

આત્મોદ્ધાર

યા

જીવનયાત્રા

:: કોબક તથા પ્રાચીન ::

ખુશાલચંદ પૂજારામ દિહોરા

હોમિયનગર (મદિયાંસ).

૨૨૨ ઇડરગઢ.

પ્રથમાવૃત્તિ]

[પ્રત ૭૦૦૦]

વિ. ગ્રં. ૧૯૮૫] [ગ્રં. ૧૯૫૫] [સને ૧૯૨૮]

મૂલ્ય ૦-૪-૦

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૫૯૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ શાત્મોદ્ધાર યા જીવનધામ

વિષય પૃ ૩૬ : ૫૨

આત્મોદ્ધાર યા જીવનયાત્રા.

લેખક તથા પ્રકાશક
ખુશાલચંદ પૂંજીરામ બહેરા.
હીમતનગર (મહિકાંઠા)
સ્ટેટ ઇડરગઢ.

પ્રથમાવૃત્તિ

પ્રત ૧૦૦૦

વિ. સં. ૧૯૮૫

સને ૧૯૨૮

મૂલ્ય ૮-૪-૦.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૯૨૮

ધી “સૂર્યપ્રકાશ” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં મળગચંદલાઈ ત્રીકમલાલે છાપી.

હેક્ટાજું, પાનકોર નાશ—અમદાવાદ.

સમર્પણ,

સદ્ગુણાલંકૃત શુદ્ધધર્મનિષ્ઠ ભક્તાત્મા મરહૂમ
શેઠ વેણીચંદલાલ સુરચંદલાલને
તેમના પરમાર્થ પરાયણ જીવનના
ગુણોથી અત્યંત આકર્ષાઈ
આ પુસ્તક સહુર્પ
અર્પણ કરું છું.

તેઓશ્રી તા. ૧૩-૬-૨૭ ના રોજ લગભગ ૭૦ વર્ષની ઉંમરે
આદર્શ જીવન ગાળી નિવાસભુમી મહેસાણામાં સ્વર્ગવાસ પામ્યા. તેઓ
પોતાની શક્તિનો સદુપયોગ પરમાર્થના કાર્યોમાંજ કરતા. નરી સર-
ગતા અને ભદ્રીકતાથી ગુણોથી વિભુષીત હતા. ધર્મ સાધનામાંજ
પોતાના જીવનની સાદૃશ્યતા, આદર્શતા માનતા. પ્રમાણિકતા, કામની
ચીવટ અને તાલાવેલી તે તેમનેજ વર્ણ હતાં, શિષ્ટ સમાજમાં તેમની
કાંકિદી ઉન્નવળ ગણાતી, કેવળ પ્રભુ ભક્તિ, સાધુસેવા અને તીર્થપ-
ર્વટનમાં પોતાનું આખું જીવન વ્યતીત કર્યું હતું. ધાર્મિક દૈનિક કૃત્યોની
નિયમિતતામાં, તિથીઓમાં યોગ્ય વ્રત, તપશ્ચર્યાનો આદર કરવામાં
ગરીબોની સંભાળ લેવામાં વગેરે સત્કાર્યોમાં તદ્દલીન રહેતા. શ્રેયસ્કર
મંડળો, સંસ્કૃત ગુજરાતી પાઠશાળાઓ, ધાર્મિક કેળવણી આપતી
સંસ્થાઓ અને જીર્ણોદ્ધાર અને આગમોદય માટેની સંસ્થાઓ પોતાની

સીધી દેખરેખ નીચે ચલાવતાં સારા ફોટોથી પગભેર કરવાની તેમનામાં જબરદસ્ત તાકાદ હતી. આ પરમાર્થના કાર્યો માટે મદદ મેળવવામાં તેઓ માન અપમાનની બિલકુલ પરવા કરતા નહિ. મુખ્ય પવિત્ર તીર્થાલય તખ્ત વિમળાચળ ગિરિરાજ સ્થાનમાં કાયમના માટે દેશી વેઠ રાખતા. અને તેની મારફતે દરેક બનાવોની દવા વગેરેથી સારવાર થાય તેવો પ્રયત્ન કરતા, આ સિવાય યાદ છે કે તે યાત્રિકોને પહેલા દિવસે મુકામ વગેરે કરવાની અવગતતા હોય તેથી ભોજનાદિની રાહત અપાવવા નીવ લાગણી રાખતા. અને તે સંબંધી સલાહ પેરવી કરી રહ્યા હતા. પોતાના હાથ ધરેલાં કારખાનાંમાં લેશમાત્ર અવ્યવસ્થા થવા ન પામે તેવો કામદારો ઉપર સત્જાલ સખ્તાઈ ભર્યો કાણુ રાખતા. કાળની સેકન્ડોનો અબ્બયબ હિસાબ ગણતા. બાણે કે પ્રમાદ શબ્દ પોતાને જન્મથીજ અકારો લાગતો હોયની ? રાતદિવસ સખ્ત પરિશ્રમ કરતા. તેમની સ્વયંસેવા અદ્વિતીય હતી. કોઈ ઠેકાણે ભોજનશાળાઓ તો કોઈ ઠેકાણે લાઇબ્રેરીઓ સ્થાપવામાં મશગુર હતા. સહુધર્મી ભાઈઓને તાત્કાલીક ઉપકરણો—સાહિત્ય અપાવવામાં ખત રાખતા, તથા તાત્વીક સાર્થક ગ્રંથો જરૂરીયાત પ્રમાણે છપાવી, સદ્ઉપયોગ કરનારને ઘૂટથી ભેટ અપાવતા. દૂર દૂરની પાઠશાળાઓની દેખરેખ રાખી, રખાવી, ગુણીયલ પરીક્ષકો રાખવાની અપાર ચિંતા રાખતા, આ યશસ્વી [આત્માનાં] યજ્ઞોગાન ગદ્યપદ્યમાં પુસ્તક રૂપે ઝાહેરમાં રહ્યું થયાં છે. તેમનાં વર્ણનથી અને હું તેઓના હાથ ખાલી રહેવાના પરિચયમાં આવતાં તેમના આલ્વા ગુણોથી ઉભરાઈ જુદું ચરિત્ર લખવા પ્રેરાઉં, તો સળચેલા સાજ ઉપર બીજો સાજ સળવવારૂપ શોભાને પામે નહિ. તેથી તેમની ઉન્નવળ કીર્તિની પુનઃ સ્મૃતિ માટે

મ્હારા અદ્ય પ્રયાસના અંતે બનાવવામાં આવતુ આં નાનુ શું પુસ્તક
એ સદ્ગત આત્માને સવિનય સમર્પી પ્રમોદિત થાઉં છું.

હું છું તેઓશ્રીનો ગુણાનુવાદી
આ. ખુશાલચંદ પૂંજીરામ બહોરા.
હિંમતનગર (ઇડર રોડ.)

પ્રસ્તાવના

વાંચવા જેવાં ઘણાંએક પુસ્તકો અવર નવર આપણને મળી આવે છે. તેમાં ભાવે અભાવે ઉડતી નજર ફેરવી તેને કોરે મુઠ્ઠી દેવા જેવી આજના વખતમાં વાંચકવર્ગમાં ઢળ પડેલી છે, આથી પુસ્તક પાછળ કરેલો લેખકનો પરિશ્રમ, અને તેમાં ગુંથાએલું ખર્ચ રહ્યું નિષ્ફળ જાય છે—અલખત વાંચક વર્ગની આ પ્રકારની વૃત્તિ સૂંઝના ગાંગડે ગાંધી થનાર લેખકોના કાર્યમાં ઘટી શકે; પરંતુ જે જાત અનુભવના પરિણામરૂપ હોય, અનેકવિધ રસથી તરંગાળ હોય અને જે જીવનયાત્રા સફળ કરવાને આધદાયક હોય, તેને તો “આદિ” થી “અંત” સુધી વાંચવાને, મનન કરવાને, અને યથાશક્તિ આચરણમાં મુકવા પ્રિય વાંચકદ્વંદને સવિનય વિનંતી કરું તો તે અરથાને નહિ જ ગણાય.

આ એક ખુણાની વ્યક્તિને, અવકાશ અનુસાર જાત ઉપર વ્યવહાર જીવનસાર લખવા માંડવા વિશેષ શિક્ષણ મળવા લાગ્યું. ૧૦૮ શ્રીઆણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીમાં જોડાયાના અરસામાં અમદાવાદ વગેરે પ્રદેશોમાં જેમજેમ વ્યાખ્યાન શ્રવણ થયું, સનાતની શાસ્ત્રોનું વાંચન થયું, અને જેમ જેમ ધર્માલયોમાં મહાંત મુનીશજીનો સત્સમાગમ થયો, તેમ તેમ જ્ઞાના વધતી ગઈ, યોગ્ય માનસિક ખોરાક રૂપ વસ્તુઓનું ટીપ્પણ કરવાની ટેવ પડી; પરિણામે સાર વસ્તુઓનું ગુંથણ કરી પુસ્તકરૂપે જનસમૂહ આગળ ધરવા પ્રેરાયો. આ પ્રેરણા

અનુસાર વાંચકૃત્વના કરકમળમાં આ લઘુપુસ્તક રજુ કરે છું. તે વિનંતી છે કે તેઓ હંસવૃત્તિ ધારણ કરી દોષને દૂર કરી સાર વસ્તુને ગ્રહણ કરશે.

પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં દરેક કોમના બાળકથી વૃદ્ધ પર્યંત સર્વને એક સરખી રીતે હિતદારી થવા જેવી કાળજી રાખવામાં આવી છે, તેમાં અનાદિ કાળથી સંસારની રખડપટ્ટીમાં શાંતિ સમાધિ પ્રાપ્ત કરવા મનુષ્યોને વિવેક તથા બુદ્ધિ બક્ષાયેલી છે, તેનો ગેર ઉપયોગ કેવી રીતે કરાય છે; તે સમજાવી શાં શાં સત્કર્મો કેવી તરેહથી કરવાની ફરજ અદા કરવાની રહેલી છે; તથા કર્મોના ભવાડા અને તેનાં અસંખ્ય ખાતાં માંડી વાળવાને જ્ઞાનદીપક ઝળકાવવાનો વિનાદ કરવામાં આવ્યો છે

વ્યવર્થના મળરૂપ અહિંસા ઉપર સારો પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો છે, છેવટે નિવૃત્તિ રસના સહેલ વિચારો જણાવી એકંદરે જનમથી અંત સુધીનો રસીક સાર ત્રણ વિભાગોમાં વિભાજીત કરવામાં આવ્યો છે. ઉછરતા વિદ્યાર્થી બાળાઓ, અને જુવાનોએ હાલના જમાનામાં કેવી રીતે પસાર થવું તે સંબંધી આ પુસ્તકમાં વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. રખડના દોષો માટે અક્ષર શુદ્ધિ તથા જરૂર લાગે ત્યાં શબ્દાર્થ જણાવતાં વિશેષ સરળતા માટે પાનાંવાર કોશ છેવટમાં એક સાંકળીયાથી લખ્યો છે—

આ સંબંધમાં પ્રોત્સાહ પ્રેરનાર શ્રીમદ્ પં. શ્રી સુમતિ સાગરજી મહારાજ તથા સદ્ગુણવર્ધ ઇડરગઢવાસી રા. રા. માસ્તર વર્ધમાનદાસ સ્વરૂપચંદ અને મુદ્રિત કરવાને આગ્રહી ગુણોત્કર્ષી અહીંના માણ પોષ્ટમાસ્તર રા. રા. મોતીલાલભાઈ—એ સરવેનો સવિનય આભાર

માનું છું. આ બાબતમાં રૂપાલ નિવાસી ધર્મનિષ્ઠ શા. મનસુખલાલભાઈ દલીચંદ તથા શા. તલકચંદ શીરચંદે મનોવ્રત્તિ સંબળ કરવામાં ડહાપણ વાપર્યું છે. વળી શરૂમાં લેખ પદ્ધતિ સુધારવામાં; મેટરને સુવ્યવસ્થિત કરવામાં તથા અહિંસાના પ્રકરણમાં સારો પ્રકાશ પાડવામાં અત્રેની ઇંગ્રેજ સ્કૂલના હેડમાસ્ટર રા. રા. છોટાલાલભાઈ ગુલાબચંદ ગાંધીએ સારી મદદ કરી છે. આ પ્રસંગે અનુમોદન આપનાર તરીકે ટીંગાધવાળા ધર્મરાગી શેઠ. કોદરલાલભાઈ છગનલાલ તથા ઇડરવાસી શ્રીયુત ભાઈશ્રી મગનલાલ પ્રેમચંદ તથા હેન્ડબીલ જ્વેનાર પ્રીયબંધુ બ્હોરા હાથીચંદ હરીચંદને યાદ લાવું છું. હિંમતનગર પ્રી. પ્રેસના કામદાર પુરૂષોત્તમદાસ ગણેશજી ગોહૈલે વખત એ વખત તથા મોજે નોંધણવદર (ભાવનગર) ના. ધર્માનુરાગી ભાઈ મોતીલાલ ડોસાભાઈએ પ્રેરે તપાસવામાં મદદ કરી છે.

પ્રથમ અત્રેના પ્રેમ પ્રેસના મેનેજર રા. બ્હોરાને બતાવી છપાવવાની વાતચીત થયા બાદ અમદાવાદમાં ખંભાતવાળા સુર મહાશય માસ્ટર ઉમેદચંદભાઈનો ખુલાસો મેળવી નક્કી થવાથી ત્યાંથી આવતાં જતાં તથા સંબંધુ જાતેજ કરવાનું હોય હેન્ડબીલ મુજબ વેળાસર પ્રગટ ન થવાથી અગાઉથી નામ ભરાવનારનો અવિવેક થવા પામ્યો છે. તે આશા છે કે તે દરગુજર કરાશે.

લી.

ગુલનામી જંબુદ્વીપ, દક્ષિણ ભરતાર્દખંડમાં આર્યક્ષેત્ર ગુર્જર દેશ તેમાં નાની મારવાડ તેની અંદર ઇડરગઢ સંસ્થાનમાંનો—નીચેના છપ્પામાંના જવાબથી જણાતો એક જ્ઞાસુ આત્મા.

મનવંછિત સર્વી ફળે, હાલ સ્યા અંતરના થાયે ? (ખુશ)
 તુર્ત ઉરે ઉવાચ, કહો શું અહીંયાં કહીએ ? (હાલ)
 ધનનું અવર નામ, અર્થથી કહો શું કહીએ ? (પુંજ)
 દશરથ સુત કહો કાણુ, પ્રેમે નિજ મુખે વહીએ ? (રામ)
 આશ્વત આપદ આવી પડે, સલાહ શી અપાય છે ? (હિમત)
 કર રહિતના ગામનું, નામ સુંદર શું દેવાય છે ! (નગર)

શ્રી વીર સંવત ૨૪૫૫	}	લેખક
વિ. સં. ૧૯૮૫નો પહેલો પડવો		ખુશહાલ પુંજરામ બહોરા
સ્થળ અહમદનગર ઉર્ફે હિંમતનગર		મુ. હિંમતનગર.

કવિ.

અનુક્રમ.

વિષય	પૃષ્ઠ.
૧ સુચના.	૨
૨ સમર્પણ.	૩-૫
૩ પ્રસ્તાવના.	૬-૯
૪ જીવન ઉદ્દેશ (કવિતા)	૧૦-૧૨
૫ સંસાર (કવિતા)	
૧ ખરેખરી ઉમ્મર-તથા ચતુર્ગતી ભ્રમણ ...	૧-૩
૨ મનુષ્યભવનો દુરુપયોગ તથા સંપ સદ્વર્તનની કવિતા	૩-૧૧
૩ અહિંસા	૧૧-૨૬
૪ બેહુદી કતલ	૨૬-૩૨
૫ આત્મોદ્ધારના માર્ગમાં કુરિવાજના કાંટા. ...	૩૨-૩૫
૬ રોવા કુટવાનો રિવાજ.	૩૫-૩૬
૭ અનર્થકારી કાર્યો	૩૬-૩૯
૮ પેટવરામાંથી પુણ્યવરો-હાથે તે સાથે ...	૩૯-૪૧
૯ ચિંતવન	૪૧-૪૭

પ્રસ્તાવ ૨.

૧ સતકર્મોની ઓળખ.	૪૭-૫૧
૨ વચનામૃત.	૫૧-૬૨

પ્રસ્તાવ ૩.

૧ બદ્ધો, પુણ્ય પાપ અનુબંધ, કલિયુગ વીગેરે તથા માન વિષે કવિતા.	૬૨-૭૯
---	-------

૨	કર્મ વ્યપદેશ	૮૦-૮૫
૩	સદ્ભાવના.	૮૬-૧૦૧
૪	જ્ઞાન અને ક્રિયા	૧૦૦-૧૦૪
૫	નમસ્કાર.	૧૦૪-૧૦૮
૬	પ્રસ્તાવિક કાવ્યો.	૧૦૮-૧૦૯
૭	અગત્યના બોધ, ઇરિયાવહીના અભ્યંતર દોષો	૧૧૦-૧૧૧
૮	અધ્યાત્મીક દર્શન પદો	૧૧૧-૧૧૨

જીવાત્માનો.

જીવન (ઈનસાન) ઉદ્દેશ.

ઝેર ગયાંને વેર ગયાં વળી કાળા કેર ગયા કરનાર. એ રાગ

‘વિષય કપાયને ગાન તાનમાં. રમી રહ્યો શું ? ભલી ભાત,
દુખીયા જનની દાઝ દીલેવરી, જાગ્યો ત્યાંથી માન પ્રભાત.
દયા શબ્દને રાખ તું હૃદયે, પાપ ત્રાસથી કોણ તર્યું,
જગમાં આવી અરે આતમા, આતમ સાધન શું શું કર્યું.—૧

‘ધર્મ તણું તેં નામ ન જાણ્યું, મોહ જળમાં રહ્યો કંસી;
કાળ ઝડપશે કરી કોળીયો, મુરખ રહેશે હાથ ઘસી.
તેથી તુંજ ચેતીને ચિત્તમાં, મનને રાખ સંતોષ ભર્યું,
જગમાં આવી અરે આતમા, આતમ સાધન શું શું કર્યું. ૨

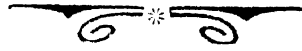
મિથ્યા મનથી મમતા તણને, કરીલે પ્રભુથી પૂરણ પ્રીત.
ચૌગતિ? હિત પરમારથમાં, વાપરજે તું તારૂં વિત. (વન)
દેહ ભરસો માનો એહવો, જેમ પીપળથી પાન ખર્યું,
જગમાં આવી અરે આતમા, સાધન સાધ્ય તેં શું શું કર્યું ૩

ચાર ગાઉની મુસાફરીમાં, ભાતુ ખાંધે તું સાથે,
મુસાફરી આ લાંબી કરવી, સુકૃત્ય નથી કરતો હાથે.
આ ભાતા વીણ શી રીતે તુજ, જાશે સીધું નાવ તર્યું,
જગમાં આવી અરે આતમા, આતમ સાધન શું શું કર્યું. ૪

૧ સંસાર ચક્રમાં ચારે ગતિના ભ્રમણ કરતા પ્રાણીયો.

વાંકીને જડ દ્રષ્ટિ તણને, સકળ જીવ જો સમ રીત્યે,
પેખે પરનારી સુંદર ન્યાં તું, હાડ પૂતળું ગણજે નિત્યે,
ભર્યું જઠર (પેટ) ભોજન વેળા પણ, પેટવરામાં શું પુણ્ય કર્યું
જગમાં આવી અરે આતમા. આતમ સાધન શું શું કર્યું. ૫

અતીવ યત્ને શોખ સાધેના, કરી વિલસ્યો યશ આરામ,
બની ગુલતાન ખુશાલ પ્રમાદે, જતાં પુણ્ય આ પસ્તાશે રામ,
હી વાહ વાહ હવા થવાની, દેહદમામેરે જો ચિત્ત હતું.
કરજે સૌચ સદાય આતમા, અચળ સાધ્ય શું આગળ કર્યું ૬

ઝેરી વૃક્ષ સંસારને, મધુર ફળ બે હોય;
કાવ્યામૃત રસ સ્વાદને, સત સમાગમ સ્હોય.

સંસાર.

ઉપજાતિ છંદ—અનુવાદ.

સંસાર નાટ્યાલય છે વિચિત્ર, બન્યા છીએ આપણ પાત્ર મિત્ર;
રિઝાવિયું જો પ્રભુનું ન ચિત્ત તો લાભશો આપણ છે નિમિત્ત ૧
સંસાર છે રાત્રિ^૩ નભોપમાન, મનુષ્ય તારાગણની સમાન,
પ્રકાશ જો સ્પષ્ટ ન નામનો છે, હોવા બધાનું કંઈ કામનું છે? ૨
કર્તવ્યતાની યજ્ઞપિતું નિકેત, સંસાર છે એક વિશાલ ક્ષેત્ર;
વાવે અહિં જે જન બીજ જેવું, થાયજ તેથી ફળ પ્રાપ્ત તેવું ૩

સંસાર છે એક વિશાળ કુપ, તહેમાં ભર્યું છે જલમોહ^૧ રૂપ
 હોય નહિં જે સદ્ગુણ પાસ, કહો મટે કોણ પ્રકાર પ્યાસ ૪
 સંસાર યુધ સ્થળ છે કહોર, છે લોભ મોહાદિક શત્રુધોર,
 વિવેક રૂપી બળ જે નહિં છે, તો હારની હારજ ત્યાં રહી છે. ૫
 સંસાર છે એક અરણ્ય ભારી, થયા છીએ આપણ માર્ગચારી,
 જે કર્મ રૂપી ન કુહાર હોશે, તો કોણ નિષ્કંટક પાર થાશે. ૬
 સંસારને એક સમુદ્રમાનો, તેથી મહા દુસ્તર દીર્ઘ જાણો,
 ન ધર્મ-નૌકા અવલમ્બહોશે, તો કુબવામાં ન વિલંબ થાશે. ૭
 સમક્ષિત રૂપી બળનું વિશાળ, સંસાર છે એક રસાસ રસાળ
 અનુત્તતાત્મા^૩ જન જે અહિં છે, રાખી શું પ્રાપ્તિ કળની કહી છે. ૮
 સંસાર છે એક કુંડુમ્બ ભારી, છે બન્ધુ સમ્પૂર્ણ શરીર ધારી
 જેજે મટે આપસનો ન મેળ^૪, બન્યો બનાવ્યો બગડે ન બેલ. ૯

શાદુલ વિં છંદ.

આત્મારામ ગુણાકરં ગુણનિધિં, ચૈતન્ય રત્નાકરં,
 સર્વેભૂત ગતાગતે સુખદુખે, જ્ઞાતે ત્વયા સર્વજ્ઞઃ
 ત્રૈલોક્યાધિપતે સ્વયં સમનસા, ધ્યાયતિ યોગીશ્વરઃ,
 વંદેતં હરિ વર્ષ હૃદયં હૃદયં, શ્રીમાન હૃદયાભ્યુદયતમ.

પુસ્તક મળવાનાં ઠેકાણાં.

હિંમતનગર (અહમદ નગર) પ્રકાશકર્તા પાસેથી

પ્રાંતિજ. અગ્નિકાવિજય પ્રી. પ્રેસ મેનેજર.

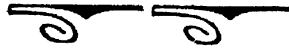
અમદાવાદ-૬. પાંજરાપોળ માસ્તર ઉમેદચંદભાઈ રાયચંદ

વિજાપુર-રાજ્ય વડોદરા. પોસ્ટ માસ્તર મોતીલાલભાઈ જમનાદાસ
ઘંડર. (મહીકાંઠા) શ્રી શ્રી શ્રી આણંદજી મંગળજીની પેઢી.

” ” રા. હુસેનમીયાં મહમદભાઈ. તલાટી-હાલ. ગડાદર

અરપોદરા-જલ્દે શેઠ. સાંકળચંદભાઈ દેવચંદ.

રહેવર (મહીકાંઠા)

સૂચના

૧. અથથી ઇતિ પુરૂ વાંચવું.
૨. પાનાં ફેરવતાં અને વાંચતાં થુંક લાગવું બેદાએ નહિ.
૩. પગ લગાડવો નહિ.
૪. જ્યાં ત્યાં પુસ્તક રખડતું મુકવું નહિ.
૫. પુસ્તક પાસે રાખી આહાર, નિદાર અને લઘુનીતી કરવી નહિ.

અજ્ઞાનતાવશ આપણે જીવનયાત્રામાં અનેક ટાકરો ખાઈએ છીએ. માટે સર્વોત્તમ સ્થિતિ (મોક્ષ) અર્થે સન્માર્ગદર્શક શાસ્ત્રાંતું સદા ભક્તિપૂર્વક પરિશીલન કરવાની અતુરાઈ રાખવી.

ૐ

શ્રી વીતરાગાય નમઃ

આત્મોદ્ધાર

યાને

જીવનયાત્રા.

સાર્થલવિક્રિદિત.

આયુર્વર્ષ શતં નૃણામ્, પરિમિતં રાત્રી તદ્ધગતમ્ ।
તસ્યાર્ધસ્ય પરસ્ય ચાર્ધમ્ પરમ્, બાલત્વ વૃદ્ધત્વયો ।
શેષં વ્યાધિ વિયોગદુઃસ્વકલિતં, ચાયુ પરિક્ષિયતે ।
જીવે ઘારિ તરંગ ચંચલતરૈ, સૌખ્યં કુતઃ પ્રાણીનામ્ ॥૧॥

દુહો

આખી ઉમ્મર વહી ગઈ, સાધ્યો નહિ નીજધર્મ;
પંચેન્દ્રિયને વશ થઈ, ઈર્થા અતિશય કર્મ.

અમુક મનુષ્યને વ્યવહારિક દૃષ્ટિએ અમુક વર્ષ થયાં છે. પણ ખરૂં જોતાં આજ પર્યંત રાતદિનની અહાર, વિહાર, નિહાર, નિંદ્રા, તંદ્રા, અશન, પાન આદિ પાંચ ઇન્દ્રિયોની લાલછા અને ક્રિયાકાંડમાં વ્યતીત કરેલા દિવસો; તથા પ્રાયઃ

સ્વાભાવિક ઉદ્ભવતા પલિત વિષય કષાયોના ક્ષંદમાં ક્ષસાઈ ક્રમેક્રમે બાળપણ-જોબન અને જરાની અવસ્થામાં પ્રવેશ કરી ખર, વાંદર અને શ્વાનાદિક પશુઓના જેવું આચરણ આચરી અણુછાજતી અસાર કુચ્છેષ્ટાઓ કરવામાં ગુમાએલા દિવસો, તથા સાંસારિક આધિ, વ્યાધિ, અને ઉપાધિ જનિત કુચલી, કજીઆ, ફિસાદ, ધાંધલ, ધડાકા, ધમાલ, વિષયસુખ, રંગલોગ, વાદવિવાદ વગેરે રાગદ્વેષનાં કારણોને લઈ શુભ કામ પ્રત્યે પ્રમાદથી વૃથા ગુમાએલો સમય.....આ બધો ટાઇમ ચાલુ જીવનને આશ્રીને (વર્તમાન) આખી ઉમ્મરમાંથી બાદ કરી તેમાં નીતિ, રીતિ, ન્યાયમાર્ગ, સદાચરણાદિ ધર્મકાર્યમાં પસાર થએલો સમય ઉમેરતાં જેટલાં વર્ષ, માસ અને દિવસ તરી આવે, તેટલી વયને યોગ્ય તે ગણાય-કહેવાનું તાત્પર્ય એ કે સત્ધર્મનો મર્મ વસ્તુતઃ જ્યારથી જણાઈને સતત ક્રિયામાં મુકવાને જોડાયા ત્યારથી આ જીવીતનું મૂલ્ય અને સાર્થકપણ અંકાય.

ચતુરગતિ ભ્રમણ.

આ જીવ નિગોદરાશીની પર્યાય સ્થિતિથી “ભટ્ટી-યારાની ભટ્ટીમાં પડીને કુટી, બહાર નિકળેલી ધાણી માફક” આકસ્મિક બહાર આવી, પૃથ્વીકાય, પાણીકાય, અગ્નિકાય, વાયુકાય (સત્વો)-અને વનસ્પતિકાય (ભુત)માં ઉત્તપન્ન થયો. એટલે કે નિગોદમાંથી નિકળેલો જીવ એકેન્દ્રિય જીવની

સુક્ષ્મ બાદર પર્યાયમાં અનેક વર્ષ ભમ્યો—ત્યાંથી નીકળી અનુક્રમે બે, ત્રણ, ચાર ઈન્દ્રિયવાન (પ્રાણી) સમુછીમ પર્યાયમાં દાખલ થયો. એટલે કે વિકલત્રય આયુષ્ય બંધના પ્રાણુનું શરીર ધારણ કર્યું—હવે તેમાંથી નીકળી પચેન્દ્રિય? રસંજી, અસંજી તિર્યચ જીવોનું શરીર ધારણ કર્યું. આવી રીતે નિગોદ^૩કાયમાંથી નીકળી તિર્યચ^૪ ગતિમાં છેદન, ભેદન, તાડન, બંધનાદિનું અસદ્ય કષ્ટ ઘણાંજ વર્ષ સહીને કર્મવર્ગણા અનુસાર પુન્ય પ્રકૃતિ ચડતાં આ જીવે મહાન મનુષ્યગતિ, દેવગતિ, વળી નરકગતિમાં ભમ્યા કર્યું; એમ નિશ્ચયાર્થી ૮૪ લાખ જીવ-યોનીમાં આ જીવ અનેકાનેક વાર ફરી વળ્યો. નાટકના એકટરોની માફક જુદી જુદી અવસ્થામાં ચિત્રવિચિત્ર વેશો ધારણ કર્યા—અનેકવાર જન્મમરણનાં દુઃખો સહનકર્યા—પણ આત્મજ્ઞાન વિના શાશ્વત સુખને—મોક્ષને પામી શક્યો નહિ.

દુર્લભ મનુષ્યભવનો—દુરપયોગ.

કર્મ કલાંકી ચતુરગતિના ચક્રડોળમાં જીવો ભમ્યા કરે છે. પણ જેઓએ પૂર્વભવમાં શુભ કર્મ કર્યા હોય—અને થોડો આરંભ અને જુજ પરિચલ કરે તેઓજ મનુષ્ય દેહ પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

૧. શરીર, મુખ, નાક, આંખ, કાન.

૨. મનવાળા. તથા ગર્ભજ. જમીન, જળઅને આકાશવાસી વીગેરે પંચઈન્દ્રિય.

૩. આત્માનું સુક્ષ્મમાં સુક્ષ્મ ઉપાદાન—મુળ.

૪. એકેન્દ્રિયથી તે ચૌરેન્દ્રિય સુધી.

પોતાના પૂર્વોપાર્જીત શુભકર્મને લીધે આ ચેતનને આવો દુર્લભ મનુષ્ય લવ મળ્યો; આર્યભૂમિનું ક્ષેત્રવાસ, પાંચ ઇંદ્રિયો તથા મનની પટુતાઈ, આરોગ્યતા, ઉત્તમ શ્રાદ્ધકુળ, રૂપ, નાત, જાત, વગેરેની સારી રીતે જોગવાઈ મળી; તરણ તારણ કર્મ નિવારણ, મુક્તિદાયક ત્રિકાળજ્ઞાની સુદેવ ભાષિત સદ્ધર્મ પ્રાપ્ત થયો,—કંચન કામનીના ત્યાગી મહા વૈરાગી સદ્ગુણોનો સમાગમ મળ્યો, તથા સર્વજ્ઞ દેવવિરચીત સુશાસ્ત્રોનું શ્રવણ તથા રચીલાવથી અવલોકન કરવાનો અમૂલ્ય અવસર પ્રાપ્ત થયો. તેમ છતાં જીવને આત્મજ્ઞાન નજ થયું.

આ જીવે જાળપણથી અજ્ઞાનદશામાં આળોટયા કર્યું. જીવાની જે જવાની છે તેના તોરમાં—જાણે મહીરાની કેફ ચડી હોય તેમ ગડમથલ કરી અજ્ઞાનપણે હાસ્યજનક રણડપટ્ટીની ગધાપચીસીમાં પોતાનો ખરેખરો જળવાન વખત વ્યતીત કર્યો અને પુખ્ત (પ્રૌઢ) વયે પહોંચતાં સંસારિક કાર્યોમાં મશગુલ રહ્યો તેના પરિણામે ધર્મથી હાથ ધોઈ બેઠો; સમ્યગ્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન શને સમ્યક્ ચારિત્ર—એ ત્રણ રત્નોના ખજાના રૂપશાસ્ત્રોમાંથી આત્મબોધ ગ્રહણ કરવા જેટલો સમય નહિ હોવાની તરકટી ક્રિયાદ કરવા લાગ્યો; તેનું ચિત્ત હિંડોળે હિંચ્યું; સંસાર સર્પનું ઝેર ચઢ્યું, સન્માર્ગને છોડી ઉન્માર્ગનું અવલંબન કર્યું; ચરિત્ર, અમત્કાર, વિકથા, વિગ્રહ, મોહ, માન-મહારંભ, આગબગીચા-અંગલા, વાડીવજીકા,

લાડી, ગાડી વિગેરે વહાલાં કરી તેનાજ લપાટકોંની જનુનમાં
 ઝુકાર્યું; સાત્વીકતા, સમ્યક્ત્વના અભાવે તમોગુણ જનક
 મૂળાદિ અનંત ઁવાકુલ કંદ ભક્ષણ કર્યાં. જે વિના, સુખે
 નિર્વાંહ થઈ શકે તેવી અભક્ષ્ય ચીજો ખાધી. નહિ પીવાલાયક
 સોડા સરખત દવાઓ વીગેરે બ્રષ્ટ કરતી ચીજોનું પાન કર્યું.
 જડસ્વભાવી અને લાલચુ ખનેલી ઇંદ્રિયો રીઝે તેવા (૨૩)
 વિષયોના (૨૫૨) વિકારોમાં પ્રયોજન વિના પણ રાતદિન
 ગરક રહ્યો. ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ ઇત્યાદી આવેશોમાં
 તથા વિષયાભિલાષ, રતિ, અરતિ, કુતુહલાદિ અનર્થોમાં
 ગ્રસ્ત થયો; ઉન્માદી યુક્તિ-પ્રયુક્તિઓથી ઘાટ ઘડવા જેવાં
 ડીટેકટીવ (બસુસ)ની માફક છિદ્રે! સાંભળતો ખોળતો
 રહ્યો; તથા જુગાર, માંસ, દારૂ, વેશ્યા, શિકાર, ચોરી,
 પરસ્ત્રીગમન— એ સમ વ્યસનોમાં ગુલતાન ખની, સ્વચ્છંદ
 કુછંદમાં પડી, તન મન ધનથી ખુવાર થયો. આવી પરિ-
 સ્થિતિમાં આત્મરાજ પોતાનું સ્વરૂપ કેવી રીતે જાણી શકે?
 અને તે જાણવાને તેને અવકાશ જ ક્યાંથી હોય ?

હંમેશાં પોતાના મનનું પ્રતિપાદન કરવા યા પોતાની
 અનુકુળતાનો ભંગ ન થાય તેટલા માટે આશ્રિતોની, સૂર્ય
 પાછળ રાહુની પેઠે કાને પકડી કલા પાડી, તેમને ઝટકી
 નાખ્યા, ફસાવ્યા, ફેસલાવ્યા, હરાવ્યા, ત્રાસ પમાડ્યા;
 એકને શત્રુ અને એકને મિત્ર માન્યા; અખોદ્યાં જાનવરો
 અને માણસોના વૈરનો ખદલો વાળવા ઝેરી ખુન્નસ રાખી

નીચ ઉપાયો શોધવામાં પ્રવૃત થયો, તેમને હલકા (તોછડા) પાડ્યા, તુચ્છ ગણ્યા; સર્વમાન્ય અહિંસા ધર્મમાં બેદરકાર રહ્યો; અનિષ્ટ-અશુભ કાર્યોમાં તથા ક્રંદ ક્રિતુરમાં ભાગ લેવા ઉત્સુકતા દર્શાવી; પ્રસંગમાં આવનાર સરલ માણસોને પોતાના સ્વાર્થની ખાતર ગુપ્તભેદમાં ફસાવ્યા; તેમના હકો ડુબાવ્યા. દગો-પ્રપંચ કુડકપટની જાલ પાથરવામાં, લીધેલી કેળવણીનો દુરઉપયોગ કર્યો; બીજાની આશા અને વિશ્વાસ ઉપર રહી ભલી બુરી છાની છાની વાતચીતોમાં રસભેર અડયા રહી કલાકોના કલાકો વ્યર્થ કાઢ્યા; પરસ્પર જેના તેના કાન ભંભેરી કલેશનાં બીજ રોપવામાં રાત દિન એળે ગુમાવી, વ્યભિચાર યુક્ત આચાર વિચારમાં પ્રવૃત રહ્યા; શ્રુત સિદ્ધાન્ત શાસ્ત્રોક્ત બોધ સાંભળી, સ્તીકારી હાથ હાથ કર્યું; પણ તે આચરણમાં મુકવાની શક્તિના અભાવે તેનો મનગમતો અર્થ ઠોકી બેસાડી તદનુસાર આચરવા લાગ્યો; ‘શાસ્ત્ર’ શબ્દમાંથી “કાનો” કાઢી ‘શસ્ત્ર’થી પોતાનો ઉદ્ધાર સમજ્યો; ઉપધિ (પ્રમાણોપેત ખપ નેટલો કાંધપણ પદાર્થ) શબ્દના “પ”માં એક કાનો વધારી “ઉપાધિ” કરી બેઠો; એક નડતા “બ્રહ્” (કર્મ) ને દૂર કરવાને બદલે તેના આગળ “પરિ” ઉપસર્ગ લગાડી પરિબ્રહ્માં (મમતા-મુઝ્છા) મુંઝાયો. આવી વસ્તુસ્થિતિમાં જીવણ સિંહને આત્મોદ્ધારનો વિચાર ક્યાંથી સુજે!

આ જીવે ગામ ગપાટાં, ગંપગોળામાં રમુજ ભોગવી,

મુડી વિનાના વેપારનો પથારો વધારી દીધો, હવાઈ કિલ્લા બાંધવામાં બાકી ન રાખી. વિકારો, તીરસ્કારો, મારામારી, તથા ધમા ચકડી કરી; અનેકોના વિશ્વાસઘાત પણ કર્યા; દેવ ગુરૂ, તથા શાસ્ત્રની આજ્ઞાલોપી. શેઠ, સ્વામી, ઉપકારી, તથા ઓફીસર પ્રત્યે નિમકહરામી દાખવી; મુરખી વડીલો, અનુભવી સ્થવિરો તથા વયોવૃદ્ધની મર્યાદા ન રાખી. કુળ પરંપરાની લાજ છોડી અશોભન કાર્યો કરવા તૈયાર થયો; માત, પિતા, ભાઈ ભાંડુ, સ્ત્રી, પુત્ર પરિવાર, સગાં સબંધી સાથેની ફરજ ભુલ્યો, તેની ઉંડી સમજ માટે સુધારકો નીચે પ્રમાણે કહે છે.—

સંપ અને સદ્વર્તન રાખવા વિષે.

જગમાં જન્મ વૃથા છે એનો—(૨) ગાળ્યો આયુ એનો—જગમાં ૧
જગમાં જનમ્યો મદદજ કરવા—(૨) પછી સોચ કરે છે શેનો—મુરખા.

તું શોચ કરે છે શેનો,—જગમાં. ૨
રૂણતેં લીધા જેનાં માથે—(૨) વિસરે તેનો શેનો

મુરખ, તું વિસરે તેને શેનો—જગમાં. ૩

(માતા પ્રત્યે.)

હુઃખ વેડી જેણે મોટો કીધો—(૨) બદલો શું લીધો તેનો.

મુરખ તેં બદલો શું લીધો તેનો.—જગમાં. ૪

(પિતા પ્રત્યે.)

તુજ માટે જેણે ધનને વેડફ્યું—(૨) તેને તજે છે શેનો. મુરખા
તેને તજે છે શેનો.—જગમાં. ૫

(સ્ત્રી પ્રત્યે.)

જાંદગીનાં જેણે સાટાં કીધાં (૨) ખૂંદે છે તું શેનો, મુરખા તું
ખૂંદે છે શેનો.—જગમાં. ૬

(ભાંડુ તરફે.)

ભાંડુનો છે શુદ્ધ પ્રેમ જે (૨) ભુલી ગયો તે શેનો. મુખાતું
ભુલી ગયો તે શેનો—જગમાં. ૭

(છોકરા તરફે.)

જાંદગી જેનું ધોરણ તું માથે (૨) કીધો ઉપાય શું તેનો. મુખાતે
કીધો ઉપાય શું તેનો.—જગમાં. ૮

(અન્યજનતરફે.)

સ્નેહ સંબંધીનો તું ઉપરે (૨) હક છે સરવે જનનો. મુખા.
હક છે સરવે જનનો.—જગમાં ૯

(પ્રભુભક્તિ પ્રત્યે.)

જ્યાં જ્યાં તારી પુંઠે ફરે જે (૨) કાંઈ હિસાબ છે તેનો ? મુખા
કાંઈ હિસાબ છે તેનો—જગમાં. ૧૦

સહુ પ્રત્યે છે ફરજો તહારી (૨) સમજ નહીં છું એકીલો. મુખા
સમજ નહિ છું એકીલો—જગમાં. ૧૧

ખુશ હાલ ફરજો સર્વે બળવો (૨) રહે પત જગમાં તહારી. મુખા
સફળ જન્મ એનો—જગમાં. ૧૨

સીવાય આ બાહ્યાત્માએ રાજ્યદ્રોહ, રાજ્યાતિક્રમ કર્યા, અનેક પ્રાઇવેટ (ખાનગી-ગુપ્ત) વાતો ખુલ્લી કરી, છુપા ભેદ પ્રગટમાં મુક્યા, કુચ્છલ આલાપ વિલાપમાં તથા સંકલ્પ, વિકલ્પમાં કાળક્ષેપ કર્યો.

આ જીવ ખુશામત ખોર સ્વભાવના લીધે અન્ય ધર્મી-ઓને ખુશી રાખવાના ઇરાદાથી તેમના મિથ્યાચારના પ્રવાહની ભરતી ઓટના વિકારોમાં તણાયો; અને કેળવણીની ઉત્કૃષ્ટ કોટિનું અથવા પરમ સમાજ (સંઘ) સેવાનું શ્રદ્ધા-ચારી એકાદ મહત્ત્વ કાર્ય આચર્યું નહીં. સત પુરૂષોથી વર્ણુન થએલાં અમુક પ્રકારનાં અદત્ત^૧ ગ્રહણ કર્યાં. અંતઃકરણની નિર્મળતામાં પ્રકુલિત શુભાશયોની ઉર્મિઓ થએલી દાબી દેવામાં આવી, પ્રસંગોપાત સારો વખત શુભ કાર્ય કરવાનો મળ્યા છતાં હૃદયમાં ઉચિત પડઘા પડ્યા છતે, ગળીયેલ બળદની માફક પડ્યા રહી પંચવિધ સદાચારો (જ્ઞાન, દર્શન. ચારિત્ર તપ અને વીર્ય) નહિ પળાતાં અનાચાર અતિચાર, અને ત્રીવિધ વ્યભિચારમાં તરી ટોચે આવ્યો; દુનીયાની આંગળીયે ચઢ્યો; મોહ બળમાં ઓટલો બધો ફસાયો કે મન રૂપી લગામ હાથમાંથી છુટી ગઈ, પરિણામે પાંચઈંદ્રિયો રૂપી દોડમ દોડ કરતા પુદ્ગળ (કલેવર) ની વાસના રૂપ ગંધાતા તબેલામાં સ્વછંદ

ભટકવા લાગ્યા અને આ બિચારા જીવરામને જ્યાં ત્યાં
 ડુંખી હાલતમાં પટકયો; આદિઅનાદિ કાળથી અસ્ખલિત
 આદ્યા આવતા સત્ધર્મને ચુકી મિથ્યા ધર્મત્વમાં ચકચુર
 બન્યો સત્યાસત્યનો વિચાર બાળુ પર રાખી ખરાબા
 ખડકના વિષમ માર્ગે ચાલતી ગાડીમાં બેસી જવારૂપ
 અસત્ય ઉપચાર માર્ગે વિચરનારનાં સંજ્યાબંધ ટોળાં
 જોવાતાં તે તરફ જવા હોંસીયાર થઈ લલચાયો. અને ગયો
 પણ ખરો. કહેણી છે કે. થાક્યાના ગાઉ અને મીયાં ભાઈના
 ચાંદે ચાંદ એમ તેઓના પક્ષમાં રાચી માચી કાસદ-ટાંપીયા
 ગોર જેવો બન્યો. પણ પોતાનું લક્ષ્યખિંદુ (સાધ્ય) સંભાર્યું
 નહીં-જેઓ મનને વશ રાખી સાધ્યને અનુલક્ષી
 પ્રવૃત્તિયો કરે છે તે સાધ્યને નજીક આણે છે. અને તેને જરૂર
 પ્રમાણેના સમાનશીલ જનોની ભેટ પણ થાય છે. ખોળવા
 ગોતવા જવાની અગત્ય પણ રહેતી નથી. અને જે મનને
 વશ થઈ સાધ્ય શુન્ય પ્રવૃત્તિ કરે છે તે સાધ્યને દૂરને દૂર
 કરતો જાય છે-આ રહસ્ય સમજ્યો નહીં માઠી લેશ્યાઓની
 સ્વાધીનતામાં સ્વપરની દયા હોઈયાં કરી ગયો. વાતનો
 હેતુ સમજ્યા વગર એકદમ તીતઘોડા જેવોકલેશ વાસિત
 રહ ચક્ષુ લાલધુમ કરી વારે વારે મોઢાની રેખાઓ ને
 કપાળનાં ભવાં ચઢાવ્યાં.

આવા આવા અનેક અશુભ પ્રવર્તનમાં જોડાઈ આ-
 પણામાંના ઘણા ખરા સેંકડે ૯૯ ટકા-આત્મોદ્ધારનો વિચાર

ભુલી જીવન જેલ ભોગવે છે. અને ૧૦ દ્રષ્ટાંતે દુર્લભ માણસનો જન્મારો પશુઓ માફક એળે ગાળી અંતે દુઃખી દુઃખી થાય છે.

આત્મોદ્ધાર માટે પ્રથમ સ્થાને અહિંસા એક અમોઘ સાધન છે જેનું સવિસ્તર વર્ણન આ પછી કરવામાં આવ્યું છે. જે તેનું તાત્વીક રહસ્ય સમજે છે. તેને આત્મોદ્ધર્ષના ઉપાયો આપો આપ મળી આવે છે.

અહિંસા.

આ દુનિયામાં દરેક પ્રાણી એમ ઈચ્છે છે કે કોઈ મારી સાથે આક્રોશ આક્રમણ કરે નહીં મને હેરાન કરે નહીં, સતાવે નહિ કે પીડે નહીં, ત્રાસે નહિ કે મારે નહિ, કે ઘાત આઘાત કરે નહીં, આવી ઈચ્છા સ્વાનુભવથી માણસ પડે છે.

આપણને કોઈ જેમ તેમ ભુરા શબ્દ કહે, મશ્કરી કરે, અપમાન કરે, શીક્ષા કરે તો કેવું હાડોહાડ માહું લાગે છે, સંતાપ ને દુઃખ થાય છે ! કોઈ તર્જના તાડના અથવા સોટી લાકડી ઉગામે, પ્રહાર કરે યા હથીયારના ઘા કરે તો આપણને કેવું થાય છે ! ત્યારે આપણે તેવુંજ કૃત્ય બીજા સામે કરીએ તો તેને આપણા જેવી વેદના કેમ ન થાય ? પ્રાણુ દરેકને સરખોજ વહાલો હોય છે. આપણને બ્યારે

કોઈ ઘાત કરે છે ત્યારે ભાઈ સાહેબ જવાબો ન મારો !
 એવાં દીન વચનો બોલીએ છીએ અને રડીને, યુમ મારીને,
 આક્રંદ કરીને જાહેર કરીએ છીએ, ભયભીત થઈ નાસીએ,
 કુદી પડીએ. વગેરે વગેરે કરી દુઃખ પ્રદર્શીત કરીએ છીએ.
 જ્યારે પશુઓ ખાંગ બરાડા પાડી ભયભીત થઈ નાશી
 જઈ પોતાનું દુઃખ વ્યક્ત કરે છે. ત્યારે એકેન્દ્રિય બેઈન્દ્રિય
 ત્રણ ઈન્દ્રિય જીવ અને ચાર ઈન્દ્રિય જીવ એમાંનું કંઈ
 પણ કરી શકતા નથી. પણ તેથી એમ નથી સમજવાનું
 કે તેમને કંઈ નથી થતું. યા ઓછું દુઃખ થાય છે !!
 કુચુંવાથી કુરંગ, કીડીથી કુંજર, સર્પ ને વીંછી, સર્વેને
 સમાન પીડા થાય છે. પરંતુ કેટલાંકને વ્યક્ત કરવાની
 શક્તિ નથી ને કેટલાંકને તેવી શક્તિ બક્ષાએલી છે.
 આહના તો કેવી થાય છે કે બીજાઓ અમને નડે નહીં
 અને સારી રીતે વરતે. હવે આપણે પણ જો બીજાઓ
 જોડે સારી રીતે ન વર્તીએ તેમ અપકાર બદલે
 ઉપકાર કરવો તો રહ્યો બદલે લાગ આવે ઉપકારીનો બદલો
 ન વળાય તો પછી આપણા જેવો દુનીયામાં બીજો કોણ
 કૃતઘ્ની, પ્રત્યનીક, અધમાધમ હોઈ શકે ? દુઃખમાં.

આત્મનઃ પ્રતિ કુલાનિ પરેષાં ન સમાચરેત-

(અર્થ) પોતાને જે પ્રતિકુળ હોય તે બીજા પ્રતિ
 નહીં આચરવું.

આ સિધ્ધાંત તેજ અહિંસાનો સિધ્ધાંત. આ સિધ્ધાં-

તને માનવાવાળો આખી સૃષ્ટીને એકજ કુટુંબરૂપ ગણે છે-વસુધૈવ કુટુંબકં મન્યતે પોતાનાં કુટુંબના માણસને જો કંઈ ઇજા થાય તો પોતાને તેવું દુઃખ થાય છે, તેવું દુનિયાના કોઈપણ જીવને ઇજા થાય, તો તેને તેટલુંજ દુઃખ થાય છે. તેનું શું કારણ? તેનું કારણ માત્ર તેનો કુટુંબના માણસ તરફ પ્રેમ:-મહાત્મા પુરૂષો પોતાનો પ્રેમ કુટુંબજનોમાં મર્યાદિત નહિ કરતાં આખા જગતમાં વિસ્તારે છે, અને તેથી અહિંસાના સિદ્ધાન્તનું પાલન કરી શકે છે; કારણ જ્યાં પ્રેમ છે ત્યાં હિંસાનો અભાવ છે. ત્યારે આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે અહિંસા તેજ જગત પ્રેમ (Universal love)યા જગત ભ્રાતૃભાવ (Universal Brotherhood).

अत्रोहः सर्वं भूतेषु कर्मणा-मनसा गिरा

પોતાનો આત્મા તેજ બીજાઓનો આત્મા, પોતાના આત્મા સંબંધી મન, વચન, કાયા, તેજ બીજાઓના આત્મા સંબંધી મન વચન કાયા, પોતાના મન વચ કાયાનો કલેશ તેજ બીજાઓના મન વચન કાયાનો કલેશ. આવી રીતે જો પોતાના આત્માને જગતના એક શરીરમાં રહેલો દયાથી લેખે તે અહિંસાના સિદ્ધાન્ત સારી પેઠે સમજે છે. એનો ભાવ એ છે કે જેમ એક શરીરના કોઈ અંગ યા ઉપાંગમાં કંઈ ખીડા થાય છે તો આખું શરીર દુઃખી થઈ જાય છે, અને તે એટલા સુધી કે જો પગમાં કાંટો પડ્યું

લાગ્યો હોય તો તેના સ્પર્શજ્ઞાનથી જે કંઈ વેદના થાય છે તે આખા શરીરને થાય છે; જો કોઈ પણ ઇન્દ્રિય અથવા મન કોઈ વિષયથી સંતોષ પ્રાપ્ત કરે તો આખું શરીર તે નિમિત્તથી પ્રકુલિત થઈ જાય છે. રોમાંચ થઈ જાય છે; તેમ જે માણસ જગતને પોતાના એક શરીર ભાવે માને છે અને તેની અંદર રહેલા ભિન્ન ભિન્ન પ્રાણીઓના સામાન્ય સમુદાયને અંગ અને તે અંગને આશ્રયીભૂત પ્રત્યેક પ્રાણીને ઉપંગ માને છે, તે જગતના દુઃખમાં દુઃખી અને સુખમાં સુખી રહે છે. આજ જગત વ્યાપી અહિંસાનો મુળ સિદ્ધાન્ત છે.

આ સિદ્ધાન્તનું સર્વાંગપણું વીશેવીશ વસા પાલન ક્રકત મુનિયો, મહાન તપસ્વી પુરૂષો યા મહાત્માઓજ કરી શકે છે. ગૃહસ્થોતો તેનું અમુક અંગેજ પાલન કરી શકે છે. અલબત્ત તેમને ૧૧ વસો પાળવાને તો અધીકારી ગણ્યા છે, કારણ તેઓને કેટલીક હિંસા અનિવાર્ય હોય છે; પણ તે નિરર્થક હિંસાથી તો બચી શકે છેજ. દુનિયામાં પ્રવૃત્તી કરવાવાળા માણસોમાં બે પ્રકારની હિંસા જોવામાં આવે છે—૧ નિરર્થક હિંસા અને ૨ સાર્થક હિંસા—તેમાં નિરર્થક હિંસા તો સર્વથા ત્યાજ્ય છે, જ્યારે સાર્થક હિંસા પોતાની સ્થિતિને અનુકુલ મર્યાદામાં રહી યથાશક્તિ ધીમે ધીમે ઘટાડતા જવી જોઈએ અને પુર્ણતયા દયા પાળવા સમર્થાઈ બતાવી આપી—જગતમાં ૧લાધાના શીખરે આવવું જોઈએ.

નિરર્થક હિંસા અને તેના પ્રકાર.

૧. ધર્મના નામે હિંસા—કેટલાક લોકોનું એવું માનવું છે કે દેવ, દેવીઓને લેંસ, બકરા, મુરઘા, ઘેટા, પાડા, વગેરેનું બલિદાન આપવાથી તેઓનો ઉદ્ધાર થતાં દેવો પ્રસન્ન થાય છે; અને તેના બદલામાં તેઓ પુત્ર, પૌત્ર, સમ્પત્તિ, રાજ્ય, સ્વર્ગ, વગેરે આપે છે. આ અંધ-શ્રદ્ધાને લીધે ભારતવર્ષમાં પહેલાં બહુ યજ્ઞ થતા હતા જેમાં બહુ પશુઓનો નિર્દયાથી વધ કરવામાં આવતો. આવા યજ્ઞ હજુ પણ કોઇ કોઇ દિવસ થાય છે. દેવી-દેવતાઓના સ્થાનકે પશુઓને તેમના સામે મારી તેમને ચઢાવવાનો રિવાજ તો હજુ પણ ચાલુ છે. હિંદુઓના ધાર્મિક તહેવારોમાં જેવા કે વિજ્યા દશમી, નવરાત્રિ, કાળીચૌદશ વગેરે દિવસોમાં પણ પશુવધ થતો જેવામાં આવે છે. શ્રાધ્ધના દીવસોમાં પણ કેટલેક અંશે આડકતરી રીતે કાંઇ તેવા પ્રકારની ક્રિયા થતી હશે. પશુઓને મારનાર અથવા મારવાની આજ્ઞા આપનારાઓનો કેવો ક્રૂર આશય હોતો હશે ! એ ભાવોનું ફલ શુભ કેવી રીતે હોઇ શકે ? જ્યાં અપ્રેમ, દ્રેષભાવ, ઠસોઠસ ભરેલા હોય ત્યાં પુણ્ય બંધ ક્યાંથી હોય ?

જો દેવ દેવતાઓને પશુઓનું બલિદાન આપવાથી સંતાન, સંતતિ, રાજ્ય, વગેરેની પ્રાપ્તિ થતી

હોય, તો તેઓને તેવું બલિદાન નહિ આપનારાઓને પુત્ર, સમ્પત્તિ વિગેરે પ્રાપ્ત ન થવાં જોઈએ; પણ આપણે જોઈએ છીએ કે તેઓ હામ-દામ-ઠામથી સર્વરીતે સુખી દેખાય છે. જો બધું દેવી દેવતાઓથી મલતું હોય તો પછી અનેક પ્રકારના ઉદ્યોગો, વ્યવસાયો વગેરે દુનિયાદારીની દોડધામ શા માટે ? ઘેર બેઠે દેવી-દેવતાઓની પશુબલી-દાનથી ઉપાસના કર્યા કરે અને ઇચ્છિત વસ્તુ પ્રાપ્ત કરે. અરે ! વિચારવાન માણસ આવી હિંસા કદી કરે નહિ તેમજ કરાવે નહિ અને જે કરે તેને અનુમોદન પણ નાજ આપે.

૨. શિકાર અને ખેલ તમાશા માટે હિંસા.

દુનિયામાં કેટલાક એવા માણસો છે કે તેઓ સહેલગાઉ નીકળતાં શોખ પુરો કરવાને, મજા ઉડાવવાને, યા ખેલ તમાશા કરવાને માટે પશુઓની હત્યા કરવામાં યા તેમને કષ્ટ દેવામાં કંઈ પણ વિચાર કરતા નથી. જંગલમાં કલ્લોલ કરતાં નિર્દોષ પ્રાણીઓને એક ખુશબકતી ખાતર યા રસના ઇન્દ્રિયને સંતોષવાની ખાતર, ખાણ યા બંદુકની ગોળીથી વિંધી નાખી તેમનાં પ્રિય બાલ બચ્ચાંથી સદાને માટે વિખુટા કરતાં, તે બચ્ચાંને વિયોગનું કેટલું અસહ્ય દુઃખ સહન કરવું પડતું હશે તેનું માપ શિકારીઓ કરશે કે ? શિકારીઓએ સમજવું જોઈએ કે જો તેઓ પોતાના પિતા યા માતા સાથે આનંદ કરવા બહાર ફરવા જાય, અને

તેવામાં એકાએક પિતા અગર માતાને કોઈ મારી નાખે, તો તેમને કાંઈ દુઃખ થશે કે ? સ્વતંત્ર છુટથી રમ્યજીવન ગુજારી રહેતા વનચર પશુઓ અને આકાશવિહારી સ્વપાંખે ઉડતાં ફરતાં કાગડા, કળુતર, કીર, કોયલ, કાબર વિ. વિ. ખેચર પક્ષીઓને કેવળ શોખથી મારવાં તે શું ઉચિત છે ? જલની માછલીઓને જલની ખહાર કાઢી જમીન ઉપર મૂકવી અને તેમને તડફડ તડફડ કરતી મરી જતી જોઈ ખુશી થવું એ શું નિર્દયતા નથી ? કેટલાક લોક પશુ પક્ષીઓને આપસ આપસમાં લડાવી તેમનો તમાસો દેખી પોતે હર્ષિત થાય છે; તે યોગ્ય નથી, કારણ કે એથી તે જનન+વરો (સુંદર જીવન ગાળનારાં) પરસ્પર ઘાયલ થઈ જાય છે, તથા કોઈ કોઈ વાર મરી પણ જાય છે. ઘણાંયેક અગ્રેજ સ્ત્રીઓ તથા છોકરાઓ પોતાની પહેરવાની ટોપીમાં શોભા માટે પક્ષિઓનાં પીંછાં લગાવે છે આ શોખના કારણે તેનો વેપાર એટલો વધ્યો છે કે ઘણા ખરા શિકારીઓ તો પક્ષિઓને મારી તેમનાં પીંછાં લાવી વેચવાનો ધંધો લઈ ખેડા છે. બિચારાં પક્ષીઓ કોઈને હાની કર્યા વગર સ્વતંત્રતાથી નિર્દોષપણે ધુમે છે, છતાં નાહક તેમનો સંહાર કરે છે એ કેટલી અફસોસની વાત છે.

ચામડાની વસ્તુઓનો વ્યવહાર એટલે સુધી વધી ગયો છે કે ટોપીમાં ચામડું, કમરપટામાં ચામડું, ચામડાની બેગ, ચામડાના બીસ્તરા બાંધવાના બંધ,

હાથે ખાંધવાની ઘડિયાળનો પટો, ચોપડાનાં પુકાં વગેરે ચામડાની ચીજોનો અધિક પ્રચાર હોવાથી તે વેપાર વધી ગયો છે. ચામડાની આવશ્યકતાએ એવી અવસ્થા કરી દીધી કે જેથી અનેક બળદ, ભેંસ, ગાય વગેરે પશુઓની કસાઈ-ખાનામાં કતલ થાય છે.

હાડકાં, કંદ મુળ મિશ્રિત યા તે ચીજોથી સાફ કરેલી ખાંડ સાકર વાપરવાનો બહુ રિવાજ છે. હાડકાંવાળી ખાંડ બહુ સફેદ હોય છે, અને તેથી તેની બનેલી વસ્તુઓ પણ સફેદ થાય છે. તેથી લોભાઈ લોકો આવી ખાંડનો બહુ વપરાસ કરે છે; પરિણામે હાડકાંનો વેપાર વધે છે, અને તે માટે બિચારાં પશુઓની કતલ થાય છે. સફેદપણાથી નહિ મોહાતાં, શેલડીના રસની બનતી ખાંડ યા ગોળનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો હબરો પશુઓની તે અર્થે થતી હિંસા અટકે. હાડકાંવાળી ખાંડ વાપરનારાઓએ યાદ રાખવું જોઈએ કે તેઓ હબરો પશુઓની હિંસાને અતુ-મોહના આપી રહ્યા છે અને તેથી તેઓ જરૂર પાપના ભાગી છે.

(૩) ઔષધિ માટે હિંસા—

દુનીયામાં જડીબૂટિયોની એટલી બધી બહુલતા છે કે જેથી પ્રાયઃ સર્વ રોગો માટે દવા તૈયાર થઈ શકે છે.

આ દવાઓ મોટા મોટા અસાધ્ય રોગોને પણ નાબુદ કરે છે. આમ હોવા છતાં દયાહીન ડોક્ટરો ગાય; મુરઘાં, માછલી વગેરે પ્રાણીઓના માંસનું સત્ત્વ કાઢી યા તેલ વગેરે તૈયાર કરી દવા તરીકે વાપરવાની જનસમૂહમાં સલાહ આપે છે. કૉડ નામની માછલીનું તેલ જે ‘કૉડલીવર ઓઇલ’ તરીકે ઓળખાય છે તે ક્ષયના રોગ માટે વાપરવાની સલાહ આપે છે; મરી ગયેલી માંખીઓના પાકડરને વમન કરવાના કામમાં વાપરે છે, આથી કરોડો માછલીઓ તથા માંખો મારી નાખવામાં આવે છે. તેવી રીતે અનેક નામની દવાઓ પ્રાણીઓની હિંસા કરી તૈયાર કરવામાં આવે છે કેટલાક આ દેશના લોકો દેડકાં, મોરના પગ, કડયાં, જલોયો જરખનું તેલ વગેરેનો જરૂરી ઉપયોગ કરે છે. તે પણ ખરાબ છે. દવાઓ તૈયાર કરનાર પાશ્વિમાત્ય માંસાહારી ડોક્ટરોજ છે; એટલે તેમના હૃદયમાં ખિચારાં પ્રાણીઓ માટે દયા ક્યાંથી હોય ? પોતે માંસાહારી અને તેમના દેશના રોગીયો પણ માંસાહારી, એટલે આવી દવા વાપરવા તેમને સલાહ આપે તેમાં શી નવાઈ ! પણ જ્યારે તેવા ડોક્ટરો યા તેમનો કકકો શિખેલા હિન્દુ ડોક્ટરો શાકાહારી ભારતવાસીઓને તેવી દવા આપે યા વાપરવાની સલાહ આપે અને ભારતવાસીઓ તે વાપરે એ કેવું નીચતા ભરેલું દયાહીન કાર્ય ! હિન્દુસ્તાનમાં વનસ્પતિમાંથી અનેક દવાઓ ઉત્પન્ન થાય છે; તેમની અસર પણ રામબાણુ થાય છે. તો પછી અહિંસાના હિમાય-

તીઓ વિલાયતી દવાઓ છોડી દેધ વનસ્પતિની દવાઓનો ઉપયોગ કરી અહિંસા ધર્મ કાં ન પાળે ?

(૪) માંસાહાર માટે હિંસા—

કેટલાક લોકો કુદરતે બક્ષેલા વનસ્પતિ આહારને છોડી માંસનો આહાર કરે છે. પણ મનુષ્યનું શરીર માંસ ખાવા લાયક છે કે કેમ તે ઉપર આજકાલ બહુ સારો પ્રકાશ પડ્યો છે. શોધ બોળ કરતાં નિર્ણય થયું છે કે મનુષ્યના દાંત, નહિ તો માંસાહારી પશુઓના દાંત જેવા છે કે, નહિ તો ઘાસ ચારો ખાવાવાળા યા સાંસ અને ઘાસ ખાવાવાળા પશુઓ જેવા છે; પણ ફલાહારી પશુઓના દાંતને મલતા આવે છે. વાંદરા અને મનુષ્યના દાંત ઘણેખરે અંશે મલતા આવે છે. મનુષ્યનું પેટ પણ ફલ ખાવાવાળા પશુઓના પેટને મલતું આવે છે. વાંદરાનું પેટ પણ મનુષ્યના પેટને મલતું આવે છે. મનુષ્યની નાકની ગંધ સ્વભાવિક રીતે ફલ યા વનસ્પતિ તરફ દોડે છે. તેવીજ રીતે જીભ પણ સ્વભાવતઃ ફલનો રસ લેવા પસંદ કરે છે, જેમ ફલ ખાવાવાળાં પશુઓ ખેતર અને ફલદાર વૃક્ષો તરફ જઈ ફલ ખાવાનું પસંદ કરે તેમ મનુષ્યની પણ સ્વભાવથી તેવી સ્થિતિ છે. કાચુ માંસ મનુષ્યના નાક યા આંખને ગમે નહીં. તેટલા માટે અનેક મસાલા નાખી પકવી સ્વાદયુક્ત બનાવવામાં આવે છે: તો પણ તેમાંથી દુર્ગંધ

જતી નથી. જે બાળકે બાળપણથી કઢી માંસ નહિ ખાધું હોય તેને તે પસન નહિજ પડે.

નાનાં બાળકો જે માતાનું દૂધ પીવે છે તે દૂધ માંસાહારી સ્ત્રીઓને ઓછું હોય છે. જર્મનીમાં બચ્ચાને ધવરાવવા માટે જે સ્ત્રીઓ (ધાયો) રાખવામાં આવે છે તેઓ માંસ ખાતી નથી અથવા તો બહુ ઓછું ખાય છે. માંસ માતાનું દૂધ બનાવવામાં કંઈ મદદગાર થઈ પડતું નથી.

નાના બાળક સામે જો ફલ અને માંસનો કડકો રાખવામાં આવે તો તે તુરત ફલને ગ્રહણ કરશે. એ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે મનુષ્યનો સ્વભાવ માંસ ખાવાનો નથી. ઇન્દ્રિયોની તૃષ્ણા વધારવામાં માંસાહાર મદદ આપે છે. માંસાહારી મનુષ્ય પોતાની ઇચ્છાઓને રોકી શકતા નથી અને શીઘ્ર દુરાચારી થઈ જાય છે, માંસાહારથી અનેક રોગ ઉત્પન્ન થાય છે, જ્યારે એનો ત્યાગ રોગોને હટાવે છે.

માંસાહાર વિરૂદ્ધ ડૉક્ટર જોજિઆ ઑલ્ડફીલ્ડ ડી. સી. એલ; એમ. એ. એમ. આર. સી. એસ. એલ. આર. સી. પી.—મોટા ડૉક્ટર લેડી મૅરગેરેટ હોસ્પિટલ બ્રોમ્લી—
(Dr. Josiah old field D. C. L. M. A. M. R. C. S. L. R. C. P. Sinior physician margaret Hospital Bromlay) લખે છે કે—

“ To day, there is the scientific fact assured that man belongs not to the flesh-eaters, but to the fruit eaters. To day there is the Chemical fact in hand of all, which none can gainsay, that the products of the vegetable kingdom contain all that is necessary for the fullest sustenance of human life. Flesh is an unnatural food, and therefore tends to create functional disturbance. As it is taken in modern civilisation, it is affected with such terrible diseases (readily Communicable to man) as cancer, consumption, fever intestinal worms etc; to an enormous extent. There, is little need for wonder that flesh eating is one of the most serious causes of the diseases that carry off ninty-nine out of every hundred people that are born.”

ભાવાર્થ—“આજ વિજ્ઞાન દ્વારા નિર્ણય કરવામાં આવ્યો છે કે મનુષ્ય માંસાહારીઓની લાઇનમાં નહીં ગણાતા ફલાહારીઓમાં ગણાય છે. આજ સર્વના હાથમાં એવી પરીક્ષા કરેલી ગાળત મોજુદ છે કે વનસ્પતિ જાતિની ઉપજમાં મનુષ્યના જીવનનિભાવ માટે જે બધું આવશ્યક છે તે-પૂર્ણરૂપે છે.”

“માંસ અપ્રાકૃતિક વિકૃતી કરનાર ભોજન છે અને તેથી શરીરમાં અનેક ઉપદ્રવ પેદા કરી દે છે. આથી

આધુનિક સહ્ય સમાજ, ભયંકર રોગો(જે તુરત એક મનુ-
ષ્યથી બીજા મનુષ્યમાં ફેલાઈ જાય છે) જેવા કે કેન્સર,
ક્ષય, જવર, પેટના કૃમિ વગેરેથી અધિકતર પીડાય છે ૧૦૦
મનુષ્યોમાંથી આશરે ૯૯ને સકંજમાં પકડનાર રોગોનાં
બહુજ ભયંકર કારણોમાં માંસાહાર એક કારણ છે એ
આશ્ચર્યની વાત નથી. ”

ઘણાક લોકો સમજે છે કે માંસ, મત્સ્યાદિમાં શક્તિ
વર્ધક અંશ અન્નાદિથી અધિક છે; પણ તે તેમની ખૂલ છે.
હાલ પશ્ચિમાત્યોને વિજ્ઞાન દ્વારા સિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે કે—

૧ બદામ વગેરેમાં. સેંકડે ૯૧	ટકા શક્તિ વર્ધક અંશ છે.		
૨ ચણા વગેરેમાં.	” ૮૭	”	”
૩ ચોખામાં	” ૮૭	”	”
૪ ઘઉંના આટામાં	” ૮૬	”	”
૫ જવના	” ૮૪	”	”
૬ સુકાં ફલ, બજુર વગેરેમાં	૭૩	”	”
૭ ઘીમાં	” ૮૭	”	”
૮ મલાઈમાં	” ૬૯	”	”
૯ દૂધમાં સેંકડે ૧૪	ટકા શક્તિવર્ધક પૌષ્ટિક અંશ છે,		

પરંતુ ૮૬ ભાગ પાણી છે, તે પણ લાભકારક છે.
૧૦ માંસમાં. સેંકડે ૨૮ ભાગ શક્તિ અંશ છે; શેષ
પાણી છે જે હાનિકારક છે.

૧૧ માછલાં	”	૧૩	”	”	”
૧૨ ઇંડાંમાં	”	૨૬	”	”	”

આ ઉપરથી પણ સ્પષ્ટ માલુમ પડશે કે અન્ન, મેવા, ફળ, ઘી, દૂધ, મલાઇ વગેરે ખાવા લાયક પદાર્થ છે; જ્યારે માંસ, માછલાં અને ઇંડાં ત્યાગવા લાયક છે.

માંસાહારની જરૂરીયાતે નિર્થક કરોડો પશુ નિર્દયતાથી મારવામાં આવે છે. માંસાહારની આદતથી જ ધર્મના નામે પશુઘાત કરવાનો રિવાજ ચાલુ આવ્યો છે. બહુ ઉપયોગી પશુ જે ખેતી યા દૂધ દહી દેવાના કામમાં આવે છે, તેઓનો માંસાહારની પ્રવૃત્તિને લીધે વધ કરવામાં આવે છે. તેના લોગે દુધ, ઘી ચોખ્ખાં અને સસ્તાં મળવાનું બંધ થયું છે—આ સરવે નિર્થક હિંસા છે.

સાર્થક હિંસા અને તે પરત્વે વિચાર—

દેશની રક્ષાર્થે શત્રુઓને દમન કરવા માટે યુદ્ધ કરવામાં, દુષ્ટોને દંડ દેવામાં, શિષ્ટોની રક્ષા કરવા વગેરે ક્ષત્રિય કર્મ કરવામાં ક્ષત્રિયોને સાર્થક હિંસા કરવા પડે છે; વૈશ્યોને અનેક પ્રકારની ચીજો તૈયાર કરવા માટે મીઠો, કારખાનાં, ફેક્ટરીઓ વગેરે ચલાવવામાં, માલને વેપાર અર્થે અહિં તહિં મોકલવામાં ખેતી કરવા યા કરાવામાં, લખવા વાંચવા વગેરેના કાર્યોમાં, હિસાબ કિતાબ કરવા કરાવામાં યા ગમનાગમન કરવામાં આવી હિંસા કરવી પડે છે; શુદ્રોને; વાસણ બનાવવામાં, મદ્ય તૈયાર

કરવામાં, સોની, સુતાર, મોચી, હુદાર, દરંજી વગેરેનું કામ કરવામાં જુદા જુદા પ્રકારની શિલ્પ સામગ્રી તૈયાર કરવામાં, વાહન ચલાવવામાં નૃત્ય ગાયન વગેરે કરી દ્રવ્ય કમાવવામાં ન છુટકે હિંસા કરવી પડે છે.

સ્ત્રીવર્ગને મુખ્યત્વે દળવા ખાંડવામાં, રસોઈ કરવામાં ઘર વાળી ઝાડી સાફ કરવામાં, પાણી ભરવામાં વગેરે ગૃહ સંબંધી કાર્ય કરવામાં લાઈલાજે અલ્પહિંસા કરવી પડે છે.

સાર્થક હિંસામાં જાણી જોઈને ધરાદાપૂર્વક કોઈ જીવનો ઘાત કરવામાં આવતો નથી, પણ આજીવિકા મેળવવાના હેતુએ તથા પોતાના ભરણ પોષણના અર્થે લાચારી વશ હિંસા કરવી પડે છે.

સાર્થક હિંસા કરવાવાળા અંતરંગમાં દયાવાન હોય છે. દાખલા તરીકે દયાવાન રાજાઓ જ્યારે પોતાની મતલબ ન્યાય પૂર્વક સિદ્ધ કરવા માટે અન્ય કોઈ ઉપાય ન હોય ત્યારેજ શત્રુઓ સાથે યુદ્ધ કરવાને પ્રસંગ લાવે છે. ને શત્રુ અન્ય ઉપાયથી વશ થઈ જાય છે, તો પછી એક પણ મનુષ્યની ઘાત કરવા તેઓ ચાહતા નથી.

ગૃહસ્થધર્મ પાળવામાં આવી રીતની દયા રહેવી અનિવાર્ય છે, પણ ક્રમે ક્રમે આત્મહિત સાધવામાટે ગૃહસ્થાશ્રમમાંથી વાનપ્રસ્થાશ્રમમાં જવા સારૂ આવી તરેહની હિંસા ઘટાડતા જવાનો અભ્યાસ કરવાની જરૂરીઆત રહે છે; ત્યાંથી છેલ્લા

સંન્યાસ આશ્રમમાં જવા માટે સ્થુલ^૧ હિંસાનો સર્વથા ત્યાગ કરવાનો તથા પ્રમાદ^૨વશાત્ સૂક્ષ્મ હિંસા પણ થવા ન પામે તેનો અભ્યાસ કરવો પડે છે. જ્યારે અહિંસાની ઉત્કૃષ્ટ ભૂમિકાએ પહોંચાય છે ત્યારે સાચા શાશ્વત સુખનું જરૂર આસ્વાદન થાય છે. માનવ દેહનું સાક્ષ્ય આવા સુખનો અનુભવ કરવામાંજ રહેલું છે.

દુનિયામાં એકે એવો ધર્મ ન હોઈ શકે કે જે અહિંસા તત્વ ઉપર ન રચાયેલો હોય. આજકાલ કેટલાક ધર્મેા હિંસામય માલમ પડે છે તે ખરેખર તેમના સ્વાર્થાધિ પ્રચારકોના મનોકલ્પિત શાસ્ત્રના અર્થનોજ અને ચલતીનાં વધામણાં લેવાની તકલાદિ છાયાનો પ્રતાપ છે. દાખલા તરીકે ઇસ્લામી વર્ષના ૩૬૦ કે ૩૬૫ દિવસો મઠ્ઠી એક વરસના તારવી કાઢેલા ધાર્મિક રોજનાં (રોજના) મર્યાદીત દિવસોનું તાત્પર્ય સમજવાનું એ કે દરરોજ એકના સુખે સુખી અને બીજાના દુઃખે દુઃખીના મૈત્રી ભાવની આવશ્યકતા જાળવી રખાય. હવે જો તે પ્રમાણે ચાલવાની અગવડતા હોય તો, છેવટ યથાશક્તિ રોજનાં દિવસોમાં જરૂર તે ઉપર પુરતું લક્ષ દેવાનું સૂચન હોવું જોઈએ.

ખેહુદી કતલ.

કેટલાક ભારતીય સુસલમાન ભાઈખંધો બકરઈદ વગેરે હક હલાલીના ખડાભારી પર્વોમાં બીજા હસ્તે (સાદી ઓ-

દયાની ને ખોળા પાઘડી પેલાની એ જુની. કહેણીના દ્રપ્તાંતે) કેટલાંયે પ્રાણીઓના વિના લેવે દેવે જાન હણાવી જડ માન્યતાએ હલાલ કે કુરખાની (સમર્પણ) થયાનું માની લેઈ તે હણાએલ મૃતકોનો પોતાના અને પરના અર્થે- ઉપયોગ કરવા જરાપણ અચકાતા તથા બાધ ગણતા નથી એ બાબત એ ગમે તેટલી ચુકિતઓ ચલાવે તોખી તે જીવે હલાલ થાયજ નહીં-પરમાર્થે ભાર દેઈ જણાવવું જરૂરનું છે કે પેલા આપણા કાજીજી, મુલ્લાંજી શું કરે છે!!! તેમના વડે અવાચકોને અપાયેલા છુમંત્રીના પરિણામના નફા ટોટા (નરો ટોટોજ) ના ભોક્તા તેમાં ભાગ લેનારા કુલ આદમી (ભક્તો) થાય છે. તેનો ખુદ માલીકશ્રીની જીનાબમાં જવાબ દેવાને માલીકના પ્રીદવી નામ ધારી માત્રને જખરદસ્ત સાહસિક જોખમ ખેડવું પડશે.

રે, રે, હિંસાથી કોઈ તર્ક નથી અને તરવાનું નથી વાંચનાર—પુન્ય પ્રકાશ નામની આરાધના સમુચ્ચાર્થે માનતાં ત્યાં વફૂત્રાકિતમાં શું કહ્યું છે ?

કાજી મુલ્લાંને ભવે, પઢી મંત્ર કઠોર;

જીવ ઘણા જખે કીયા, કીધાં પાપ અઘોર.

ઉપરના ગદ્યમાંથી જોવાતા ભાવાર્થવાળાં દુષ્કર્મ કોઈ ભવ દરમ્યાન થયાં હોય તે મિથ્યા એટલે માફ થાઓ એહવી આજીજી ગુજરી ભવિષ્યમાં તેમ નહીં કરવા વિનવવામાં

આવે છેહવે વારોવાર કે વાર તહેવારે થતી હિંસાની મનાઇની ઉપરની હૃદયભેદી પ્રતિપાદન કરાયેલી ફરમાશે. આગળ ધરવા જતાં તેના પ્રતિપક્ષીઓ હોય તો તે વાતને તોડી પાડી સત્યને કંઈ અસત્ય સાથે મીલાવવાના ઉપચાર ઠાંક પીછોડો કરી પાપની રાશીઓ વધારતા જતા આજકાલ જોવામાં આવે છે. વિશેષમાં ખરી કુરબાની અને શ્રીદાશ્રીદા થવાનું એજ છે કે નર વા કુંજર, સુવર વા સિંહ, કુતરાં કબુતરાં, ઉંદર હો કે છછુંદર, વાંદર હોકે વરૂં બકરી કે બકરો દીકરી કે દીકરો દરેકના પ્રાણાત્મા સરખા બાણી સ્વશક્તિથી રાહેત આપવી, અલયદાન આપવું. તનથી અને ધનથી ન બને તો મનથી જતું ન કરવું. સંસાર પાર ઉતરાય તેવી કીતાબો એકાગ્રતાથી પઢવા કરવાનું રાખી સફળ થવું— જાણવા મેળે જો કે મજહૂબમાં એક લીલું દાતણ લાંબી મુદત સુધી ચલાવાય છે એનો ભાવાર્થ વનસ્પતિને પીડા ઓછી કરવાનો અંતરાત્મીક કેવો સરસ આશય છે. આએ સ્પષ્ટ જણાતાં છતાં નાના મોટાઓને બેપરવાઈ વાળી કંઈ જાડ કે કળ હાથ બેઠી છે !! ત સમજવું મુશ્કેલ થઈ પડ્યું છે—

નિષ્કુરતાથી ઈજાજત નથી મગર એતો એક જાતના હુરામ અસ્કાના કિંપાકો ગણાય.

“ પડી ટેવ તે તો ટળે કેમ ટાળી— ”

ધર્મની કસોટી અને જાહેરમાં અજમાયશ ખાતર ઈસ્માઇલને વહાલામાં વહાલી ચીજની કુરબાની સારૂ તેના

સાહેબ ઈબ્રાહીમ પેગંબરે હુકમ કર્યો હતો તેને તાએ રહી પ્રાણને પૈસાથી પોતાના પુત્રને બહુ વહાલો બાણી તેનો ભોગ આપવા તૈયાર થયો, તે બાએ એ પાપથી મુકાવવા દિવ્ય શક્તિએ ઇસ્માલજીના માનની ખાતર છોકરાની જગાએ ક્ષમાદ્રષ્ટી સાથે ઘેટાનો દેખાવ માત્ર કર્યો હતો. એવો પાઠ તે ધર્મીઓથી અબાણુયો નજ હોય મતલબ હુકમનું વચન સાદર હતું પણ તેની માર્મિકતા તે વ્યક્તિની સમજમાં બેઠી નહીં.

સાંભળો! તન મનની કુરબાની કરી, દાન દેઈ, પુણ્ય કરો. હબમત કરાવવાનું લાંબી મુદત સુધી ચલાવી લ્યો, એટલું પણ કરો. અને મ્હોટા તહેવારો ખુશી ખુશાલીથી પસાર કરવા માટે દાન ધર્મ કરવું, બંદગી કરવી, તેમજ મનમાંથી ઝનુન, કામ, ક્રોધ વીગેરે કાઢી નાંખો, એવી એવી તે નેતા પુરૂષોની સમજાવટ અનુભવીઓને સહેજમાં હાંસલ થાય તેમ છે.

“અંતઃકરણથી કુરબાની કરવાની છે તે નમાજ પઢી પૈસા અનાજ તથા બીજી પવિત્ર ચીજોથી ભલાં કામો કરવાની છે—જીસ્મની કુરબાની તે રોજાં રાખવાની છે”

આ બધુંએ જાણ્યા છતાં દેખાદેખી અને રસગૃહ્થિ ઘેટાં (ડુમ્બા) બકરાના પ્રાણનું રક્ષણ છોડી ભક્ષણ કરવાની ઓછ દ્રષ્ટિ પરંપરા ચાલી. કર્મ એકને કારણ ઘણાં, એક આહવા કર્મના ભાગીયા આઠ થાય છે તે નીચે પ્રમાણે

(૧) સલાહકાર, (૨) કરનાર (૩) લાવનાર (૪) પક-
વનાર (૫) પીરસનાર, (૬) ખાનાર (૭) વેચનાર (૮)
વ્યવસ્થા કરનાર.

આથી આપણો દયાળુ દેવ રાજી થતો નથી તે
જોવાને તેને ઇષ્ટતા યા ઇન્તેજારી હોય તો મક્કા જેવા મહા
સ્થાનમાં આહવા કૃત્યની શા માટે સાફ મના હોય ! ત્યાં
તો એટલે સુધી અહિંસા પ્રવર્તે છે કે જાત્રાળુ, હજ કરવા
જનારા, માથે જી વીગેરે મરી જાય તેટલા માટે ખુજલી
આવેથી ખાણી પણ શકતા નથી અને આટલા માટેજ આમ
લોકો માથે મુંડન કરાવે છે.

જહાંપનાહ એલીયા અકબર રાજે સારા સામ્રાજ્યમાં
રહેમીયત ગુણે ભરેલ નેકીપાકીવાળા કાયદા અમલમાં
મુકવાથી ઘણા માન્યવંતા થઈ પડ્યા. અસલના દેવાંશી
ખુજરગોમાં મારીને સજીવન કરવા જેટલી આત્મીક બળની
તાકાત હતી આ કાળમાં એના પડછાયા પણ જણાતા નથી
માટે જો આપણે દયાને દૃઢ કરીને રહેમ ભરેલી રાહોથી
મુખ ફેરવીને ગમે એટલી બંદગી ભક્તિ કરતાં છતાં આપણને
પરવરદીગાર ^૧ગોદમાં લેઈ સહાય નહી કરે; જન્નતમાં (આ-
રામ બગીચામાં) લેઈ જશે નહીં. મુસ્લીમમાં ફરજિયાત
નિમાજ, રોજા પાકી ઇત્યાદી નિયમો ન પાળનાર ગુનેગારમાં
અપે છે. અને હિંદુ સંપ્રદાયોમાં નાહવું, પુજા, સંધ્યા,

તપસ્યા, અનુષ્ઠાનો, આવશ્યક વિધિ વિધાનંધર્મ પુષ્ટી, મર્યાદાની ફરજો ન પાળનાર હલકો ગણાય છે. તે બરાબર પાળે તો પણ હરકોઈ જીવના બચાવ તરફ પ્રમાદ કરી સૌ કોઈ લાંબા જીવનની પ્રબળ આશાવાળાં પ્રાણીઓની જનના હકો ખેદાન મેદાન કરે તો તે ફળ આપનાર નથી. તો આવડો મોટો વિરોધ કરવા જેવો કંઈપણ આધાર, અપેક્ષા, કે આંટી ઘુંટી જણાવશો ! ! ! સર્વેને વિવેક લાવી ક્ષમા નહીં આપીએ તો આપણને કોણ ક્ષમા (દયા) કરશે ?

એક દયાધર્મના આશાવાદીકૃત પુસ્તકમાંના ફકરા—

- ૧ સરવે પરમેશ્વરની ઓલાદ છે, કુરાન સરીકમાં અવલ દરજ્જે ગાયના નામની સુરા વંચાય છે જે “સુરે બકર” ના નામ સ્મરણથી જાણીતી છે, તે કુરાનના પુજનીકોએ બકર (ગાય) ઇદનો પવિત્ર તહેવાર ગાય વીગેરે દુધાળાં પશુઓની ઓલાદના પુજન તરીકે પાળવો જોઈએ.
- ૨ હિંદુ મુસલમાની ધર્મના અમલવાળી કોઈ કોમ અગર વ્યક્તિને ખુનરેજી કરવાની આજ્ઞા કે છુટ નથી.
- ૩ જે કોઈ ગાય બકરી વીગેરે ચોપગાંને તથા બે પગવાળાં પક્ષીઓને ઉલટી મુલટી આયતોના ગુદાર્થ તથા અઘ્યાહાર સમજવાના અભાવે જીવંતે મારી મારી ખાવાના ફરમાનનો આક્ષેપ ધર્મનાયકો ઉપર મુકે છે તેનો ગુનો પરમેશ્વર કદીપણ માફ કરશે નહીં.

૪ ખાવાસાફ ફળો અને ખોરાક તૈયાર છે. તેને વફાદારીથી સેવી ઈમાન રાખનાર ધર્મીને તેવીજ રીતે જેહાનમાં (વૈકુંઠમાં) પણ ફળદ્રુપ બગીચા મળે છે.

૫ જનવરોને હલાલ કરવાનું કોઈ શાસ્ત્રદ્વારા ફરમાન નથી. પણ જનવરોથી મળતાં ઘી, દુધ, ઉન, અનાજ અને તેના વિક્રયથી પ્રાપ્ત થતા પૈસા, એ વસ્તુઓનો સદુપયોગ (હલાલ) કરવો તેજ સાચું છે

કિંબહુના—

સુસ્ત રહેમાન ધર્મીઓ, જીવોપર રહેમ લાવવાની, ક્ષત્રિયો, જીવોને ક્ષતનહિ કરવાની, અને પ્રાણજીવો પ્રાણજ્ઞાન, પ્રાણચર્યા આચરવાની આત્મ વીરતા કાં ન દાખવે? સાર્વભૌમ ‘અહિંસા પરમો ધર્મ;’ પાળવાને મુનાસબ કાં ન સમજે? પ્રાણજ્ઞાનમાં રમવાવાળા જે પ્રાણજીવો, તેજ હિંસા ગર્ભિત ઉપદેશમાં ફાળો આપે એ શું તેમને ઉચિત છે? કહેવાય છે કે જે સરાખ (સુરાપાન,) જેવી કોઈપણ અલક્ષ અપેય વસ્તુનું લક્ષણ પાન આદિ પોતપોતાના શાસ્ત્રથી વિરુદ્ધ વ્યસનો સેવન કરે તે હિંદુધર્મમાં ઉપવિતનો આધકારી નથી, તેમ મુસ્લીમ ધર્મમાં તે હેવાન, નાપાક, કાફર ગણાય છે,

આત્મોદ્ધારના માર્ગમાં કુરિવાજના કાંટા—

ખાળલગ્ન—આ રિવાજથી અકાળે વીર્યનું સ્ખલિત થાય છે, શરીર હંમેશાં અસ્વસ્થ રહે છે. આત્મચિંતન

કરવામાં કંટાળો ઉપજે છે, જીવનની પહેલી અવસ્થા-પ્રજ્ઞ ચર્યાશ્રમનો અકાળે ત્યાગ થાય છે, સંસાર-શકટનો ભાર વહન કરવાને યોગ્ય તૈયારી કરવાનું અશક્ય બને છે; આત્મહિત કરવાના વખતે મૃત્યુના ઝપાટામાં અંપલાવું પડે છે, બાળલગ્નથી કુમળી વયમાં સંતાન પ્રાપ્તિ થતાં સ્ત્રી-પુરૂષોને અસાધ્ય રોગો થાય છે. સંતતિ બુદ્ધિહીન, નિર્માલ્ય પાડે છે. ટુંકામાં ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચાર પુરૂષાર્થ સાધવામાં પુરેપુરી નિષ્ફળતા મળે છે.

કન્યાવિક્રય, સાટાં ત્રેળડાં, કઝોડાં—પૈસાના લાલચુ માતા પિતાઓ પોતાની વાલી દીકરીની માલકી વિનાની હરાઇ ગાયની માફક હરાજી કરે છે. પતિ ઘરડો ડોસો હોય ત્યાં ગમે તેવો હરાચારી હોય પણ બિચારીને તેની પાછળ જવું પડે છે. ટુંક મુદતમાં બુદ્ધો પતિ મરણ પામે છે. પરિણામે દીકરીને રંડાપો ભોગવવો પડે છે, કેટલાક વખતે અનીતિના માર્ગે પણ દોરાવવાનો પ્રસંગ આવે છે. જીવન નષ્ટ બ્રષ્ટ થઇ જાય છે. પોતાના છોકરાને પરણાવાની ખાતર પોતાની પુત્રી ગમે તેવાને આપી દે છે. આથી પતિ પત્નીનો જીવનકલેશ શરૂ થાય છે, તેમને સંસાર અકારો લાગે છે અને આપઘાત કરવા પ્રેરાય છે. આ લગ્ન કે વિધન કહેવાય ! પાણીગ્રહણ કે દુઃખગ્રહણ !!

જે માખાપો તેમના બાલબચ્ચાંને સો હાથના ધરામાં

ફેંકી દેવા જેવી કન્યાવિક્રયની લોહીચુસ મસલતો કરી સ્વાર્થ સાધનારા કળેડાં કરી કાળી લીટી અંકાવનારા અને કન્યાઓને સવેરી કાઢી કોઈ કોઈનાં ઘર ભાગનારા દુર્ગતિના ભાજન થાય છે.

સગાનો સંબંધ અને સાઈં ખોટું જોયા વગર સાટાં એટલે અદલો બદલો ત્રેખડાં, ચોખડાં, કળેડાંના સાંધા સંબંધ કરનાર નઠોર, નફકરા, નકટા માણસો હોય તેમનું વર્ણુન કોરે રાખતાં તે સિવાય જ્ઞાતીના આગેવાન પટેલો શેડીયાઓ તેમની નામાંકિત ઝાહોજલાલી દરમ્યાન આપ સુખત્યારી “જનમાં કોઈ જાણે નહીં ને વરનો ભા હું” તે ઉઠાહરણ માફક ખટપટો ભજવી આગળ પડી સ્વાર્થ ખા-
જીયો રમે છે. એટલે સુધી કે વરમરો, કન્યામરો પણ પં-
ચાતીયાનું પુરું કરે; આવાં સદ્યો ઘાલવાના સખજે નાત
જાત તથા લોકો તરફથી એક અવાજે ઘણા મરતજે ધિકાર
ફિટકારના આશીર્વાદોનો વરસાદ વરસવા છતાં સાન આવતી
નથી; ખિચારી ખાળાઓની જીંદગી સિધવા વિધવાપણામાં
દુઃખદાયક થવાથી પોતાની ખાનદાની પણ સાચવી શકતી
ન હોઈ દુરાચાર સેવી કુશીલ કુલાગનાઓ બને છે. અને
જેહુદી કોશીશો ચલાવનારાઓના નામે હાથ ધસી
તોખા પોકારી નિસાસા નાંખે છે આ પ્રમાણે
તિરસ્કાર અને ગેર આખરૂ થતાં દુનીયાથી અગર પરમેશ્વર-
થી ડરતા નથી; આ દલાલીઓમાં મન્યા રહેનારને અંકાળ

ચોકડીના ઉપનામે સંખોધી કાઢવામાં આવે છે, ન માલુમ કે તેમનું પુરપાટ વજ હેયું ક્યારે પીગળશે !!!

હે સખી મરદો—આવા પ્રકારે ચાલતા મહીમાને એ-કદમ દેશવટો દો, કાવતરાંની જાળ સંકેલી દ્યો, ખટપટને ખાડામાં ફટાવો, અને શીળ સદવર્તન રખાવવાને જશ દ્યો. તમારાં અપકૃત્યોથી બીન તહોમતે જીવોનાં જોખમ થતાં જોવાય છે. વિક્રય કરાવી પૈસા કઢાવવાથી ઉદર પોષણના સાંસા પડી જાય છે. આહવા પથારા પાથરી છોકરીના પૈસા લેનાર અને વચમાં હોઇયાં કરી જનારના ઘરનું રજક (અનાજ) પણ પારધીના ઘરની મીસલે ગણેલું છે. તેમ હોઈ તેઓના આંગણે પગલે ચઢવાનું ધર્મનિષ્ઠો ને સાધુ સંત ને કદપતું નથી. અહો પુછાતા પંચ મહાજનો પંચમાં રહી ખરા ગુન્હેગારોને ચાનક દેવા. પંચક્યાસ સાચેસાચો કરો, આટલું વાંચી ઠેકાણે નહીં આવે તો તેવા સલાહકારોને નવગજ દૂરથી નમસ્કાર.....

રોવા કુટવાનો રિવાજ

રોવા રડાવવાની કુટવા કુટાવવાની દુષ્ટ કાણ મોકાણોના ચીચીઆરા, પરજીયાની શાળા માંડી હોય તેવા દેખાવમાં ત્રિદંડીની તડી પડે છે અને તે રસ્તે જતા આવતા નરનારીઓના થોક તમાસા માફક જોવા મળે છે. મૈયત પાછળ રોવા જવાની ચાલને રાવણાં, લૌકિક સાથ સંગાત પણ કહે છે. ત્યાં થાય છે શું ? ત્યાં ખરેખર લોકો

સાથે મળીને રાવણું એટલે મીજબાનીઓ જેવુંજ કરી મૂકે છે. વળી માસીસા અને ખારમાસી કે સંવત્સરીના ખરચા કરી કરાવી આનંદ માણે છે. વરસી માસીસા કે શોક પાળવામાં કોઈક ઓછાશ કરવારની કોશીશ કરનાર માણસોનો પણ તુચ્છકાર થતો જોવામાં આવે છે, કેટલાક તો એવી પ્રવૃત્તિમાં અધિકતા કરાવવા એકઠા થવાનું માન ખાટવા તૈયાર થઈ રહે છે. આ બાબતમાં ટેવાઈ ગયેલ નરનારીઓએ સમજવું જોઈએ કે સમજદારની દૃષ્ટિએ આ કર્તવ્ય મરનારની સુગતિ થવામાં વિધનકારી છે, અથવા એમ પણ બાણવું જોઈએ કે જેની સુગતિ-સ્વર્ગ-કૈલાસ જેવી ઉત્કૃષ્ટગતિ થયાનું કહેવાય તેને રોવાની જરૂર રહેતી નથી. કાળનો તડાકો અજળ છે. દરેકને મોડું વહેલું જવાનું છે, દેખતાં દેખતાં કૈક ક્ષણમાં ચાલતા થાય છે. ને થવાના, તો કેાને ક્યાં સુધી રોવું ને કેાને ક્યાં સુધી સંભાળ્યા કરવું, જે મનુષ્ય પ્રયત્ન બહારની વાત હોય તેનું રટણ કરવું એ નિષ્ફળ છે. આપણા સ્વધામ પછી આપણને આપણું વહાલાંઓ પણ ભુલી જવાનાં, તેવી અનિત્યતાનો ખ્યાલ દરેકે દરેક સમજી બુદ્ધિમાનોએ કરી આવા કુટવા રડવાના રિવાજો દૂર કરવાની અગત્ય છે.

અનર્થકારી કાર્યો—

બનાવટી પંચ (ચંડાળ ચોકડી)માં સ્વાર્થપરાયણ

અથગણ ટોળીની મસલતમાં ભળી કૃષ્ણ પક્ષી (કાળાં) કર્મની ગોષ્ઠિઓ કરવી, પારકાં પોત ઉઘાડી, હલકાઈ પાડવી; વડેરા આગળ ફરિયાદ લેઈ જતાં ખરી ફરિયાદો પાણીમાં ઝોળી ફાટાકુટ, મતમતાંતર પક્ષપાતો કરી મત-તડ-લેદથી વિયોગ પાડવાની મશહુરી દાખવી, સત્ય સંપમાં મહોટો દરોડો (ભંગાણુ) પાડવો-કરજદાર, નિરાધાર, અશક્તિવાન, અને નિર્ધન પાસે અનિચ્છાથી ધર્મ કે વ્યવહારના કામો લગતાં અમૂક ખર્ચ ફરજો તરીકે અદા કરાવામાં આવકો ન ખાવાની અને તેવા ભાઈઓની કફેાડી સ્થિતિ જોઈ અરેકાર ન આવવાની તેમજ જીવાન કે જઈકના વરા અને ખારમાં કરાવી ખાર વગડાવવાની હીલચાલજનિત ખુમારીને લેઈ ખુવાર (તના ભગત) કરવાનો પ્રબંધ રચવામાં નીચ માણુસ સિવાય બીજો કોણુ ઉભો રહી શકે ? તેમ સ્નેહી સંબંધીના વિયોગ કરાવનારને ભવિષ્યના જન્મારામાં અસંખ્યાતવાર ઘણા સ્નેહીયોથી વિયોગ ખમવાનો કર્મનો બંધ પડે એ અત્યારથી સ્પષ્ટજ થાય છે, બીજને દુઃખ દેનાર તેના કરતાં જઘન્યથી દશ ગણું, તિન્ન લાગણીથી દુઃખ દેનાર સોગણું, હજાર કે લાખગણું અપાર દુઃખ બહારી લે છે.

હવે વિનોદી મુભકાર્યો ઉપર લાગાલાગત, નકરા તરીકે મામુલી ચાર્જ ગળ ઉપરાંત જણાય તે કમી કરવામાં આડા આવવામાં સૌંદર્યતા સમજી ઉપરોક્ત અપકૃત્યોપૂર્વક

ઉશ્કેરણીઓ તુષ્ટિ પુષ્ટિ વા, પડદા પાછળ રહી ઇસારાથી પણ ઉત્તેજિત કરી લોક લડાવવામાં પાસ થયા, હતુ નો'તું ખરું-ખોટું, હા-ના સાચા જુઠાનો એકડો નક્કી કરવાના વ્યાપારોની જીકકરોનો ખંતી થઈને તેના કોરસ્પોન્ડેન્સ ઠેઠ ઇનસાફી કોર્ટો લગી પહોંચાડ્યાં, તેમાંજ આનંદ માનતાં ફરી પૂંઠવાળી જોયું નહિ. પોતાનું (આત્માનું) ઘર તપાસ્યું નહિ; જેથી સ્વપ્ને પણ શિષ્ટાચારનું લક્ષણ બાપગોત્રમાં જાણવામાં ક્યાંથી આવે ? છતી શક્તિએ શાન્તી, સંતોષ તથા આશ્વાસનના સાંભળેલા પાઠો તરફ કોઈ દિન બી લક્ષ્ય ક્યાંથી ખેંચાય? વાત વાતને શબ્દ શબ્દમાં કસાકસી કરી લાંબું ને લાંબુ વધારે; મુછો પર હાથ મૂકી ખાલી રૂવાળ (ડિમાઝ) બતાવી ઉત્સુકતા (તલ્લીનતા)ના ઝોર આવેશોમાં સુખ માને વિધન સંતોષી, કૃતજ્ઞી થાય. અવગુણીને ગુણો દેખાડી કરી ઠેકાણે લાવવાની સાદીરીત આવડે નહિ; એટલુંજ નહિ પણ ગુણના તારને અવગુણમાં ઉતારવાનો ઉપયોગ કરે; દુરાચરીને ગુરૂ બનાવે; વિવેક વિનય જે ધર્મનું મૂળ છે તેને વિસારી ધનની લાલસાએ બહિરાત્મપણે પામરતાથી પોતાના પેટ ઉપર પાપીપણાનો દાર્શનીક આરોપ (ભાર) અને નિરાંત ન મલવાના ઉપલક્ષ દાખલા દલીલો મૂકી આત્માને શુદ્ધ દશામાં વાળવાને કાંઈ ન કરે. ખાલી ઠાલી ઠગાઈનો ઢોંગ બતલાવે, ખોટા લેખ પત્રો સાક્ષી પુરાવા, ગવાહી ઉભા કરી કોઈને દુઃખમાં પાડવા આડુ અવળું બહેરું

બોખડું પાપ બુદ્ધિથી બતાવવામાં આવે; ગુણીયેલ પાસે પ-
ળવાર બેસતાં ચોથીયા તાવની ટાઢ ચઢે; અને ઈતર ઠેકાણે
જઈ ગુણી જનોની ઉપેક્ષા કરે, તેમનું હડહડતું અપમાન કરે
એમ તરેહવાર જીવનકળા ગુજારતાં પરાક્રમ પ્રવીણતાનો
પાર આવ્યો નહીં.

પેટવરામાંથી પુણ્યવરો—હાથે તે સાથે—

એ મહાન બોધનો લાભ લેવા રૂચે નહિ. કોઈને સારી
સલાહ આપી અંતરભાર ઉતારવા જેવી સહાય ન આપે;
અશક્ય, દુબળાં, ધીમાસથી ચાલનાર ભારવટી તેમજ
બહેરાં આધળાં પાંગળાં મનુષ્યો તથા જનવરોનો બોબો
કમી કરે નહિ; અનાથને દયાભાવે અને મહંત, મહાનુ-
ભાવો-મહાપુરૂષોને-સામાં આવતાં ઉદાર ભક્તિ ભાવે માર્ગ
સરખો ન આપે, જ્ઞાનનો સંચય કરી તેમાંથી તેના અભિ-
લાષીઓને ન આપતાં બંધીઆર પાણીની જેમ છુપું રાખે
તેથી કોહી કટાઈ જીવડા પડવા વખત આવે.

સદ ઉપયોગ વીના પથ્થર અને સોનું સરખુંજ કરી
સંપાદન કરેલું ધુળ મેળવે. સારાંશ રોગ, જરા, અને મૃત્યુ
આદિ કારણોના વશ પડવા વખત આવ્યાથી અગરતો
કોઈને ન આપેલી વિદ્યાનું અજીર્ણ (અભિમાન) થવાથી
વિજ્ઞાનનો વિસ્તાર થવા દહાડો આવવા પામે નહિ. વિશુદ્ધ
ભાવના (તત્ત્વરહસ્ય)ઓનો સાધક થવાય નહિ, એક સા-

લભર સાલાખાદી કાળમાં પ્રશસ્ય આત્મગોષ્ટિના રોમાંચિત ઉદ્ગ્રાસમાં એક દિવસ અમૃત રસ પીવો જાણું નહિ, ત્યારે શું કરે ? તેના ઉત્તરમાં એજ કહેવાશે કે સઘળી લોકરીત વ્યવહારના પરીક્ષક બની નિપુણતા, ખાહોશી, જવાંમદી દર્શાવી અને અંતરદષ્ટિની જ્યોતમાં આલસા જેવડું મીડું. કહોને ત્યારે ખીજું કાંઈ ! વળી મતિભ્રમણ થવા વડે નાના જીવોની હયા ચિંતવી ત્યારે મોટા જીવાત્માઓને અઘણી રીતે પ્રાણહર દાવપેચમાં રગડી નાંખવા જેવાં હાંસી ઉપ-જાવનાર વિહ્વલ, ઉછાંછળી ઉતાવળી દશાનાં કામો કરી નિખીડ, નિકાચીત, પર્યાય શબ્દે ગાઢ, ચિકણું, પ્રબળ, પ્રાયઃ ન છુટે તેવાં કર્મ બાંધે. ખાવા પીવા ઉંઘવા, કામ વિના ફરવામાં, અન્ય મોજસોળ, ઠાઠમાઠમાં, તાલીયો આપવા લેવામાં તથા કુટવામાં, ચોકસ તાલાવેલી લાગે. શરીર ધ્રુજે અને હાલે તેટલી હસાહસની ઠીઠી કરી દાંત દેખાડવામાં સારૂ લાગ્યું, પણ કોઈને એવા હસાવ્યા નહીં હોય કે જેને લેઈ એકાદનીકે સાર્વજનીકની આપત્તિ આફતો ટળી જતાં કાયમી ફતેહ મંદીના આશીર્વાદો મળે; ઉલટું શુભ ગોષ્ટીઓના સ્થાનોમાં સંબલના થવા જેવું શોધતો રહી ટીકા, ટાયલાં કરતો ફરે, ખીજું મજુર, વેઠીયા કુલીયો, પોટરોના તથા ચતુષ્પદી જાનવરોના ગજા ઉપરાંત અસહ્ય બોળે વહેંચડાવે કોઈક પ્રસંગે નેક નજરે આરામ રાહાયતની આશીષ લે નહિ; જાનવરોને વીતાડી થકવીને ક્ષોભ પમાડે, દોડાવે;

દરેકે દરેક સરતો કરવામાં, રમવામાં મુખ્ય મેમ્બર બને. તેનાં ઇનામ મેળવે; ઇબ્રા લાયન્સસો રાખી લોકવર્ગને સરળતા નહીં કરી આપતાં પેટ ઉપર પાટુ નાખે. આવી રીતે અનીતિ, અન્યાય કાવાદાવા યુક્ત જારી વિજરીમાં જારી રહેવાના અને પ્રશંસનીય પ્રમાણિકપણના દિવસ કેટલા ગયા? અને તેના જમા ઉધારની બાદબાકીમાં કંઈ બાબતો આંક વધ્યો તેના એકાંત વિચારરૂપ સરવૈયું, દરેક મતમાં મનાતી સાલ આખરી દિવાળી બાકી કે સંવત્સરીમાં કાઢ્યું કર્યું' યાદ આવે છે? ના. રે, ના !! એવી સંભાવનાની ગંધવાસના નહિ. આટ આટલાં વર્ષો કુવાસના, કુતર્ક, કઠોરપણું, વિતંડાવાદ, વિસંવાદ, વાદવિવાદ, ધિક્કાઈમાં ગત થયાં એ પુણ્યપાપ તારવવાનો હુમ્મ આગળ ટાઈમ લેવાતું ભવિષ્ય જણાતું હોય તોજ આ હિસાબ કાઢવા ઉપર મૂલતવી રાખવું. પરંતુ યાદ રાખવું કે મૂલતવીનાં ફળમાઠાં છે.

ચિંતવન—

નિશ્ચય દૃષ્ટિએ જોવાતા પરમાનંદી—સચ્ચિદાનંદી મહારાજ જીવણસિંહજી ચાલુ વ્યવહારના પ્રવાસમાં બહોળા પ્રયાસ ઉઠાવી પ્રતિષ્ઠિત પ્રોફેસર બન્યા; અમુક કહેવાતા; સુધારાની સંસ્થામાં, કારખાનાં, મંડળ અને પેઢીના બાહોશ સંસ્થાપક, નેતા, મેનેજર, પ્રતિનિધિ, પ્રેસિડેન્ટ, મંત્રી, તંત્રી આગેવાન તરીકે નેક નામદાર થયા, કૌન્સીલ, કૌન્ફરન્સ, અધિ-

વેશનના પ્રમુખ, તથા સભામાં જયુરીમાં, પંચમાં કર્તાહત્તા તરીકે નમુદ પ્રખ્યાત થયા, સરકાર, રાવ સાહેબ, કામદાર કારભારી સાહેબની પદ્વીઓ અખત્યાર કરી સત્તાઓ મેળવી; જેના ખરા ખપોર છે, જેને હામ, ઠામ, દામ, સર્વે સાહિત્યો અનુકુળ છે. જે. પી. ખારિસ્ટર વા જેનો ઇંગ્લીશની આખી ખારાખડી જેટલા હરફોનો ઉપરા ઉપરી ચાંદ મેળવવાનો મધ્યાન્હકાળ છે, એવી પ્રશંસાથી ઓળખાવા લાગ્યા. સારી બેઠકોની સંગતિના પ્રતાપરૂપ કિંચિત પુણ્યોદયના પ્રાગ્ભારથી અંતરાય કર્મનો પડદો કાંત (પાતળો) થતાં આત્મવિચાર કરવાની જાણસા ખડી થઈ, અને કૃત્યાકૃત્યનો ઉપયોગ (ભાનસાન, સાવધાનતા) આવ્યાથી વીમાશી જોયું, જણાવું કે, મેં કરવા લાયક કર્યું નહિ, ને નહિ કરવા લાયક કર્યાં ગયો. જેમ અજ્ઞાના કંઠ આગળ લખડતા આંચળ નકામા છે તેમ મારા શરીરના અવયવો પણ નકામા છે, કારણ તેઓ કોઈ પણ મહત્વીક કામમાં ખપ લાગતા નથી. પોતાનો (સ્વાત્માનો) ઉપકાર ઉદ્ધાર ન કર્યો તે નહિ પણ પરનોએ ન કર્યો; વાટનો કે, ન રહ્યો નદીના ઘાટનો એમ કહેવા જેવું થયું, ન મલી માયા અને ન મલ્યા પ્રભુ, ન થયો વાદ કે ન થઈ હરિકાષ, અતો બ્રહ્મ તતો બ્રહ્મ બેઠજત થયો; લાઇલાજે એમ કહ્યા વગર છુટકો ક્યાં છે ! વળી અનુકૂળ પ્રતિકૂળ, પ્રસન્ન, અપ્રસન્ન, ઈષ્ટ, અનિષ્ટનાં ચિંતવન અને ત્રેવડ કરવામાં શું ચાઈ પડ્યો સરસાઈ, ચા-

પાચીપ સ્પર્શસ્પર્શ, અને છુંછાની સફાઈમાંથી હાથ બહાર કહાડયો નહિ, લાડી, વાડી. અને ગાડી નવી નવી કરવાની મશગુલતાની સલતનતમાં વખતનો બચાવ થયો નહીં.

શરીર શીથીલ (જર્જરીત) થવા પર્યંત આશાને ઢીલી કરવી નથી અને સહાયતા, સુખશાંતિ તથા ગુન્હાઓની માફી મળવાપૂર્વક પાર ઉતારવા માટેની દ્રવીત ઉદ્દગારોથી અનંત શક્તિમાન પ્રભુજીના ^૧ઉત્સાંગમાં નમી પડી અરજીઓ થાય છે એ મુનાસબ ગણાય વારૂ ? એક બાબુ સ્વયંભુ રમણ સમુદ્રના પેલે પારના કાંઠા સુધીના તરંગોની રમણતામાં ઝીલવું છે, અને બીજી બાબુ સ્વયંભુ વિભુજી પાસે ત્રણખંડનું રાજ માગવું, એ ઘ્રંગારાદિ ખટરસમાં લયલીન રહી તત્વ પ્રાપ્તીની પિપાસા રાખવા જેવું અને ભક્તિના મિષે માલપાણીની લહેરો ઉડાવવાની તાગડધીન્નતાના ઉદાહરણ રૂપ છે. અને તીર્થયાત્રા તથા શુભ ઓચ્છવ મહોત્સવોના અર્ચ નીમીત્તે કૃપણતા આચરવામાં આવે એવા અસ્તવ્યસ્ત કારભારથી દહાડો વળે ખરો ? લોક કહેણી પ્રમાણે આટો ફાકવા અને ભસવાના બે ઉપયોગ એકી સાથે થતા નથી. સચ્ચિદાનંદ ને શયતાનને સાથે ભજી ન શકાય, તે વ્યાજબી છે તો હવે આસ્તે આસ્તે ઘડભાગ નરમકર. વળી શાસ્ત્રકાર કહે છે કે જેના મુખ વચનમાં સાધારણ બિભત્સ (ગાળો)ની બદબોવાળી પ્રનાલિકા રાતઢી આલ્યાં રહેતી હોય તેમને ધર્મ પામવાની લાયકાત આવ-

વાને ઘણું છેટું રહેલું છે, માટે જો એ અદબીની પડેલી હેવા એને તીલાંજલી આપવા વિચાર થતો હોય તો વિધવિધ અભિગ્રહ ટેકના ઉપચારો વડે કરીને બની શકે એમ છે.

થોડામાં પણ ઘણું અન્યત્ર કહેલું છે કે નીચે બતાવ્યાં ત્રણ વાનામાં દઢતા રાખવાથી શ્રેષ્ઠ સુખદાતા સમકીર્ત (ભાવ) ધર્મ સહેજે થાય.

(૧) શાસ્ત્ર શ્રવણ કરવાની ઈચ્છા. (૨) ક અવસરે શાંતીથી ભોજન કરનાર (૩) અજીર્ણ વખતે ભોજનનો ત્યાગી.

આ નહાનામાં નહાની બાદ્ય સદ્યુક્તિઓ સાચવનારને ધર્મીષ્ઠ માનેલો છે. એજ આગળ ધપનારો છે—સમજમાં ઉતારવું જોઈએ કે એક તત્વના સામે અન્ય તત્વ ખડુંજ હોય છે દિન અને રાત, સુખ અને દુઃખ, ધર્મ અને અધર્મ કર્મ અને અકર્મ—આઘાત પ્રત્યાઘાત, મુર્ખાઈ ચતુરાઈ હા ના—આ ક્ષંદોનો તાત્વિક બોધ બીલકુલ દ્રઢતા વગરના મુગ્ધાને ક્યાંથી હોય? સદા સર્વદા કોઈની કલાઓ સરખી રહેતી નથી. ચડતી પડતી ચાલતી આવી છે, જીવનારને કાળાંતરે મરવાનું તો છેજ. કોઈ દિન ગાડુ નાવમાં તો કોઈ દિ નાવ ગાડામાં એમ અનુભવાય છે. આવી રીતે સમજી પડયું પાનું નિભાવવું, ને સહિષ્ણુતા રાખવી, એ અવશ્ય જરૂરનું છે. મામુલી સુખ દુઃખની તીવ્ર લાગણીઓને લેઈને ક્રોધાદિ અંતરના ખટ રિપુઓ સામે ધસવાને બદલે બાદ્ય શત્રુ સામે કાં ધસો? અનેક જીવો ઉપર કેર, જીલમો

કરી બલીમપણું કાં ગુબારે છે ? મનને ડગલે ને પગલે મોહબળ (ઇન્દ્રબલ) ના મમત્વમાં મુંજવી ચિંતામાં ઝોકાં ખાતું કાં કરે ? સહેજ વાતમાં દુષ્ટ (ધાતીયાં) આર્ત, રૌદ્ર-ધ્યાનોમાં રમણ કર્ત્યુ તે યાદ કરો. લગ્નવેળા ઉંઘમાં જવા દેવાય ? નીતિ રીતિથી પ્રાપ્ત કરેલ દ્રવ્યનો સદ્વ્યય હરેક પ્રકારનાં સુપાત્રે દાન કરવામાં કાં ન કરે ? પોતાના ઉમરા આગળ એકાએક આવી ચઢેલા અતિથિનો નિર્દોષ શુદ્ધ આહારાદિથી સત્કાર કાં ન કરે ? યોગ્ય પાત્રોનો ભોગભોગે સંભોગ પ્રાપ્ત થતાં, તેમાં બી બોધને પસ્તાવો કેમ કરે ? વળી પ્રશંસાની આશા કાં રાખે ? સત્ પાત્રોમાં બોલેલા બીને બદલાની આશાના અંગારાથી કાં બાળે ? અઢાર પ્રકારનાં પાપ સ્થાનક, મંદતા અને ઉચ્ચતા એ બન્ને પ્રકારે કાં સેવે ? જે ધર્મની ફરમાશોની આજ્ઞા ઉઠાવવામાં ઠીકો અથવા શરમીંદો રહેતો હોય તેને શાસ્ત્રીય અસલમાં અસલ વસ્તુતઃ હિતાવહ આશયો (હેતુ) જણાઈ આવતા નથી. સખમ તેની અંદર ચિત્ત શેનું ચોટે ?

ખાખરાની ખીસકોલીને સાકરનો સ્વાદ કયાંથી માલુમ હોય ? કુવામાંના દેડકાને સાગરની વિશાળતાનું ભાન નજ હોય; નવ-કારવાળી કે માળા અને મોહમેદનમાં જેને તસબી કહે છે, તે જેની તેની રીત પ્રમાણે આસ્થા રાખી જપવાનો હેતુ કેટલાંને જ્ઞાત છે ?

જવાબ—ઘણાજ થોડાને—આ દુનીયામાં આપણે કેટલાએક પ્રકારે પાપ કરીએ છીએ—અને તેથી ૮૪ લાખ યોનિમાં એકપણ જીવની જાતિમાં કે કોઈ પણ સ્થળે જન્મ લેવાનો ખાકી નહીં હોય—એવા અનંત ફેરા ફાંટા કરવા પડે છે, આપણી સંસારીક પ્રવૃત્તિ ત્રણ પ્રકારે છે—સમારંભ સમારંભને આરંભ અને તેના દરેક મન, વચન, અને શરીરે કરી નવપ્રકાર થાય છે. તે વળી દરેક કૃત, કારિત અને અનુભોદન વડે (૯×૩) ૨૭ પ્રકાર થાય છે. આ ૨૭ પ્રકારની પાપરૂપ ક્રિયા ક્રોધ, માન, માયા અને લોભે ગુણાતાં ૧૦૮ (૨૭×૪) પ્રકાર આ એક રીતે થાય છે. તે નિવારણ કરવા નિર્માણ થએલ સુદેવ ગુરૂના ૧૦૮ પ્રકારે સાર ગુણોના મંત્રના સ્મરણ પ્રમાણમાં મણકા હોવાનો હેતુ પુરઃસર છે. તે જાણ્યા સિવાય અને મન એકાગ્ર કર્યા સિવાય ખાલી માળા જપવાથી શું વળે ? કહ્યું છે કે—

સાખી.

માળા તો ભલી કાષ્ટકી, બીચમેં પોયા સૂત,
માળા બિચારી કયા કરે, જપને વાળા કપૂત.

અર્થ.

માળા બિચારી જડ છે—સુખડ, સુતરની બનેલી છે. પરંતુ તે ઘણો બોધ આપી સુચવે છે કે “ પાપ ધોવા

માટે ૧૨×૮+૩૬+૨૫+૨૭ મળી ૧૦૮ ગુણો સમજી માહરા પ્રત્યેક મણકે દેવગુરુ ધર્મને યાદ કરે, તેને મહારા, મોખરે ત્રણ મણકાનો મેરૂ છે, તે સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર રૂપ મુકતી રત્ન છે તેને મેળવી શકે છે. મારા મણકામાં દોરો પરોવાયો છે તેમ ત્હાડું મન પરોવી ગુણ વર્ય થવાનો દ્રઢ સંકલ્પ કર; આથી ત્હારો સંસારથી છુટકારો થશે. અને સાચું સુખ-મોક્ષ પ્રાપ્ત થશે.” પણ જપવાવાળોજ કપૂત થઈ તેનો બોધ ગ્રહણ નહીં કરે તો બિચારી માળા શું કરે ?

પ્રસ્તાવ ૨.

સત્કર્મોની ઓળખ.

ખીન સમજદાર માણસોને કીચો ધર્મ સારો એ વિચારના વમળમાં ફુંદડીઓ ફરતાં અજ્ઞાન અને આકિન રહિત રહી છદ્મ દ્રષ્ટિએ જોવાતા સારી આલમના સઘલા ત્યાગ ને તાણુતના સહકાર અસહકારી ધર્મ પંથ, છએ દર્શનનાં અનુષ્ઠાનો, વિધાનો સરખાં જાણી વહેતા ધુમ મારગી મેળની મદાર બાંધી પ્રથમ મંગળા ચરણમાં તેઓ ખીચડો બાકવા જેવું આદરે છે, યાતો અમૂક ધર્મ આપણુદીથી મોટો કલ્પી કાઢે છે.

કોઇ પણ મતાવલંબીને જીવદયા પરમોધર્મના મુળતત્વો રહિતના મુશીબતે પળાય તેવા બાહ્યાચારને ધર્મ-પોષક રૂપે આગળ ધરી તેને ધર્મની શુદ્ધિ વા-સિદ્ધાંત તરીકે પાલન કરાવવાના બુદ્ધિવાદમાં મુકવાથી તે બાહ્યાચારમાં એકચિત્તે ટેવાઇ જવાવડે આગળ વધતા આત્મ સિદ્ધ અભ્યંતર વિષયોમાં દ્રષ્ટી દેવાની તકલીફ લાગવાથી નિઃસ્વાર્થી, નિઃસંગીપણાની બુદ્ધિમાં, ઉપયોગી જીજ્ઞવટમાં, આંતરીક કલહ કમી કરવામાં નરમ (ગૌણ) થઇ જતાં બોધએ છીએ માટે આચાર કરતાં વિચારને પ્રથમ પદ આપી આત્મ વિશુદ્ધિ યા નિજ સ્વભાવની રમણુતાને પાત્ર બનવું લેખે છે.

આચાર પાળવો એ કાયનો વ્યાપાર છે, પણ ખરો વિચાર કરવો એમાં શુરવીરતાની જરૂર છે. એ બુદ્ધિ બહારની વાત નથી. જેમકે પૈસા આપીને જપ તપ કરાવવા જેવા આચારનો બદલો લેવાની સંભાવના રાખવા કરતાં વિચાર કરી પોતાની જાતે યથાશક્તી અનુસાર કરી લે. તો તેમાં કેટલી વાતે વિશેષ લાભ છે. ઈત્યાદિ વિચાર કરે જ્યાં સુધી અંતર દ્રષ્ટીની ભાવના જાગી નથી ત્યાં સુધી ઝાંઝવા જળની માફક તૃણાઓ વધતી જાય છે. ભાવ અને અનુભવથી છેવટ કૈવલ્ય જ્ઞાનની કોટીમાં આવવાની સાક્ષી મહાત્માઓ વિરચીત સુત્રો આપી રહ્યાં છે.

સર્વને પ્રતિપાદન ખરું તો એ કરવાનું છે કે આપણે કલ્યાણ, મંગળ, સુખશાન્તિના મનોરથ કરીએ છીએ તો

તે ક્યે રસ્તે પાર પડે? ઉધુ ઘાલી ધુમ માગેમાં વર્તીએ છીએ, પણ તેમાં ઘણા ભાગે જીવહયાના પ્રચાર પોષણની કચાશ માલુમ પડે છે. માટે જેમાં જીવોનું જતન કરવાની પ્રધાનતા જણાય તે અંગીકૃત કરવામાં બલીહારી છે.

સંસારદુઃખતઃ સત્વાન યો ધારયત્યુત્તમે સુખે ।

પ્રાણીઓને સંસારના દુઃખોમાંથી બચાવી ઉત્તમ સુખમાં (મોક્ષમાં) ધરીને મૂકે તેને ધર્મ કહે છે. આવા ધર્મને નામે યજ્ઞ યાગાદિમાં નિર્દોષ પશુઓનું બલિદાન આપવાની વિધીઓ સર્વથા જીવોના સંરક્ષણ પ્રત્યે ખંડ-હુ-મદ્દા કરવા જેવી ધર્તીંગ રૂપ છે-તેવી રૂઢીદ્વારા ધર્મનું અજ્ઞાન માણસો અવલંબન કરી પોષે છે. કેવલજ્ઞાનમય સર્વજ્ઞ વિતરાગ ધર્મમાં જીવન ગાળનાર નિર્ઘ્ન સંવિજ્ઞ, ગીતાર્થ પુંગવોના શરણે જવાથી અને તેમની છાયામાં રહેવાથી સદ્ધર્મનો બોધ થાય છે. કષ, છેદ, તાપ. તાડનથી જેમ સોનાની કસોટી થાય છે તેવી કસોટીએ ચડી પરાકાષ્ટાએ પહોંચેલો, સો એ સો ટચનો, સોળે સોળ કળાનો, સ્કુરાય માન, એનકાંત વાહથી સ્કુટ, અજ્ઞાન તિમિર વિનાશક, પૂનિત ધર્મ સાધવા સતતપણે સંગી થાઓ, નિષ્ણાત (માહેતગાર) થાઓ. તેથી દુનિયાના અર્થ (પૈસા ટકો) કામ (પીંડ પોષણ માટે વ્યવહારિક કૃત્યો) માં પણ એની મેળે ખરકત આવશે; સર્વ ઠેકાણે વાહ વાહ થશે, એમાં જરા પણ સંદેહ ન રાખો. જે તીર્થ યા દેવવડે કર્મ ક્ષય થય

પાર ઉતરી પરમપદ પમાય; અર્થાંત તારે તે તીર્થ, જે આત્મ સ્વરૂપ ઓળખાવી સુધારે તે ગુરૂ. અને જે દુર્ગતીમાં અંપલાતાં ધરી રાખે તે સર્વ ધર્મ કહેવાય.

અભ્યંતર લક્ષ—અનર્થનો ઉપચાર

ભૂલ્યા હો તો આજેજ ફરી ગણવાને બાધ નથી. જાગ્યા ત્યાંથી પ્રભાતનાં પ્રૌઢ પ્રભાતીયાં ગાવાને ખડા થાઓ. પ્રભાતે નિદ્રામાંથી સુકત-સાવચેત થતાંજ આપણે ઉદ્ધાર કરનાર ત્રીલોકના તાત-નાથ, સ્વામીના શુણ્ણનું સ્મરણ કર્યા બાદ અવકાશ લેઈને આ ફાની આલમમાંથી છોડાવનાર ખાર ચાર અનિત્યાદિ, મૈત્રીયાદિ ભાવનાઓ યાદ હોય તો તેમાં મગ્ન થઈ મન પરોવો. હું કોણ છું? ક્યાંથી થયો? મારૂ ખરૂ સ્વરૂપ શું છે? મારૂ કુળ શું? મારે કેવી કરણી કરવી જોઈએ? એનો પણ લેજો વિચાર કરો; તેમજ પોતાના જન્મદાતા, વિદ્યાદાતા, સહાયક, હિતાર્થી, ઉપકારીને સંભાળો; તેમનાં સુવિહિત આપ્ત વચનો એક પછી એક પાળવાનો ટેક લો. આ કાર્ય દરરોજ મળસકામાં છાપરા ઉપરનાં નેવાં સોના રૂપાનાં થતાં પહેલાં કરવાની આદત પાડો, કારણ તે વખત વાતાવરણ તેમજ મન શુદ્ધ હોય છે. વૈરવૃત્તિવાળા મનુષ્યોનું પણ લલું ચાડો. આવી રીતે ઉપ-યોગ રહેવા જેવો ટાઇમ યુક્તિ પ્રયુક્તિથી મેળવવો ઘટે છે. નહિ કે પ્રસંગોપાત ભાગ દેાડ, ખટખટ, ઉશ્કેરણી ટીકા-તવારીઓ ખુશામતોમાં મન્યા રહેવામાંજ સારૂ ધારવું.

આંગળ આવી ડોલતા ચોંટી ગયેલા પેટવાળા કંગાળોનું
અશન પાન વીગેરે જરૂરીઆત વસ્તુ આપી પાલન કરવું.
તેમ મન, વચન કાયાવડે બનતી સારવાર કરવી એમાં
ભલીવાર છે.

પ્રસ્તાવિક વચનામૃત.

જ ઉઠીને રાજતંત્ર, દેશ, લોજન, અને સ્ત્રીઓની
વિકથાઓનાં પ્રકરણો ઉપસ્થિત કરવાં નહીં,
તેથી ટાઇમ ગુમાવવા ઉપરાંત કોઇવાર આ-
રોપ આવી પડે છે. માટે પારકી વાત કરવી
નહીં, આ દુનીયા દોરંગી છે, તેની અંદર જે

જે બનાવો થાય તેમાં કરી નવીનતા લેખવી નહીં, ખુણા
ખોચરાની વાતોમાં દીવસ ગુજરનાર અને સુણનાર બંને
દીવાનામાં બપો છે, શ્રીશીયારીથી ખીન પાયાદાર ચદ્દાતદ્દા
લેંકચર ચક્ષાવવાથી કે વ્યંગ (ઠકો મશકરી) માં હા હા
હી હી કરી હહાપણ વાપરવાની વાહવા દેખાવાના પ્રવાહમાં
કાચી ઉમ્મરમાંથી કહીંચે ધડો થાય નહીં. અને વળી કરવા
ધારેલું ખાસ કામ વિણસે તે જૂદું-જેમકે લગ્ન ઘડી અને
વાવણી તકની રાહ જોઈ બેઠેલાનો વખત ઉંઘ આળસમાં
જતો રહે તો તેથી કેટલું નુકશાન પહોંચે છે. તેમ છતાં

ગપાટા સપાટાની ધુનવાળાઓને જન મંડળના ટપલા, ડું-
 મ્ખા પડ્યા છતાં ન માલમ કે એવી કફેડી ટેવ ક્યારે
 છોડશે ? ગુરૂજન કહે છે કે-જર, જમીન, જોડના વિષયોમાં
 ડુબનારા, નીચ રસ્તે દોરવાએલા અને ત્રિકાળ દુઃખના
 વિકલ્પોથી ભ્રમિત રહેનારા, કનકના થાળરૂપી દેહથાળમાં
 અજ્ઞાનતારૂપી ધૂળ ભરે છે તેના ઠરતાં જો જીવનને સનાતની
 જ્ઞાન, દર્શન (શ્રદ્ધા) ચારિત્રની વાનગીઓનો થાળ ભર-
 વાની તાલીમ આપી હોય તો ભવિષ્ય સુધરી જાય, તેવું
 અજવાળામાં લાવવા જેવું કંઈ કર્યું વાર ? ઉત્તર લેશ
 નામેયે નહીં. ત્યારે પછી ત્રણ વેદમાં પ્રધાન પુરૂષ વેદ
 પામી “ કુમતિ રૂપ ” વાંદરીના બચ્ચાની પેઠે દેહ બચ્ચાને
 વળગી રહેવાથી ઉત્તમ ઉત્તમ લાલોની જાંખી ક્યાંથી
 થાય ? ૧ મિથ્યાત્વ તથા અજ્ઞાનતામાં મદમસ્ત બની કદા-
 ચિદ થંભને વળગી કુરસદ ન મળવાના ખ્હાના નીચે હતા-
 શથી જુઠી જુમ ઠોકીને “ જુઓ જુઓ, શું કરું, હું ઘર-
 જંજળના રજંજરામાંથી ઉંચો આવી શકતો નથી. એમ ”
 સુવાલી જેવું બોલવું થાય તે શું સાચું છે ? ખારીકીથી
 નજર નાખતાં પોતાનીજ ખામી જણાશે કે મેં તે કદાચિદ
 થાંભલાને ખાથમાં લીધો છે, તેણે મને ખાથમાં લીધો નથી.
 તે છોડી દીધા વિના કેમ છુટા થવાય ? ઈંદ્રજીને આલિં-
 ઘન દેઈ બચીયો કરનાર ખાપડા ડરપોકને આ સુક્ષ્મ ખા-

અતો ન જણાઇ આવવાથી ઉપર કહેવામાં આવેલ એક પ્રકારની વંચક (ઠગાઇની) દલીલો કરવામાં આવે છે—

ઉક્તિ—કપટવડે ધર્મ પામવાની ઇચ્છા, ધુર્તપણે મૈત્રી, સુખે સુખે શાસ્ત્રાભ્યાસ, કર્કશ સ્વભાવ છતાં સ્ત્રી તરફનું સુખ, પરને સંતાપીને દ્રવ્યની ઇચ્છા, ખાતાં પીતાં હરી ભેટવાની આશા.

એ છ વાનાં ચાહનાર વિચારો દયા પાત્ર છે.—

હે આત્મા:—કદપીત મનમાની કળ વિકળોનો પરિહાર કરીશ ત્યારે કૃત્રિમ જડતાનો અંધકાર મટી પુરાવામાં ચૈતન્યનો આબેહુબ વિસ્મયકારી વિકાસ થશે. કોઈપણ કુટેવોનો આવિર્ભાવ થવો પહેલવહેલો મુશ્કેલકારી જણાશે ખરો. પરંતુ તેના ઉપાયમાં પરવસ્તુમાંથી મહારાપણું અંશે અંશે ઉઠાવી લેવાના માર્ગનું સેવન કરવું જોઈએ તે આપણી સ્વાધીનતામાં છે. તે પ્રમાણે કરવું નથી, અને દિન પરદિન તૃતીયમ ખડાપટકો વધારતા જવું છે તો પછી અનાદિની જડાઈ ગએલી જડતાનાં આવરણો ઓછાં થવા આશા બંધાય નહીં—પાંડુ રોગવાળા જે તે પદાર્થો પીળાને પીળા દેખે, તેમ એક અંગી થઈ સોના રૂપાના ગીલેટવાલી એક ઢાલની બંને બાજુઓ તપાસ્યા વગર એકલી સોનાની કહેનાર કિંવા રૂપાની કહેવાની હઠ લેઈ બેઠેલાઓના કલેશમાં વધારો થતો જાય છે; વિદ્યમાન કાળમાં સૌંદર્ય દીપાવવાના શોખીનો દેશ, કાળ, જાતિ વિરુદ્ધના દેશ અને કેશમાં કેળવણીનો હિસ્સો અર્પી

ફાંકડેરાવ વા. છેલશંકરનો મફતનો ફાંકો રાખતા જોવાય છે. તેમજ ઉમદા કપડાં, કાપ મુઠેલા કોટને ઓપતાં આ-ભુષણો માગી લાવીને પણ એક જાતનો કુરસ ચુંગે છે. આવી જાગતી જોત ભાટાઈ ખતાવવી એ નાદાન અર્ધ દગ્ધનું કામ છે, વધારામાં છતી શક્તિ, છતી શીલીકે પણ ખીજ તરમાલવાળાને જોઈ તેઓના આગળ ચક્રમની પેઠે લાંબા હાથે કરી રાંકડા ઉઢગારોથી નાદારી ખતાવવી, વા ગુરી ગુરીને રોહણાં રોવાના ચાળા કરે, તેવી આદતવાળાએ જરૂર માની લેવું કે તહારા જેવા રળીયા ગઢવીનો ગરીબાઈ છેડો મુકવાની નથી; હમેશાં ખુશામતીયા દુનીયાના દાસ જેવા છે. કારણ જે તે બદલો વાળવાની તેમની દાનત હોતીજ નથી; જ્યાં ત્યાં મોં માથું ઘાલવાથી વસુનો વધારો થતો નથી. ઉલટા તેવી જાતના નાલાયકો પશુ લેખાય છે. જાત, કુળ, રૂપ, બળ, તપ; ઐશ્વર્ય, લાભ અને આઠમી વિદ્યા. એ પ્રકારે મદ કહેલા છે, સિવાય ખીજ, તન, ધન, જોખન, રાજગાદી, પરિવાર કીર્તિ વીગેરે વિભુતીઓ જીરવી ન શકાવાથી ઉંચે આલ અને નીચે ધરણી વગર ખીજું ફાંઈ ન દેખનારા લાકડા જેવા અક્લંક રહી ગુણવંત સંવેગી-યોગીને નમવા અવસરે શુકન જોવા જેવું કરે છે, તો પછી ઇતર માણસોના સહામું જોવા જાણવાનો પ્રયાસ ઉઠાવેજ શાના.

આ અંડખોરો પુન્યરાશિ વેચી પાપરાશિનો^૧ પોટલો

બેઠારી લે છે. કૃતજ^૧ સુસોના આત્મ આદર્શ (તકતા) માં ઉક્ત કારણોને લેઈ મીઠી નજરે ના જોવાતાં હાડછેડ થાય છે. પોતાનું વખાણ કિંવા અપમાન થાય તે પણ મનની અંદર ટકાવી શકતા નથી. એમ વિવિધ પ્રકારે અને વિધવિધ તરંગોના ખાચકાથી દાસત્વ ભજવવાના ભાજનોની સાહેબીના અધિકારમાંથી “અ”ભાગી જાય એ સ્વાભાવિક છે, રે, ભાગ્યશાળી ચેતન, આજ પર્યંત તું મિથ્યાભિમાની, મિથ્યાત્વો, હરામી, ઈર્ષાળુ દુર્જનોના સંગ પાસમાં ક્ષમ ચૂક્યો છે, જેમ માખી સાકરનો સહેજે મળતો મીઠો રસ લેવાનું તણ ઉડી જઈ વિષ્ટા ઉપર બેસી તેમાં લેપાઈ જાય છે, તેવો લેપાયો, હજુ તો તાહરાં પાછલાં વીતકડાંના કારી ડાઘ ભુંસાયા નહીં હોય તે ભુલી જેંટલમેંનપણની કારકીર્દીના દબદબામાંથી કંઈ ઉણપ ના થાય તેમ માની પ્રપંચ પાસમાં માથું મારવાનો આડંબર સ્થા માટે કરે છે, ટાપ ટીપ, સુશ્રુષા વધારે કરવાથી ભપકો દેખાતો નથી, કહેવાતી અમીરાઈ કાયમ ટકતો નથી. દરેકની પાછળ ગવાતા કેશરીયા કર્મ રાજવીને ત્યાં સોનાને તોલવા કરતાં પણ સરસ કાંટો છે.

જગતના અકેક છુટા અક્ષરનો ન્યાસ^૨ કરતાં “જન્મ” ગત થવું.” તરવું.” એવો થાય છે. દરેક પદાર્થ ઉત્તપત્તિ, નાશ, સ્થિતિવડે યુક્ત છે, અકૃત્રિમ ન્યુનાધિકતામાં મકલાવા જેવું કે ઉદાસ થવા જેવું કાંઈ નથી. અને કુલણુની કૃત્રિમ

કુલશ કરમાઈ હાલ બેહાલ થવામાં વાર નથી તે માટે બાગૃત રહેવું. હવે તે સુધી ઉંચી દૃષ્ટિ પરસ્પરીઓનાં રૂપ સરૂપમાં અને નીચી દૃષ્ટિ પરધન હરવાની હણહણાટ ભાગક્રિયા કરવામાં શરીરરૂપી રથમાં મન સારથીએ આત્મા ઈંદ્રના પંચ ઇંદ્રિયોરૂપી ઘોડાઓને બેડયા; પણ આ કબજાના ઘોડાઓને સવળા અધ્યાત્મ રસ્તે ચઢાવી રોષ તોષ ઘટાડવાની ઉચિત ક્રિયામાં ફેરવાય તો આ નિમીત્તવાસી બાહ્યાત્મામાં ધ્યયન ભમરીના સંગના* ન્યાયે કાયાદિક નિમીત્તોને શાક્ષીરૂપે રાખી અંતરાત્મા, અને તે પછીની શ્રેણી ચડતાં ચડતાં પરમ આત્માની ડીઝી મેળવવાની પાત્રતા આવી શકે—

કરવા યોગ્ય ખટકર્મ, દેવશુરની સેવા, સ્વાધ્યાય, સંયમ, દાન, તપનો અનહદ ક્ષાયદો સાંભળયા છતાં બાપુ ક્યાં સુધી બે દરકાર રહીશ ? આત્મજ્ઞાનનાં ઉપદેશવાળાં શાસ્ત્રો બોધીત એકાદ વ્રત, ટેક વિધિ પ્રમાણે ન પોષવાથી વર્ણુ બહાર જેવા કહેવાય છે, અને અવિધિએ નિવાજવામાં આવતું અનુષ્ઠાન “ખુણે બેસી અર્થની સમજણ વગર પાઠો ગોખી જવા જેવું” પોપટીયું થાય છે. જુઓ કે ઝહવહારીક એક હરફ માટે કેટલી ચીવટ રાખવાની જરૂર પડે છે. તે પ્રમાણે મનની ચપળતા દુર કરી ઉત્તમોત્તમ સુત્રો ભાવાર્થ સહીત શીખી ન જાણીયે, અને કપાળમાં ચાંદલાની નિશાની જેટલું કાંઈ ન પાળીયે તો બેવકુફાઈ નહીં કહેવાય ? તસ્વી

*ધ્યયન હોય તે ભમરી બની જાય છે.

લેઈ પ્રેમલા કુંભારની ટાલ જોવાની ટેક જેવું કંઈ ન કરી શકીયે અને વળી પંચની ભલાઈ ખુરાઈ મીશ્રીત ચરચા; નિંદા, ચહેરા વહેરા, વફીલાતો કરતા ફરીએ (છાની વાત મનમાં રાખે તે ડાહ્યો) અને પગ નીચે બળતું જોવાય નહીં, એ કેટલી ધિક્કાર છે ? હેય,^૧ જોય,^૨ ઉપાદેય^૩ ત્રિપુટીના અધિકારો ગળે ઉતાર્યા છતાં પાળવા વેળા દીડમૂઠ અન્યો; વૈરાગી, તપસ્વી, મુનીઓથી પરાડમુખ રહી છેટે ફરનાર સતપુરૂષોનો વિરોધી છે, પૂજ્યબુદ્ધિ ન હોય ત્યાં સુધી સેવાભક્તિના સ્વરૂપનું સ્વરૂપ હોય નહીં, જે કરવું તે ટેવ પડવા ઉપરાંત વધારે ઉર્મી આલ્હાદથી કરવામાં આવે તો મનવંછીત દીવ્યતા પ્રકટ થાય છે. એમાંનું કંઈ સિદ્ધ ન કરતાં ઘર ધંધામાં વેલા થવાથી પેટ પાણી વખતસર પડયું નહીં. અર્થાત—પ્રાપ્ત ખાનપાનાદિ સુખે ખાઈ પી શક્યો નહીં, કોહ્યા કુતરાને કાને કીડા પડ્યાની પેઠે જંપીને ન બેસવાથી જનતાના દાંતે ચડ્યો. ધાંધલધમાલમાં કચાસ રાખી નહીં, તોપણ સાંજ પડે મામુલી પેટી પાકી-ટમાં “શ્રી પરાત જણશે” જે રહેવાનું હોય તેજ રહે છે. જો કે સુપાત્ર શુભાસ્તો વૃદ્ધિચંદ તેના સંસ્કારી શેઠ ભી. ખાલાઈનો વૈભવ પોતાના પ્રાણ માફક ફેરવી એક દીલથી બળવી રાખે છે, છતાં તેને નીમીત્ત મળે પાણીયું-ખડ-ખડીયું પરખાવતી વખતે શેઠજી ભીખાલાઈ સાહેબ હુકના

પગારથી જાદે ઇનામ અકરામ આપતાં કચવાય છે, આ બુદ્ધિ સંતાપ જણાતો હોઈ પણ પૌદ્ગલીક વિનશ્વર વસ્તુઓ માત્ર લાડાના ઘરની પેઠે વિનાશી, અનિત્ય સમજવામાં વિસ્મરણ થવું જોઈતું નથી; આ જડ પદાર્થોથી બનેલું શરીર એકજ મુદતે છોડી દેશે, એ નિઃસંશય છે. હવે તેનો સારાંશ કહેવાનો જે આત્મા (શેઠ) દેહનો નથી, અને દેહ (શુમાસ્તો) આત્માનો નથી. એ પણ નિર્વીવાદ છે, પરંતુ તેને સંપૂર્ણતાથી જાણખી નિજ સ્વરૂપમાં જ્ઞાતા દષ્ટા થવું એ સામાન્ય બુદ્ધિ ધનના ધનીકોથી એકદમ બની શકે તેમ નથી. માટે અમર આત્મા, અને અનંતકાળ સુધી મરવાના સ્વભાવવાળા દેહના સંબંધની ભિન્નતા નિહાળવા બખ્તાવર સત્ય સિદ્ધાંતોપર આરૂઢ થઈ નિદિધ્યાસન-એકતારતા કરવી જોઈએ છે.

પ્રસ્તાવ ૩.

પાકસ્થિતીનું પરિવર્તન થઈ ઠંડાગાર થઈ જવાતાં અંતરધ્વની થવા લાગ્યા. હા, હા, ચેતનરામજી. હવે શેષ વય બાકી રહી, હાડ-માંસથી ભરેલ પીંડના દુઃખ નિમિત્ત શરીર શરીની ભુલવણીનો ત્યાગ કરવા માટે નિઃસ્વાર્થ

શ્રેણીએ ચડવું શ્રેયસ્કર છે. તે પગથાળીએ ચડવાની સમર્થાઈ ક્યારે કરીશ ? સાધક દશાનો આરાધક ક્યારે થઈશ ?

મનથી વિચાર, વચનથી ઉચ્ચાર, અને કાયાથી કરવાના આચાર એક સરખી રીતે ત્રિકરણ યોગની પરિણતીવટે ચારિત્રમાં ક્યારે મુકીશ ? પાપ પુણ્યની ચોક્કસ પૈકી પુણ્યની અશ્રતા છે. તેમાં પણ પાપાનુબંધી પુણ્ય કે જેમાં થોડું પાપ અને વધારે પુણ્યની કરણીનું પરિણામ ધારેલા સાધ્ય માર્ગપર આવે નહીંજ, પણ જે પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય કરવામાં આવે તો તેનું ફળ તાત્કાળિક પ્રકાશમાં આવે, અને ઉત્તરોત્તર ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજ જેવું મહોટા સરવાળા કે ગુણાકારની સંખ્યા નેટલું વૃદ્ધિ પામે. એના પ્રકાર ત્રણ કહ્યા છે તે-અંતઃકરણથી સર્વ પ્રાણી ઉપર કરુણાભાવ (૧) વિધિવિધાનથી સદ્ગુરૂની સેવા (૨) શુદ્ધ પ્રકારથી શિયળનું રક્ષણ (૩) એ ત્રણ; અને સામાન્ય રીતે, અન્ન, પાણી, જગા, પથારી, વસ્ત્ર, નમસ્કાર, એ છ તથા શુદ્ધ મન વચન કાયાના વ્યાપાર; એમ નવ પ્રકારે પુણ્ય બંધાય છે. એમ સારાસાર બાણ્યાથી, કરણી એવી પાર ઉતરણી, આમ તેમ કહી દેવું ઘણું સોહીલું છે. પણ તે કરવું દોહીલું છે. પૂર્વ ભવાંતરે આગસ કરી ખીલકુલ આયાસ લીધેલો ન હોય તેવા ભવાભિનંદીઓ કાયા શક્ત છતે આગસુ પ્રમાદી, સુસ્ત હોય, તેથી કોઈની શીખ અમલમાં મુકે નહીં—કહ્યું છે કે—

રહે લોહ અગ્નિમાં, ત્યાં સુધી રહે લાલચોળ,

પણ અંદરથી નીકળે, તવ કરે શ્યામ ડોળ,

તો પછી રાત્રી લોજન, અભક્ષ લોજન, તામસી પ્રકૃતિવાળા પદાર્થો, હોટેલોની બોટેલોની બોટાબોટ, ચાહી ચાહીને કફ કરવા જેવા ચાહના કપ, કીમતી બીડીયો. શેત્રંજ, નાત બતની લેજસેજની પાર્ટીઓ વીગેરે સંબંધના ઉપદે-
શોની અસર દુર દુર જતી બાય છે. આવી વર્તણૂકો અ-
નિષ્ઠ છે, શરીરના લોહીનું અને પૈસાનું પાણી થવા ચોગ્ય કહી શકાય, આબરૂદારનું આ કામજ નથી. તેમાં વખતની પણ ખરાબી છે. પોતાનો ધર્મ બજાવવામાં કાયર કંગાળ થઈ અધર્મની આસકતીના દોરમાં ઘસડાનારાઓએ ખ્યાલ લાવી કોઈ પદાર્થો જીવનનું ધ્યેયબિંદુ સાધવામાં વિઘ્ન-
કારી; બાધીત હોય, પર્વ પર્વણી વાર તહેવાર વીગેરે મંગલોક કાર્યો માટે જાહેર ભરાતી સંભાવિત સભ્યોની સભા, મીંટીંગોમાં વિવેચન થતાં અવશ્ય નીચું જોવું પડે તેવા પદાર્થોમાં મહાલવાનું મુકી દેવું જોઈએ આવી રીતના વિવેકી વિચારો દર્શનાવરણ, જ્ઞાનાવરણાદિ આઠ પડદામાં દબાઈ ઉપશમ પામ્યા છે. જેથી એકલડુ મન માંકડુ તેમાં ન પરગમતાં વલોવાતું રહી મમતા મંત્રની ગાંઠો વાળવાના દ્વંદ્વમાં અખંડ બન્યું રહે છે. તે ભાત ભાતની તસ-
બીરો તાયફામાં, જીવન જન્મેત્રી અને જીવન ચરિત્રમાં, કે-
શન ફરનીચરમાં, ગાનતાન, રંગમહેલ, પોશાક, શૂંગારોના રસમાં ગમગીન રહે છે ઉપરાઉપરી આશકતાના વમળોમાં ધકેલાતાં આવરદામાંથી ૫૦-૬૦ વ્યતીત થયાં, ધોળો ઉ-

જળો દૂત નોટીશ ક્યારની આપી ચુક્યો છે, પણ ઠરીને ઠામે રહી હરીભજન કરવાના ઉધારા!! ક્ષણિક આયુનો વર્તારો જોશીઓ દાકતરોની મદદથી કઢાવતાં લાંબુ જણાયાથી બળીયલપણે બોલી જવાય છે કે થાય છે, કરીએ છીએ, કરાય છે, કરવાના દહાડા હવે આવે છે. એવું એવું આંખો ચડાવી સૌને ચખાડે છે, પણ છેલ્લી અવસ્થામાં કૌવત હીણતાથી કાયા કાંઈ કરી શકતી નથી. જન્મ્યા ત્યારથી ચપટી વગાડવા જેટલા સમયનો ભરોંસો નથી તે ધ્યાન બહાર રહે છે. જન્મ્યુ તે જવાનું સાચું છે. એ નિર્વૌવાદ બોલમાં બે મત થતાજ નથી. માટે જરાતરા ભાવીભાવના (ભવિતવ્યતા) ઉચ્ચપદના ઉદ્દેશને મધ્યસ્થ રાખી “સત્યમેવ જયતે” એ પૌરુષિકતા બતાવનારી અપેક્ષાવાળું સુંદરમાં સુંદર વાક્ય અહુનીશદીલમાં ધારી સાધન સાધનામાં વિલંબ કરવો યોગ્ય નથી. આહવા પ્રકારના દૈવિક બળ બક્ષનાર શબ્દોનાં આંદોલનો મંત્રરૂપે કળે છે.

મનુષ્ય માત્રનો પશુજાતિ સાથે મુકાબલો ઘટાવતાં પંડીતો કહે છે કે-પશુઓને શીંગ અને પુંચ છે. ત્યારે મનુષ્યજાતિને દાઢી અને મુછ છે. આ સરખામણીમાં ઉપર દર્શાવેલ વિવેક વિનયથી બુદ્ધિ ફેરવવાનું વધારે ગણાય, તેવું બાણી સવેળાનેત્રો ઉઘાડી ચથેચ્છ ઉપકાર કરવો, ઉપકારીઓનો વળાય તેટલા પ્રમાણમાં બહલો વાળવો, શરણે આવેલાને

સહાય આપવી, વિગેરે વિ, ગુણોવડે ગુણ ગ્રહણ કરવા, નહીં તો પશુમાંને આપણામાં શો ફેર છે ? એક ઉંટ જેવા કદાવર પ્રાણીને ખારીક કીડા પડ્યાનું કારણ એક કાળે સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી ભગવંત ને પુછતાં તેજ સમયે ખુલાસો મળ્યો કે તે ઉંટના જીવે ગત ભવમાં માછલાં મારેલાં હોવાથી તેને જીવતાં કીડા ફેલાવી ખાય છે. એકદમ તે પ્રશ્ન કરનાર આસ્તિકસ્થીર થઈ જતાં શાંતિથી વિચારે છે કે હા, હા, ખરું મેં એક નિબંધ-દ્વારા મહત્ત્વ કરી લીધું છે, તે આ છે. કરેલ કર્મોના બદલા એક પછી એક મળે જાય છે. એક ખ્યાતા લેખક લખે છે કે.

દ્વેષતા અથવા આઘાત, પ્રત્યાઘાત કુદરતના દરેક ભાગમાંથી આપણને મળી આવે છે. પ્રકાશ અને અંધારામાં, ટાઢ અને તાપમાં, સમુદ્રની ભરતી અને ઓટમાં, પુરૂષ અને સ્ત્રીમાં, પ્રાણી અને છોડવાઓના શ્વાસ અને ઉચ્છવાશમાં, સજીવન શરીરના પ્રવાહી પદાર્થોના વજન અને ગુણમાં, હૃદયના સંકોચન અને વિસ્તરણમાં, પ્રવાહી પદાર્થ અને અવાજની ગતિઓમાં, મધ્યોત્સારી અને મધ્યાહ્નિસારી આકર્ષણશક્તિમાં, વિજળીક આકર્ષણ અને રસાયની આકર્ષણમાં આનાં દ્રષ્ટાંત છે.

બ દ લો.

સોયને એક છેડે લોહ ચુંબકને લગાડો તો તુરતજ

એનાથી વિરુદ્ધ આકર્ષણ બીજે છેડે ઉત્પન્ન થાય છે, જો દક્ષિણ ખેંચાય છે, તો ઉત્તર હઠે છે. અહીંથી ખાલી કરો તો તહીં સંકોચન થવું જોઈએ. અનિવાર્ય દ્વૈતતા કુદરતને વચમાંથી તોડે છે. જેથી કરી દરેક વસ્તુ તે વસ્તુનું અરધું સ્વરૂપ છે. અને તેને આપું કરવા કાજે બીજી વસ્તુ હમેશાં હોય છે—એમ સૂચના કરે છે. જેમ કે ચૈતન્ય જડતા; પુરૂષ સ્ત્રી, એકી બેકી; માનસિક, દૈહિક, સ્વાનુભવ, સારું નરસુ ઉચ્ચનીચ; અંદર બહાર; ઉપર નીચે; ગતિ સ્થિતિ, હા, ના વિગેરે વિગેરે.

આ પ્રમાણે આખો સંસાર દ્વૈત છે, તો તે પ્રમાણે દરેક ભાગ પણ તેવો છે. વસ્તુઓની આખી વ્યવસ્થા તેના રજકણમાં દૃશ્ય છે. પાઈન જાતના લાકડાની એક સળીમાં, અનાજના કણ અંદરના તત્ત્વકિંવા સત્ત્વમાં, દરેક માનુષી જાતની પ્રત્યેક વ્યક્તિમાં એવું હમેશાં કાંઈક હોય છે કે જે એક બીજાને મળતું આવે છે. કુદરતી તત્ત્વોમાં જે પ્રત્યાઘાત આટલો લવ્ય હોય છે, તે પ્રત્યાઘાત આટલી નાની હદની અંદર પણ નિરંતર થયા કરે છે. દષ્ટાંત તરીકે પ્રાણી “વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીએ એવું અવલોકેલું” હોય છે કે” પ્રાણીઓની કુદરતમાં પરમેશ્વરને કોઈ વહાલું દેવલું નથી; પરંતુ દરેક બક્ષીસને, દરેક અપુર્ણતાને, એક જાતનો બદલો સમતોલ રાખે છે—લાંબો માણસ પાતળો છે. ટુંકો માણસ જડો હોય છે. આંધળો માણસ કાને તીવ્ર હોય

છે. મૂંગા માણસની સમજ શકતી તીવ્ર હોય છે. જોટોચ અને ગરદન વિસ્તૃત હોય તો થડી અને છેડા ટુંકા હોય છે—એક ભાગને વધારાના આપેલા ઉત્કર્ષના બદલાને તેજ પ્રાણીના બીજા ભાગને અપકર્ષ આપી કુદરત સમતોલ રાખે છે.

યાંત્રિક શાસ્ત્રમાં બળનો જે સિદ્ધાંત આપણે જાણીએ છીએ, તે વળી એનું બીજું દૃષ્ટાંત છે બળમાં જેટલો લાભ તેટલો કાળમાં ગેરલાભ, અને કાળમાં જેટલો લાભ, તેટલો બળમાં ગેરલાભ—રસાયન શાસ્ત્રમાં એ વળી વધારે સ્પષ્ટ હોય છે. રસાયની પદાર્થોના સ્વભાવમાં જેટલી ભિન્નતા તેટલી તેમના સંયોગમાં સુલભતા, ગ્રહોનાં નિયમિત અથવા એક બીજાને બદલો વાળી આપતાં પરિભ્રમણ વળી તેનું બીજું દૃષ્ટાંત છે—કંડો પ્રદેશ ઉત્સાહ ઉત્પન્ન કરે છે. અરસાળ જમીનમાં તાવ, મગર, વાઘ, અને વીંછી ઉત્તપન્ન થતા નથી.

મનુષ્યની પ્રકૃતિ અને સ્થિતિની નીચે પણ આવીજ દ્વૈતતા રહેલી છે. દરેક અધિકતાથી અપૂર્ણતા ઉત્તપન્ન થાય છે. દરેક અપૂર્ણતાથી અધિકતા આવે છે દરેક દુઃખમાં સુખ હોય છે, દરેક સુખમાં દુઃખ હોય છે. જે શક્તિ આનંદની ગ્રાહક છે તે દરેકને તેના ગેર ઉપયોગમાં તેટલુંજ શાશન રહેલું છે. નહિ તો શ્રીરામના સહેવાસમાં રહેતાં સીતાજી સુવર્ણ-મૃગનું વેણ શા માટે લે ? ધર્મ ધુરંધર

નળરાજ રાજ્યની સરતે જુગટે શા માટે રમે ? ધર્મનું સ્વરૂપ એવા યુધિષ્ઠિર દ્રૌપદીજીની સરતે રાજ્યસભામાં જુગટે રમવા હોડ શામાટે કરે ? દેવે આપેલા વરદાનનો પ્રભાવ જાણવા છતાં ભસ્માસુર પોતાના મસ્તકપર પોતાનો હાથ કેમ મુકે ? અને ચતુર છતાં પણ હનુમાનજીને ગર્વ ક્યાંથી આવે ? જોષ્ઠનું તો અકકલની દરેક મુઠ્ઠીના બદલામાં મુર્ખામની મુઠ્ઠી પણ હોય છે, જે કાંઈ તમે ગુમાવ્યું છે તેના બદલામાં તમને બીજું કાંઈક મળ્યું છે, અને જે કાંઈ મેળવ્યું છે તેમ, તમે કાંઈક ગુમાવ્યું છે. જો પૈસો વધ્યો છે, તો તેના વાપરનારા વધ્યા છે, જો વીણનાર વધારે એકઠું કરે છે. તો જેટલું કુદરત તેની પેટીમાં મૂકાવે છે. તેટલું તેની પાસેથી લેઈ લે છે. મિલકતને મોટી કરે છે, પણ ઘણી ભોગવવા પામતો નથી. અપવાદ અને ઇજારાને કુદરત ધિક્કારે છે, સ્થિતિની વિવિધતા એક બીજાને સમાન થઈ જવાનું જેટલું ત્વરિત વલણ ધરાવે છે, ને કોઈ પણ પ્રકારે ઉછાળે ચડેલાં દરિયાનાં ઉંચાં મોજાં સમાન સપાટીએ આવી જવામાં જેટલું ધરાવે છે, તેના કરતાં ઓછું નથી. સમાન સ્થિતિએ લાવી દે એવી કોઈ પણ સ્થિતિ હંમેશાં હોય છે, કે જેને લીધે કરીને ઉદ્ધત, મિજાજ, પૈસાદાર અને નશીબવાળો એવો કોઈ માણસ વસ્તુતઃ બીજાની સાથે એકજ સપાટીએ આવી જાય છે—જો મનુષ્ય જોરાવર અને જન-મંડળને અતિ વિકાળ હોય છે, અગર ખરાબ સહવાસી જેવો યા ઘાતકી હોય છે. તો કુદ-

રત એને સુંદર છોકરાં અને છોકરીયોનું ટોળું આપે છે. તે સંસારમાં હરતાં ફરતાં થાય છે, બાદ તેનામાં એવો પ્રેમ સચેત કરે છે કે તેને લીધે તેનો વિકાળ ધુંધવાટ વિનયના નમ્ર સ્વરૂપમાં બદલાઈ જાય છે. આ પ્રમાણે ચીરોડી અને કાળમીંઠ પથરાને નરમ કરી નાંખવાની યોજના તે કરે છે. વરાહને બહાર કાઢી અંદર ઘેટાનું બચ્ચું એ મુકે છે, અને પોતાનું ત્રાજવું હમેશાં સમતોલ રાખે છે.

ખેડુતની કલ્પનામાં એવું આવે છે કે સત્તા અને સંસારની ઉચ્ચી પદવી બહુ સુંદર વસ્તુઓ છે. પરંતુ તે સત્તા અને પદવીવાળા અમલદારને પોતાનાં ઉજાળાં વસ્ત્ર અને મેડીને માટે બહુ મોટી કિંમત ખેડી છે. રાજાને રોટલો ખાતાં સંશય રહે છે. પોતાની સઘળી અવસ્થા, ચિત્ત, પોતાના મનની સઘળી નિરાંત અને સર્વોત્તમ શ્રેષ્ઠ ગુણોના શ્રેષ્ઠ ભાગનો ભોગ તેને સાધારણ રીતે આપવો પડ્યો હોય છે. દુનીયાની સમક્ષ પોતાનો પ્રસિદ્ધ દેખાવ થોડો વખત જાળવી રાખવાના બદલામાં પડદાની પાછળ જે માણસો ટદાર થઈને ઉભા છે, એવા એ ખરેખરા ધણીઓ આગળ, ધુળ ચાટી સંતોષ માનવાની તેને જરૂર પડે છે. દુનીયાના સુખમાં દુઃખ ભરેલું હોય છે. અથવા

રજકણુ=પરમાણું. આઘાત=ભેસ થવો ધક્કો લાગવો.

દ્વૈત=જોડેલું

શાશન=જોખમ જવાબદારી.

વરાહ=કુક્કર.

તો મહાન બુદ્ધિની વધારે વાસ્તવિક અને સ્થાયી લબ્યતાની ઇચ્છા મનુષ્યો કરે છે તો કુદરતના કાયદામાં એ પણ સ્વતંત્ર નથી. વૃત્તિ કે વિચારની પ્રબળતાએ કરીને જે મહાન થાય છે. અને હજારો ઉપર ઉંચે સહી નજર નાંખે છે, તેને પણ એ ઉંચાઈને માટે ખરાબત હોય છે.

પ્રકાશના દરેક અંતર પ્રવાહની સાથે નવું જોખમ તેને આવે છે. એનામાં પ્રકાશ છે શું ?—હોય એ પ્રકાશને સાક્ષી ભુત એણે રહેવું જોઈએ, અને અનંત આત્માના નવીન પ્રકાશને વળગી રહેવા માટે, જે પ્રેમ તેને તીવ્ર સંતોષ આપે છે તેને હમેશાં તેણે વટાવી જવો જોઈએ. બાપ અને માને, બાઈડી અને છોકરાંને એણે તજવાં જોઈએ. જે વસ્તુ ઉપર દુનિયાને અનુરાગ હોય છે, જેને દુનિયા વળાણે છે, અને જે મેળવવાની દુનિયાને પ્રબળ ઇચ્છા હોય છે તે સરવે શું એની પાસે છે ? તેમની પ્રશંસા તેણે પોતાની પાછળ ફેંકી દેવી જોઈએ. અને પોતાના સત્ય પર પોતાની નિષ્ઠાથી તેણે છોડીને તે પ્રત્યે કહેણી અને ફિટકારના દ્રષ્ટાંત રૂપ બનવું જોઈએ.

આ કાયદો શહેરો અને પ્રજાઓનો કાયદો લખે છે. એની વિરૂદ્ધ વ્યવસ્થા કરવી યા એની વિરૂદ્ધ છળભેદ રમવા કે એની વિરૂદ્ધ થવા એકત્ર થવું એ નિર્રર્થક છે. લાંબા વખત સુધી અવ્યવસ્થિત રહેવાની વસ્તુઓ ના પાડે

છે. જો કે નવીન દુર્દશાને કાંઈ પણ પ્રતિરોધ જણાતો નથી. જો કે નવીન દુષ્ટતાને કાંઈ પણ અંકુશ દેખાતો નથી, તથાપિ પ્રતિરોધ અને અંકુશ તેનામાં હયાત હોય છે. અને વહેલો મોડો પણ એ દેખાશે. જો રાજ્ય કુર હોય છે તો રાજ્યકર્તાની જીંદગી સલામત નથી. જો તમે દીવાની કાયદો દયાહીન બનાવો છો તો પાંચ ગુન્હેગારને ગુન્હેગાર નહિં કરે, જો કાયદાનું બંધારણ જોઈએ તેના કરતાં વિશેષ દયાળુ હોય છે, તો ખાનગી વેર વધી પડે છે, જો રાજ્ય કુર રીતે પ્રજાસત્તાક હોય છે, તો શહેર વાસીમાં રહેલા ઉત્સાહના ઉછાળાથી તેના દબાણને પ્રતિરોધ અપાય છે. અને વધારે ભયંકર જ્યોતિષી જીંદગી પ્રકાશે છે. મનુષ્યની વાસ્તવિક જીંદગી અને મધ્યમ સંતોષ સ્થિતિની અતિશય કઠીનતા અને અતિશય વિલાસથી અગાપણું ઇચ્છતાં હોય એમ તેમને જણાય છે. અને તમામ જાતની સ્થિતિઓમાં મધ્યમતા સાચવવાની જરૂર જણાય છે સર્વળાં રાજ્યોમાં પ્રકૃતિની અસર એકજ હોય છે;—તુર્કસ્તાનમાં અને અમેરિકામાં બધામાં, ઇજિપ્તના અસલ જુલમગારના દ્રષ્ટાંતમાં ઇતિહાસ પ્રમાણિકતાથી એવું કબુલ કરતો જણાય છે કે કેળવણીથી મનુષ્ય જેટલો સ્વતંત્ર થઈ શકે તેટલો સ્વતંત્ર (મનુષ્ય) એ વખતે થએલો હશે.

આ દ્રષ્ટાંતોથી એવી વાત સિદ્ધ થાય છે કે આખું વિશ્વ તેના દરેક રજકણમાં (પરમાણુ) સ્વરૂપ પામે છે.

કુદરત દરેક શક્તિઓનો સમાવેશ પોતામાં કરે છે. જેવી રીતે પદાર્થ વિજ્ઞાની દરેક દ્રવ્યના રૂપાંતરમાં એકજ નમુનો જુઓ છે, અશ્વને એ દોડતો મનુષ્ય લેખે છે અને વૃક્ષને, સ્થિર થયેલું કિંવા ખોડેલું માણસ લેખે છે, માછલાને તરતું માણસ અને પક્ષીને ઉડતું માણસ લેખે છે. તેવી રીતે દરેક વસ્તુ ગુપ્ત પદાર્થની બનેલી છે.

સંસારના અનુભવી માણસો સારી રીતે જાણે છે કે જેમ જેમ તેઓ આગળ ચાલતા જાય, તેમ તેમ ફાળે આવતું અને ભાગે આવતું આપી દેવું એજ ઉત્તમ છે. અને નાની કસુરને માટે મનુષ્યોને વારંવાર મોટી કિમ્મત આપવી પડે છે એ તેઓ સારી રીતે સમજે છે, ઉછીતું લેનાર પોતાના દેણામાં દોડયો જાય છે, જે માણસને સો બક્ષીસ પ્રાપ્ત થઈ છે, સો મહેરબાની મળી છે, પણ જેણે એકે બક્ષીસ કે મહેરબાની કાઢના ઉપર બદલામાં કરી નથી, એવા માણસને કાંઈ લાભ તેથી પ્રાપ્ત થયો છે વા? લુચ્ચાઈમાં રમી કે સુસ્તીમાં રહી પોતાના પાડોશીનો માલ, અશ્વ કે પૈસા ઉછીના લેઈ તેણે કાંઈ ફાયદો એથી મેળવ્યો છે? કાર્ય થયું કે તુરતજ એક તરફથી લાભની કબુલત ઉત્પન્ન થાય છે, અને બીજી તરફથી દેણાની કબુલત ઉત્પન્ન થાય છે. એટલે એક ઉંચો છે અને બીજો નીચો છે, આવી સમજ ને સંબંધ તેમની વચ્ચે થવા

પામે છે. થએલું કાર્ય તેની અને તેના પાડોશીની સ્થિતિમાં રહે છે, અને દરેક નવો વહીવટ તેની પ્રકૃતિની અનુસાર તેમની વચ્ચે જે સંબંધ હોય છે તે બદલી નાંખે છે. તેથી પોતાના પાડોશીની ગાડીમાં બેસવાને બદલે પોતે પોતાનાં અસ્થિ (હાડકાં) ને ભાગી નાખ્યાં હોત તો વધારે ઠીક હતું એમ લાગી આવે છે. અને કોઈ પણ વસ્તુની ભારેમાં ભારે જવાબદારી તેની માગણી કરવામાં છે, આમ તુરત એને માલુમ પડી આવે છે.

જ્ઞાની પુરૂષ આ ઉપદેશને અનુસાર જીવનના સઘળા ભાગમાં વર્તીશે. અને એવું સમજશે કે દરેક હકદારની સમક્ષ આવવું, અને તમારા કાળની, તમારી બુદ્ધિની અને તમારા હૃદયની દરેક માગણીને મૂલ્યથી ખરીદવી, એમાંજ દીર્ઘ દ્રષ્ટીનો અંશ છે. હંમેશાં મૂલ્ય આપજો, મૂલ્ય આપ્યા વિના કોઈ વસ્તુ લેશોમાં. કારણ કે પહેલાં કે પછી, પણ તમારું પુરેપુરું દેવું આપ્યા વિના ચાલવાનું નથી, તમારી અને ન્યાયની વચ્ચે મનુષ્યો અને બનાવો થોડા કાળ લગી કદાચ આડા ઉભા રહેશે. પણ તમારા મનમાં સારી પેઠે સમજી યાદ રાખજો કે એતો માત્ર વિલંબજ છે. ન્યાય સૃષ્ટીનું બંધારણ છે. સત્ય વિશ્વનું પ્રયોજન છે. જો તમે ડાહ્યા હો, જો તમે જ્ઞાની હો તો જે આખાદીમાં માત્ર વધારે આખાદીજ છે, તે એજ કે વસ્તુ આપણને જલદીથી

મળે છે, તેનો ઘણું કરીને વહેલો અંત આવે છે, એવી આખાદીથી ડરતા રહેજો. અનુગ્રહ કુદરતનો ઉદ્દેશ છે. કલ્યાણ કુદરતની મતલબ છે. પરંતુ જે ^૧અનુગ્રહ તમને મળે છે, જે કલ્યાણ તમને પ્રાપ્ત થાય છે, તેના ઉપર કર રહેલો છે. જે વધારામાં વધારે અનુગ્રહ કરે છે, તેજ મોટો છે. ને જે ઘણી કૃપાઓ મેળવે છે, પણ જે બદલામાં એછે કોઈના ઉપર કરતા નથી તેજ નીચ છે “અને વિશ્વમાં આ એકજ નીચ વસ્તુ છે” કુદરતની વ્યવસ્થામાં એવું બને છે કે. જેની પાસેથી આપણને કૃપા મળે છે. તેને તેના સાટે આપણે આપણી કૃપા આપી શકતા નથી. અપાય છે તો ક્વચિતજ આપી શકીયે છીએ. પણ જે અનુગ્રહ આપણને પ્રાપ્ત થાય છે, તે દરેકે દરેક પાઈને બદલે પાઈ. પૈસાને બદલે પૈસો, અને લીટીને સાટે લીટી, કોઈને પણ આપણે કરવાંજ જોઈએ. જે તાહરી આશાએ રહે તેને નિરાશ કરીશ નહીં. તમારા હાથમાં કલ્યાણનો અતિ સંચય ન થઈ જાય તેની સંભાળ રાખજો. કોઈપણ રસ્તે એને એકદમ આપી દેજો કારણ કે ધર્મ રાજનને ત્યાં એકજ અદલ ત્રાજવાં છે.

આ બદલા વિશેના વિવેચનમાં અન્યોઅન્ય થએલ આસારોનો ભાર ઉતારવા અને કોઈના હુકમાં આડે ન આવવા વિગેરેનું બહુજ સારી રીતે સ્પષ્ટીકરણ થાય છે. તે

અંતરમાં ઉતાર્યા છતાં પણ જો શ્વાન પુચ્છની પેઠે વક્તવ્ય લઈ શકે તો વર્તન મુકાય નહીં. તો ઠેરઠેર ઉપહાસ્ય થતાં જીવીત એમનું એમ અજ'પાપાતના ભણકારાની અશાંતિમાં રહેતાં અવસાનના છેડા સુધી કરજમાં ને કરજમાં તણાતા જવું પડશે. તેવણની લાકડાં કે ઘોર એકે વલે થતી નથી; લેણદારના ત્યાં ભર્યના ઘોડા બગદ થઈ અગર તો ગુલામી કરીને પણ ખારાદવ જેવા ભવ પુરા કરવા પડે. ચાર્વાકી-નાસ્તિકો કહેતા ફરે છે જે-આજનો અસતનો જમાનો છે. આ કળીયુગમાં સત્યથી ચાલતાં જ્યાં ત્યાં ઉપાધિઓમાં ભરાઈ પડી બનવા જેવું થાય છે, કોણ સત્યથી ચાલે છે? આજ તો બોલવા ચાલવામાં ભપકો રાખે તેનું ટકું આગળ ચાલે છે. સત્યનો ડાંડો પકડી રહેવાનો પ્રભાવ કોઈ ઠેકાણે નભતો નથી, માટે દુનિયા થાય તેવા થઈએ તોજ ગામ વચ્ચે રહીયે; આવી રીતથી અસત્યનું મંડન અને સત્યતાનું ખંડન કરનાર આ પૃથ્વીતલમાં ભારભૂત છે; આસ્તિકતાથી જોતાં આ રત્નગર્ભા ભુમી ઉત્તમોત્તમ વિશ્વમિત્ર, પુણ્ય શ્લોક વીર નરોથી આખાદ છે, સાચને ક્યારે પણ આંચ આવતી નથી. સત્યમાં સુખ અને જય છે, સત્યયુગમાં જ્યારે હુબરો વરસ તપ જપ કરવાથી જે કામસિદ્ધ થતું, તે કામ આ ટુંકા ગાળાના આયુષ્યમાં શુદ્ધ મોક્ષ માટેની ઇચ્છાથી આત્મરાજનું અવલંબન લેઈ જો કદાચ કરવામાં આવે તો ગાયના સીંગ ઉપર રાઈનો કણ ટકે એટલા સમયમાં ખેડો

પાર થઈ જાય. સવા દોઢીયામાં સુખપાલ મળે એના જેવું બીજું શું રૂડું? પ્રખર સંયમી શાસ્ત્રવિશારદો કહે છે કે— કહેવાતો કળી અમારે જનમ્યા ત્યારથી સાચા કુંદન સરખો છે, કેમકે થોડી શી લક્ષિતમાં પારાવાર ફળ મળી આવે છે. અઢાર કોંડીના કુલની લક્ષિતના ફળમાં ૧૮ દેશના સ્વામી થનાર પરમાર્હત બિરુદ્ધારી કુમારપાળ ભુપાળની એકજ તાજેતર યાદી બસ છે. આ નરેશના નેત્રરૂપ ધર્મદાતા કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્ય લગવાને એક સ્તોત્રના લાગમાં આ કાળને સ્તુત્ય રીતે વખાણ્યો છે; ત્યારે પછી સમય અનુસાર દીનપ્રતિ નવનવી સામગ્રીઓ હાથમાં આવ્યા છતાં જે બીછાનામાં આરામ મળે તે બિછાનાનો ઘડી પલકમાં તુચ્છકાર કરવા જેવું, અથવા જેમ શ્વાન તરફ પથ્થર ફેંકવાથી તે પથ્થરને શત્રુ જાણી તેના ઉપર ધસવા જાય, પણ ફેંકનાર તરફ લક્ષ આપે નહીં, તેવું થાય છે, જો કે આપણી ખાના ખરાબી કરનાર નજરે નહીં દેખાતા રાક્ષસીઅરિ જેજે અવગુણો છે, તે બંધ થતા નથી. ને બીજા દોષ ખોળતા રહેવું તે ઢંગ વગરનું છે, આ ધર્મની મોસમ, અને અસંખ્યાતા વર્ષોના આયુષ્યમાનોના હિસાબે બે દિવસનું રાજ્ય મળવા જેવો આ વર્ત્તમાન ભવ છે, તેવું જાણીને તત્ત્વ તાણી લેવું. વળી અચેતન એકલ ડોકલ પાખંડીયો કહેવા માગે છે કે “આ ભવ મીઠા, પરભવ કોણે દીઠા” એવા ગાડરીયા પ્રવાહમાં પડી કદ્દપનાઓ ઘડે છે કે શરીર સુકાવા જેવાં

ઉપવાસનાં વ્રતો, યમ, નિયમો કરવાથી શો લાભ થાય છે, ઉત્તમ ખોળીયું મળ્યું છે, તે ફરીથી મળશે કે કેમ ? એમ કરી જણાવે છે જે, અપાયમાં ન પડતાં જેમાં આનંદ રહે તે કામ કરવું, અમે હરહમેશ આત્મા, પરમાત્મા જેવો ધારી પરોક્ષ દાવે દેહને સમર્પણ કરી અમારી પ્રવૃત્તિનાં કામ કાળે કરીએ છીએ, પ્રત્યક્ષ મળેલી લક્ષ્મી અને વૈભવોને મન માન્યા સુખભોગમાં જોડતાં અટકાવવાની કૃપણતા કરવી શા કામની; આવી રીતે પરંપર શુણ્ડરૂપ સાચા મીત્રનો છેહ કરે છે, એ તેમની સમજ ફેર છે. તે શરીરને મદોન્મત બનાવી અતિદ્રીય—આત્માને ઠગવામાં સમજેલા છે તેઓ શુષ્ક ખંડીત સુખોને તાત્વિક અને સ્થાયી માને છે. સુંઠનો કકડો વેચતાં ગાંધી કહેવડાવવા જેવી આપ મતિઓ ચલાવી તત્વવેત્તા, ધર્મ ધુરંધર, જીવન મુક્તના ઈલકાળી ભક્તરાજ બની બુદ્ધા પંથો પાડી ત્રણ જગતને પોતા ભણી તાણી લેવામાં તત્પર રહે છે, આપ ડુબે અને પરને ડુબાવે તેવાથી ચેતતા રહેવું.

ઘણા શિષ્યોનો સ્વામી હોય, સૌને અતિશય માન્યકારી હોય, ઘણી જાતના શાસ્ત્રોનું સખખ જ્ઞાન હોય, પણ મનના સંશય ભાગી શકે નહીં, અપૂર્વ ભાવ કહી શકે નહીં, તેવા નેટ અનુભવ વચરના શ્રદ્ધાન વેરી છે, અને ઘણું બોલનારા લખાડ છે, કેટલાક દ્રવ્ય લિંગીઓ જ્ઞાન પરાયણ, નિર્માયીક જેવા બની ધ્યાન ધરે છે, તે દરમ્યાનમાં કોઈ

સહેવાસીઓ પાસે આવી જાય કે તુરતજ ધ્યાનને ખીંટીએ લેરવી ગોળગોળ રાગી પાઠોથી આકર્ષી એતપ્રોત થઈ જતા હોય છે. અને કોઈ બાહ્ય પરિચ્છેદના ત્યાગી થઈ સંસારી મુચ્છા ઉતારી દીધા જેવા લાગે છે, પણ આંખ, નાક, કાન વીગેરે વેઠ ઉતારવાની પેઠે ઝોલાતાં હોય છે, એવા અનાત્મ પંચ કેશી કે પર્વતોની ગુફાના જટા પોષકો હોય તેમનામાં ઉત્કૃષ્ટ સેવા ભક્તિનો ટકાવ ન હોઈ તેના સેવકોનું ભલું કરી શકેજ નહીં, મુદ્દે જે ઘડીએ માહરા તાહરાની મુછા હઠશે તે ઘડીએ ઇન્દ્રિય, અનિન્દ્રિય પ્રેરીત આરોપીત સુખનો ભ્રમ ટળી અવ્યાબાધનો ભાસ થઈ તેની અભિલાષા તરફ વળશે. સંસારી ચાલતા વ્યવહાર તરફ નજર નાખતાં અવિદ્યાની આંધીના પવન કુંકાય છે તે લખીએ છીએ.

“ નર્કમાં ક્રોધ, ભય વધારે—મનુષ્યમાં માન વધારે, તિર્યચ પશુ આદિમાં માયા, અને દેવગતિમાં લોભ વધારે રહ્યો છે. ” તેનો પરાજય બહાદુર હોય તે કરી શકે છે.

ક્રોધ ચંડાળનું, માન ખરાબ દશાનું, માયા કસાઇ અને કપટી ઝીનું, અને લોભ એ કૃપણતાનું કામ સારે છે.

માન વિષે કવિતા.

ચોપાઈ.

ઘર તજી જાયે કો વન, એકાંતે બેસી કરે ભજન;
અન્ન મુકી ફળ ફુલને ખાય, પણ માન તેતો ન તબાય.
સર્વે મરે છે માનના માર્યા, માન આગળ કૈક હાર્યા;
એવા માનને મેલી મહંત, ભાવે ભજે શ્રી ભગવંત.

અનિન્દ્રિય=મન.

બૂલાવામાં પડી સ્વાર્થ અને પરાધીનતાથી ભરચક ઓઘ-સંસ્કૃતિ (સંસાર) ની ચેષ્ટાઓમાં દીવસોના દીવસ, વર્ષોનાં વર્ષ સંચરી જાય છે; ઘોર નિંદ્રામાં ક્યાં લગી ઘેરાવું ! જાગૃતિના પડખે રહી કાળે કરીને થાય તે જોતા રહેવું, પુર્વો પાછુંત કર્મ કરે છે તે થાય છે, પણ હૃદયમાં ચિંત-વ્યા પ્રમાણેજ થવાનો અત્યાગ્રહ કરી ક્ષોભ કરવો ઉચિત નથી, જીવરૂપ દહાને કર્મરૂપ ગેડી નચાવે છે. માટે આ લોકમાં ધર્મ માટે યત્ન કરતાં પણ મનુષ્યોને દૈવયોગે ક-દાચ વિપત્તીઓ આવી પડે તો તે દુર કરવા વિશેષે કરી ઉપાય કરતાં નિષ્ફળ થાય તો હસતાં કે રોતાં આમંત્રેલો ઘરનો પરોણો પાછો જાય નહીં તેવીજ રીતે તિથીવાર જોયા વગર નોંતરાએલો કર્મરૂપ અતિથી-મેમાન આવે તેમાં ખેદ કે અફસીને અવકાશ આપવા કરતાં માનપણે હિંમત રાખવી.

विध्यते यद् विधिस्ततस्या, नस्यात् हृदय चिंतितं;
एवमेवोत्सुकं चित्त, मुपायां श्रितयेद् बहून.

સદાકાળ જન્મ મરણ, દારિદ્ર, ધન એ પોતપોતાને અવસરે એની મેળે આવીને ઉંભુ રહે, છે, તરૂંવરો કાળે વધે છે, ને કાળે ફળે છે, બચ્ચાં કાળે બોલે છે, ને કાળે ચાલે છે, તે અન્વયી સુધારો કોઇથી થતો નથી, દ્રવ્ય રોગીને હવા, દવા, મંત્ર અને અડધી જંત્રની મલી ડા઼ દવાઓ ડા઼ કરે!ડ રોમરાયનાં ૬,૧૨,૫૦૦૦૦ દરદો માટે અજ-

માવી જોતાં અસર લાગે વા, ના લાગે પરંતુ વિધિમાં લ-
ખ્યા કિંપાક, વિપાકો ભોગવવા પડે, તેમાં અધીરા ન થતાં
પોતાની અનુકુળતા પ્રમાણે થવાનું, હોવાનું, મિથ્યાભિમાન
વર્જવું. મનનો ડાંખ ઉતારવા જેવી ધર્મ બુટ્ટી (નોળી-
યાને સાપનો ડાંશ ઉતારવા કુતરી નામની વનના ઘાસની
બુટ્ટી સુંઘવાની જરૂર પડે છે તેમ) દેવસ્થાન, ધર્મસ્થાનોમાં
જઈ મેળવવી, ને તે બુટ્ટી અભ્યાસપૂર્વક સુંઘવી કે અંતકાળની
અણીના શ્વાસોશ્વાસ સાથે એકમેક થઈ જાય. રખે ! બની
બનેલી વાહવાહ ઉલટી થઈને હવા હવા થઈ જાય !!!
આહવી ઝીણી વાતો બે વાકેફોને એકદમ કહેવાથી તેને
અવળી લાગે છે; જેમ, ઘરનાં છિદ્ર, મંત્ર, ધન, આયુષ્ય,
મર્મવચન, મૈથુન, ઔષધિ, માન, દાન, અપમાન, પોતાનો
ધર્મ—એ વગર વિચારે ઝાઝર ન કરતાં ગોપવવાનું કહેલું
છે. તે ઉલટું ભાસે છે. આ લેખમાં મીઠી મીઠી વાર્તા
આવેલી હોવાથી તે લગતું ભિન્ન ભિન્ન ચર્ચાવાથી અસ્થાને
નહીં ગણાય.

સુખદુઃખની આવક જાવકના અભ્યાસીઓ સહેવા પ-
ડતી હોળીયોથી ઉભળા^૧ થઈ તર્ક વિતર્કમાં વિમાસી અ-
ટકી પડે છે કે અમારે જોઈતું સાધન નથી, અને છે તેમાં
પણ કેટલીક કાંસોથી વિપરીત છે, તે જણાવીએ છીએ.

૧ કુઆમવાસો—એટલે સારા નરસાની જ્યાં કિંમત
ના હોય, અને ચીજ વસ્તુ જોઈતી ન મળે, તથા સતસમા-

ગમ, દીવો, ધૂપ, સત અનુષ્ઠાન, તથા દાનનો પ્રચાર નહીં હોય.

૨ કુરાબ્ય—બીન ગુન્હેગારને શીક્ષા થાય, તેમ આ-
બર હીનતા થાય તે.

૩ કુભોજન—વાશી, અલક્ષ. (સાત્વીક ન હોય તે.)

૪-૫-૬—કુભાર્યા—ઘરની ઓરત લાંપટ, ક્લેશી હોય તથા દારિદ્રપણું આવવાથી કંગાલિયત આવી કરજ વધી પડયું હોય તથા બહુ દીકરીઓની સંતતિની પ્રવૃત્તિમાં રહેવા પડતું હોય,

એ છ બાબતો નરક રૂપી દુઃખદાયી છે.

“ વળી સ્વામી કદરદાન ન હોય, સેવક કહેવા મૂજબ ન
“ કરે, પરવશપણું એ ત્રણે સદ્યો (સાલ) છે, તેમજ વળી જ્યાં
“ છોકરાં લઢાલઢ કરતાં હોય, બધે સ્થળે પાણીનો ભેજ
“ હોય, આંગણામાં કાદવ હોય, સજ્યામાં માંકડ હોય,
“ અને ભાવે તેવું રંધાતુ ન હોય, ધુમાડાથી આંખો લાલ
“ થતી હોય, સાસુ લઢતી હોય, ન્હાવાનું ઉન્દુ પાણી
“ છાંટો પણ મળતું ન હોય તેવા ગૃહસ્થાશ્રમને ધિકાર.

આવાં નડતરોથી શોકાતુર રહી કાંઈ કરી શકતા નથી, આ પ્રમાણેના વિકારોમાં રહેનારને કાંઈ સુખ પડતી નથી. તેઓ બિચારા દયાને પાત્ર છે; સમજદારો મનને કાબુમાં લેઈ તેવું કાંઈપણ ન ગણકારતાં વખતને માન આપી અ-
વિકારી જોવામાં આવે છે, તેવા વંદનીય જનો, જે થાય તે

સારાના માટે થતું હશે, એમ વિશ્વાસ રાખે છે. તેઓ
ધન ઉપકારને માટે, અને ઘડપણ આવે તો નિવૃત્તિ માટે,
આપત્તિઓ વૈરાગના કારણ માટે, વેરી, ક્ષમા સાડ અને
મરણ પરિગ્રહ ત્યાગને માટે ગણે છે, ઇદ્રિઓને વશ રાખી
ભારે કર્મોથી ન્યારા રહે છે. તેઓ સંસારમાં સાર શોધે છે.

ગૃહસ્થોનું દીનકૃત્ય.

વિનયશ્રુત તપ થકી, આચાર ચોથો બાણ,
વિટાઈ રહે સજ્જન સહી, દુઃખ દોહગ લે ત્રાણ.

મુની

ઈદ્રિય વિષય આસંસના, કરતા જેહ મુનિલીંગ
ખુન્ધ્યા તે ભવ પંકમે, ભાખે આચારંગ

નિષ્કામ આચરેલી તપસ્યા, સમ્યક્ પ્રકારે ભ-
ણેલું શાસ્ત્ર, અને સારી પેઠે પાળેલું વ્રત એ ત્રણેનું
દ્રવ્ય સમાધિ મરણ કલ્પે છે.

આ પ્રમાણે વચનામૃતો સમાપ્ત કરતાં તેની અંદર પુણ્યનો
અનુબંધ થાય તે, સતથી ચાલવાની આવશ્યકતા, ધર્મ
ખુટી, સમાધિ મરણ વીગેરે સંબંધમાં વિવેચન થયું છે.
તેનું મનન કરી દેહાધ્યાસ ઘટાડી આપ સ્વભાવમાં મગ્ન
થઈ રહેવું.

કર્મવ્યપદેશ. (ફેરફાર.)

તાર્થ સંવિષ્ણ ગુરુ સમજાવે છે કે—દરેક કર્મ કિલ્લટ તિવ્રતાએ કરેલું વહેલું, અને મંદ-તાવાળું મોડું શુભાશુભ (પુન્ય પાપ) રૂપે લોગવાય છે, જીવને અનાદિ અનંત (મગ-સેળીયા પથ્થર જેવા અલવ્ય) અનાદિ સાંત (રાગદ્વેષની ગાંઠનો ઘાંટો લેધા પછીની સમક્ષિતદશાવાળા) અને સાદી સાંત (તેરમા ગુણુસ્થાને (ભુમિકાએ) ક્ષાયીક લાવે આરૂઢ (જીવન મુક્ત)ની છેલ્લી અંતર મુદુર્ત સ્થિતિ) એ ત્રણ લેદથી કર્મનો સંબંધ જણાવ્યો છે, તે પછી નિર્વાણ મુક્તિ થઇ સાદી અનંત સિદ્ધ ગતિ થાય છે કે જ્યાં જન્મ, જરા, મરણનો છેડો આવી જતાં અજર, અમર, અવિનાશીપણું રહેલું છે.

આ જગતનાં પ્રાણીઓ કર્મનાં ફળની પરંપરાએ ઉત્તરોત્તર એવું લોગવે છે કે, નવાં બાંધે છે. ને જીનાં લોગવે (વેદ) છે ને કેટલાંક કર્મો એવાં છે કે એકવાર બાંધેલું કર્મ સેંકડો વખત લોગવલું પડે, અથવા એકવાર લોગવીને છુટી પણ જાય, વળી કેટલાંક કર્મો જેવાં બાંધ્યાં હોય તેવાંજ લોગવાય છે અને કોઇ અન્ય રીતે; મતલબ કે કર્મ ચક્રના ફેરફારના અંગે આખો સંસાર ચાલે છે.

તેની વિચીત્રતા કેવળ જ્ઞાનીઓ જ જાણી શકે. સંચિત, પ્રારબ્ધ, ક્રિયમાણ વિગેરે આ કહી શકાય. પાપનું વર્તન ચાલુ રાખી તે નાબુદ થવાના આશયથી પુન્ય કરવામાં આવે તો પાપનું ફળ ભોગવવામાં કદાચ વિલાંબ થતો હશે પણ તેના જમાં ઉધારની બાદબાકી (વિશ્લેષ) થવાનો હિસાબ કે નિયમ કાંઈ મુકરર કહી શકાય નહીં. બદ્ધે ઉચ્ચતાએ કરેલું પુણ્ય પાપના ફળને મંદું પાડે, ઉચ્ચતપર્યા, ઉચ્ચ ધ્યાનથી શાસ્ત્રમાં વર્ણવેલાં આઠ પ્રકારનાં આત્મસ્વરૂપનો ઘાત કરવાવાળાં ઘાતી કર્મોનો નિમેષ માત્રમાં (આંખના એક પલકારામાં) ક્ષય કરવાને જ્ઞાનીઓ સમર્થવાન છે.

સત્તામાં (સંચિત) રહેલાં કર્મોનાં ખાતાં નિરનિરાળાં વ્યપદેશ રહીત ચુકવાતાં જ્યારે ભરપાયા નિરન્તર આવી જાય ત્યારેજ અનંત જન્મ મરણનું દુઃખ છે તે રહેતું નથી તેથી વિચારવાનું એ છે કે—આ ક્ષાની તોક્ષાની દુનિયામાંથી મહાત્માઓ જુના દેહ પાંજરાને રાજપાથી છોડી નવા સ્વસ્થાનમાં જવાના ઉદ્દેશ રૂપ પંચત્વને પામે છે ત્યારે પુણ્ય પ્રબળતાથી સુગતિ કે સ્વધામ થયાનું આ લોકમાં કહેવાય છે. ઘાતિ ૪ અને સંસારી હયાતિને આશ્રી અઘાતિ ૪ મળી આઠ કર્મોથી મુક્ત થઈ પાંચમી શીવ ગતિમાં જનારા સિદ્ધાત્મા-સચ્ચિદાનંદને શરીરની, મરણની કે ફરીથી અવતાર લેવાની ઉપાધીઓમાં પડવાની જરૂરત રહેતીજ નથી,

સદાનંદ ને અચળિત સુખમાં રમે છે. તેમને કોટીશઃ અત્-
તવાર પ્રણમીએ.

પુન્ય, પુન્યને અને પાપ, પાપને ભોગવે, એમાં જરાયે
આશ્ચર્ય નથી; આત્મવિકાસકોને પાપ ગલીચી ભસ્મ કરતાં
સ્વર્ગના સુખ જેવાં પુન્ય વધી જાય તો તે યોગ પ્રયોગના
બળવડે ખયાવે છે, અને વસ્ત્રને રેતી લાગવા જેવા પણ
નવા બાંધ ન પડે તેવા વિવેકથી અધ્યાત્મિક ભાવનાના રસ્તે
પૂર્ણ બ્રહ્મ યા અપુનર્ભવ સ્થાનને ભેટે છે. તેમને પાપ મેલના
કાળા પાણીની વહેતી પ્રણાલિકાઓ પુરાઇ જવાથી તેની
સ્મૃતિ પણ રહેતી નથી, મુળો નાસ્તિ, કુતઃશાખા એ કલ્પ
અનુસાર પુણ્યશાળીઓની રીતભાત થઇ જવાથી અશુદ્ધતાની
કાળી બાળુ ગ્રહણ કરતાજ નથી. મારફેડના શબ્દ કોને
પડતાં પણ પાપ દોષ લાગવા જેટલું ગણે છે. એવા આંતર
ધ્યેયમાં રમણ કરતાં અક્ષય સુખના ભોગદારી થાય છે.

તત્વના વિચારોમાં ઉલટી બુદ્ધિ રાખનારા અક્ષલના
દુશ્મનો મુક્તિના દેવી, કૃતધ્વી, પ્રત્યનીક અને નિનહવો,
અભવ્યો (દિવ્ય શક્તિનો અસદ્ભાવ છે જેમાં) તરીકે ઉપ-
હાસ કરાવનારા છે, સળળ કે તેઓને અંદરથી પુણ્ય
આરાધક ભાવનું ઝરણું જરા પણ વહેતું નથી. એવી જાત-
ના અનાત્મા દેહાધ્યાસરૂપી અરણ્યમાં ભુલા પડેલા પંથી
માફક રોળાય છે; અજાણ અને અધ્યા બન્ને બરાબર છે.

તેથી પ્રથમ રાજમારગ પકડી: મનને ઠેકાણે રાખી શ્રીન
જરૂરી વખતમાં આત્માદિ વસ્તુના જ્ઞાનની ગોળીમાં રહેવું.

બાર ગુણે કરી સ્થિત અને પાંચ પ્રકારના અંતરાયો
તથા હાસ્ય, રતિ, અરતિ, ભય શોક, દુગંછા, કામ,
મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, નિદ્રા, અમત, રાગ, દ્વેષ એ અઠાર દુષણો
રહીત પતિત ઉદ્ધારણુ પ્રથમ રસ નિમગ્ન પરમાત્મ દેવને
દેવાધિ દેવ કહીએ, તેમના ગુણની ઓળખાણ કરવાના શુદ્ધ
આલંબનોમાં મનને જોડી જ્ઞાન યોગના માર્ગમાં રહી વિ-
શુદ્ધતર ક્રિયાઓ કરવામાં આવે તો તેનું પરિણામ શ્રેષ્ઠ
આવે છે, મનને પરહિતમાં પણ એટલે સુધી કેળવવાનું
કહેવું પડે છે કે રસ્તે સીધું જોઈ આલતાં પગતળીયા
નીચે ગેલ કરતી વનસ્પતિ તથા કીડી, મંકોડી પણ આપ-
ણાથી નિર્ભય હોવાં જોઈએ. કીડીયોના બચાવ ખાતર હિંદુ
મુસલમાન તમામ લોકો તેનાં નધરાં પુરી કૃત કૃત થતા
જોઈએ છીએ, એમ જેમાં જેને વિશેષ આનંદ ઉપજે તેવા
પ્રશસ્ત કામોમાં શક્તિનો ભોગ આપવાના આચારની પ્રવૃત્તિ
કરીશું તો તેમાંથી નિવૃત્તિ માર્ગ ખુલ્લો થશે. કર્મો મન,
વચન અને કાયા ઉપર આધાર રાખે છે, અને ધર્મ કો-
ધાદિ કષાય ચોરોની નિવૃત્તી આધારે ટકે છે તથા તેની
સાધના પુજન, અર્ચન, તપ, જપ ધ્યાન ઇત્યાદિ ધાર્મિક
કૃત્યોમાં મનોનિયંત્ર કરવાથી થાય છે, મનને જે દીશા
તરફ અનુકુળ કરીએ તેવા થઈ શકીએ એમાં જરા પણ

મોટું નથી, તેથી કરી વિસ્તીર્ણ જળ હુળ કરતી આશા-
ઓની હૃદમાં બંધાવા કરતાં ભવિતવ્યતાના વર્તમાન-
પ્રોશ્નામને અનુકુળ થવું, કુદરત કોઈના લક્ષમાં આવતી ન
હોવાથી તે અલબ છે, જે સ્થાનમાં જે વખતે અને જેવી
અવસ્થાથી સારું કે નરતું કરવામાં આવે તે સ્થાનમાં
તેવા સમયે તેવું કૃણ ભોગવાય, એવી પણ કર્મના ભર-
ડાળની સ્થિતિ થાય છે, આ પ્રકારની સરવાળાથી ભાગાકાર
સુધીની ચોંજ કાઢેલી ઘટના નીચે ઉતારી છે.

૧ બાળ બચપણ- અસાવધ છે. તેથી ઉઘતાં જાગતાં બાળકો
ની સગીર વય. મળ મુત્રમાં પડી રહે અને ધુળમાં
રમતાં, કાઢવમાં રગડાતાં, અશુચિમાં
આળોટતાં પછડાતાં લાગેલાં કર્મો, પાછલાં
ભેગાં ઉમેરાવાથી સરવાળો થાય છે.

૨ જોખનવય. ભણવા ગણવા વડે સમજણમાં આવ-
વાથી જ્ઞાન અબોધતા અને સાવધતા,
અવિદ્યા કમી થવા પુરતી બાદ બાકી
થાય છે.

૩ પુખ્તયા મોટી સદાચાર, સુમતિ, સત સમાગમના શુભે
વય. કરી શુભ વૃદ્ધી થઈ વર્ગભૂળ જેવો
શુભાકાર થાય છે. તેમાં યોગ્યતા પ્રમા-
ણે ઉત્તેજન મળી શકે છે,

૪ વૃદ્ધ યાને
જૈફ વય
કુટુંબ જાળના મોહ વિકારમાં અત્યંત
લપટાઈ આજસ, પ્રમાદપણે અને શરીર
બેહાલ પડ્યાના લીધે મેળવેલ ગુણોમાં
અમુક ભાગની ત્રુટી પડી ભાગાકાર થાય છે.

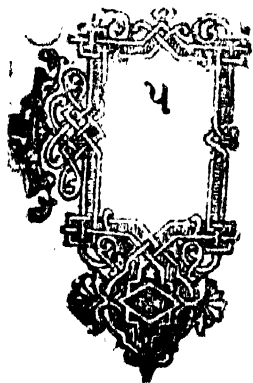
ગુણુકાર પછીના ભાગાકારના અંતે જે શેષ રહ્યું તે અંતિમ ધ્યેય તરીકે તરીને બહાર આવે છે. અને તે પ્રમાણુની ગતિ થવાનું જાણુકારે. અટકળી કાઢે છે. ચડેરો, વાચા અને વિકસ્વર થતાં અંગોપાંગનાં ચિન્હોથી માલમ પડે છે, કદાચિત સારી નિશાનીઓ ન જણાયતો રોતા આવ્યા અને રોતા જવા જેવું થાય છે; ધર્મથી વાંઝીયાઓનો ધાન્યમાં ઘાસ અને પરાળની પેઠે જન્મ નિર્થક છે. આખી ઉમ્મર સુધી સાંભળ્યું, શીખ્યું, તે કાન અને આંખો ફેાડયા જેવું, નર પ્રીટી નરકમાં જવા જેવું છે. આવી તુલના પોતાના આત્મા સાથે નિરાંતે બેસી કરવી, હજુ પણ કાંઈ છેલ્લા સરવાળે તારવવું હોયતો નવનો ઘડીયો પુરો થતા સુધી એકથી દશ સુધીનાં પલાખડાંના જવાબના દરેક બન્ને અંકનો સરવાળો નવને નવ થાય છે. તેવી રીતે શુભ શુદ્ધ દાન પુન્યની અટલ પ્રતિજ્ઞાઓ લેઈ તેનું સેવન કરવું.

સહ ભાવના.

ચોસઠ દીવા જો બજે, બારે રવિ ઉગાંત,
અંધાર છે તસ ઘરે, જે ઘર ધર્મ ન હુંત

રામ બરખે બેઠકે, સબકા મુજરા લેત,
જેસી જીનકી ચાકરી, એસા ઉનકુ દેત.

હેલા કાવ્યનો અર્થ સમજાય તેવો છે,
બીજો હુહો પ્રચલિત છે. એનો અધ્યાત્મીક
સુક્ષ્મ અર્થ—આત્મારામ સાહેબ ઇન્દ્રિયોરૂપી
ઝરખામાં રહી દેખી સાંભળી રહ્યા છે. અને
સુશાશન ચલાવી દેહથી થતી વાસનાઓ
વ્યવહારથી ભોગવાવી રહ્યા છે, અને પ્રાણીયો

પ્રાર્થના મુજબ ફળો ભોગવી રહ્યા છે. તેમાં પણ જે ફળ તથા
ફળના સંદેહ રહિત આત્મ સ્વરૂપને સાધે છે, તેને શાશ-
નરસી કરે છે.^૧ તેથી જે જે સુક્ષ્મ સ્થુળ નજરે દેખાય છે
તેને એક બ્રહ્મરૂપ જોનારા આત્મ હિમાયતીઓ આપ વેદના
અને પરવેદનાને સરખી સરખી ગણી જીવડાં, માંકડ, મચ્છર
વીગેરે અપરાધીઓની પણ પુત્રની પેઠે સર્વ પ્રકારથી રક્ષા

કરે છે. તેને મનનું ધાર્યું થાય છે. પણ માતામાં પ્રેમના બહુલે દ્વેષની માફક જેમે પોતાના અથવા પરના આત્માની દયાજ નથી આવતી તેવા નિર્દય પ્રાણીઓને દુઃખના કું-ગરા પરંપર ધસી પડે છે. તો જે હિંસાવિકારી પ્રાણીઓને વિનાશ કરે છે, તે ભયંકર નર્કમાં પડે તેમાં શું આશ્ચર્ય !

બળી યજ્ઞમાં સચેતનને હણનારા પણ શ્રુતિ (વેદ) નો ખરો તત્ત્વાર્થ ન સમજતાં જીવન નૌકાની પુર્ણાહુતીના ગારવની મુડીમાં ટોટો ખાધ નીચલી ભુમીમાં જવા જેવી ચાદગીરી કરતા બળ છે, પશુઓને હણીને તથા લોહીને કાઢવ કરીને સ્વર્ગમાં જવાતું હોય તો મેઢનીભરમાંથી કોઈ નર્કે જાય ખરું ? આ દેખીતીલીલા-મોહ માયાની અંદર શરીરની કસોટી કરવાની છે, શ્રીહસ્તિનાગપુરના મેઘરથ ચક્રવર્તી રાજાએ એક પારેવાને શીકારીના પંખા-માંથી બચાવવા માટે પોતાના શરીરના ટુકડે ટુકડા કરી ઇંદ્રજાળથી પરિક્ષા કરવા આવનાર એક દેવને તૃપ્ત કર્યો હતો, માયા કપટથી પારેવાનું વજન દેવ વધારતો ગયો તેમ તેમ રાજાજીએ વજનના ભારોભાર કાયાને કાપી સ-મર્પણ કરી. એવી રીતે શાંતનુ વીગેરે બલીષ્ટ શલાકા પુરૂષો ઘણા થઈ ગયા છે, કે જેમણે સ્વશરીરની દરકાર પરમાર્થ માટે કરી નથી, અને અહીંતો પ્રભાતના ગણેશ મંડાણમાં લીલુંછમ દાતણ તોડતાં તટતટ કટકટ થતા નાદના પ્રસરપ

ચેતનના ખ્યાલથી માંડીને ઠંડી રાત્રિના સમયમાં વાચાવિના-
ના ઝીણા જંતુઓના જે આપણા કાને પડતા ગુણગુણ સુરથી
પ્રભુ ગુણનું સ્મરણ કરાવનારાઓ વિષે અંધેરમાં ચલાવાય
છે, સુખકર દયાવેલડીને ઉછેરતા નથી તેઓ વિલક્ષણ જ્ઞાતા
હોવાના દાવાનું બુઠાણું કરે છે. તેમના પર દેવો અપ્ર-
સન્ન રહે છે આત્મ રૂપીરૂપ સમ્યગ દર્શન, સ્વસંવેદન રૂપ
સમ્યક્ જ્ઞાન, પરમરસી ભાવમાં નિશ્ચિત્ત સ્થિરતા રૂપ ચારિત્ર
એ ત્રણ રત્ન વિભુષિત નિશ્ચિત્તાત્મને જાણવાને તેઓ પાત્ર નથી
આહવીજ બાબતો માટે શિવપુરાણ, મહાભારત ગ્રંથ, માર્કંડ
પુરાણ, ભારત ગ્રંથ, વિષ્ણુ પુરાણ વિગેરે, તથા મનુસ્મૃતિના
હિંદુ શાસ્ત્રોના અધ્યાયોમાં મદીરા, માંસ, રાત્રીમાં અન્ન
જળનું ભોજન પાન, કંદ મૂળ, ખોરઅથાણ, લસણ,
ગાજર, ખ્યાજ, પિંડાણ, મધ, માખણ, રીંગણ વીગેરે ત્યા-
જ્ય કહ્યાં છે. (એ સર્વ ધર્મનાં ખાસ અંગો છે) તેનું આ
ઠેકાણું બહુધા વર્ણુન નહીં લખતાં ઢુંકામાં જણાવ્યું છે,
ગુરૂગમથી જાણી સ્પષ્ટીકરણ કરવાની આવશ્યકતા છે.

+ + + + +

કહ્યું છે કે યજ્ઞમાં ખરેખર પ્રાણીનો વધ છે, તેમાં
પ્રાણીયોની હિંસાજ થાય છે, વિષ્ણુદેવ કહે છે કે યુધિષ્ઠિર !
હંદ્રિયોરૂપી પશુ કરીને તથા તપ રૂપ વેદી બનાવીને, અને
દયારૂપી આહુતિ કરીને હું આત્મરૂપી યજ્ઞ કરું છું.

+ + + x +

આ દુનિયામાં “હું મરી જઈશ” એવા વિચારથી માણસને જે દુઃખ થાય છે, તે અનુમાન ઉપરથી પરજીવનું પણ રક્ષણ કરવું યોગ્ય છે, સૌને સુખની ઇચ્છા છે.

+ + + + +
વિદ્યામાં રહેલ કીડાને તથા દેવલોકમાં રહેલા ઈંદ્રને જીવિતની ઇચ્છા સરખીજ છે. કોટાકોટી દ્રવ્ય ગ્રહણ ન કરતાં પ્રાણીગણ જીવતરને વધારે આકે છે.

+ + + + +
પ્રાણીયોપરની દયા જે કંઈ અમુલ્ય લાભ કરે છે. તે સઘળા વેદો, સર્વે યજ્ઞો, તથા સર્વે તિર્થોમાં કરેલાં સ્નાનો પણ કરી શકતાં નથી.

+ + + + +
કેવળ જળના સ્નાનથી શુદ્ધ થવાનું નથી ! સંયમ રૂપી પાણીથી ભરેલી, સત્યને ધારણ કરનારી, શીજરૂપી કાંઠાવાળી તથા દયારૂપી મોજાવાળી એવી આત્મારૂપી નદીમાં અભિષેક કરવાથી અંતરાત્મા શુદ્ધ થાય છે જળથી પવિત્રતા પાંચમા નંબરની એટલે છેવટની છે.

x x x x x
જેટલું પાપ એક વર્ષે મચ્છી મારનું થાય છે, તેટલું પાપ એક દીવસ અજગણ પાણી વાપરવાથી થાય છે.

આ સરવે આપ આપણાં શાસ્ત્રોથી સાચે સાચું ન લાગતું હોય તો સતસંગમાં બીના થઈ તેવા પ્રેક્ષકો સુલટ રીતે સમજમાં ઉતારવા, એકાંત વાદવિવાદથી કદાચહ વધે છે.

આત્માની અનાદિકાળથી ચાલી આવતી દેહ વારસામાં ઉતરેલી ભુલના પરિણામે કર્મના કાટમેલનો થર ચઢી ગયો છે. પ્રાચીન (અતિત) ભુલ કાઢવાની બુદ્ધિ આજે મળી છે માટે મોહની મુજબણ વગર ધર્મ આરાધવો કે જેથી કંટાળો આવવા પામે નહીં સત્ય અને અવિકારી ધર્મ સમતામય મનશુદ્ધિથી એટલે સ્વતંત્ર અને સ્વાધીન પણે સાત શુદ્ધિ સહીત થાય તો તેથી હાથમાં આંમળાં રહેવાની માફક તેની ખરી ખુબી માલમ પડે છે, અને કદપ વૃક્ષની પેરે ઇચ્છીત વસ્તુ પ્રાપ્ત થાય છે.

સાધ્ય માર્ગની મુખ્યતા દાન, શીળ, તપ, અને ભાવ, આ ચાર સાધનદ્વારાએ બનાવેલી છે.

૧ દાન—હૃદયની વિસ્તારતા. એ ઉદારતા અને ત્યાગ માટે છે, તો શક્તિ મુજબ નિઃસ્વાર્થ દાન કરવું, જે વિના આપણને નલે નહીં અને જે મેળવતાં પ્રયાસ કરવો પડે તેવી વસ્તુ દેવાથી ઉદારતા, નિખાલસતા, નિરપેક્ષતા જણાય છે. માટે સુપાત્ર બુદ્ધિ વડે જેને જેની જેટલી જરૂર હોય તેને તે આપવું, દાનસંબંધી ન્હાના મહોટા ૫-૧૦ પ્રકારમાં અહિંસાપોષક અભય (ભુવિત) દાન છે તે પહેલાં નંખરે છે, તેનો બોધ પાને પાને થઈ ગયો છે, સિવાય સુપાત્ર, ઉચિત, ઔષધી, જ્ઞાન, અનુકંપા, કીર્તિદાન વિગેરે પ્રકારો છે.—તીથી,

પર્વ, વાર, કુવારના સોદ વગર એકસરખું સુખ-
 વર્તન છે જેનું તે અતિથી કહીએ તે અતિથીઓ
 પ્રાણુક એટલે ફાસુ, નિર્દોષ આહાર પાણીની ગો-
 ચરી કરે છે, જે મળ્યું તેનાથી સંતોષ માની સ્વાદ,
 ટેસ વગર દેહ ટકાવવા ભાડુ આપે છે. આ
 રીતે દેનાર દાતાએ ભક્તિ કરી કહેવાય, અને જેને
 જોઈ દયા આવવાથી પરોપકાર કરવાનું મનમાં
 આવે તે દાનને અનુકંપા કહી શકાય. ન્યાયથી
 પેદા કરેલા વિત્ત અને શુદ્ધ ચિત્તથી પાત્ર જોઈ ભક્તિ
 કરવાનો પ્રસંગ ન હોય તો પણ સામાન્ય નિર્દોષી
 વસ્તુની માગણી દાક્ષિણ્યતાથી પણ સ્વીકારવામાં
 આવે તો તેમાં કાંઈ સાહસ ખેડવું પડતું નથી.
 માટે બીજાનું બહું થવાની ફરજથી કાંઈ અરધું
 પરધું આપી માગનારને ધર્મ માર્ગે ચડાવવા. સુ-
 પાત્ર દાન વર્ણવ્યા છે તે-ચતુર્વિધ શ્રમણ સંઘ,
 જ્ઞાન, પ્રતિમાજી, જીરણોદ્ધાર, એ સાત પુન્યક્ષેત્રો
 ખાતે ઉધરેલું દ્રવ્ય વારોવારી વ્યાજ પેઠે ઉત્તરો-
 ત્તર ફળે છે.

શ્રી શ્રેણીક રાજા, શ્રીકૃષ્ણજી અને શ્રી શ્રેયાસકુમારનું
 દ્રવ્યદાન સ્લાધાગણે અને નિશ્ચેયથી પરિણામ પામ્યું છે.
 પાત્ર ઉત્તમ હોય, મોટી શ્રદ્ધા હોય, દેશ તથા કાળ દાનને
 ઘટતા હોય, આ સમયે દાન આપનાર વિવેકીને અનંતફળ

હાયક થઈ પડે છે. તેને લક્ષ્મી સ્થિર થાય, દીને દીને નવા નવા ભોગ પામે, ધનની હુંફ મનુષ્યના તેજને વધારે છે ત્યારે તેનો ઉપયોગ કરવાથી તથા આપવાથી તેજ કેમ વધે નહીં? એક કોળીયામાંથી પણ અર્ધો ભાગ ચાચકોને શા માટે આપવો નહીં? કારણકે માણસને ક્યારે તેની ઇચ્છા પ્રમાણે વૈભવ મળે છે? અર્થાત મળતોજ નથી. કહ્યું છે કે જે દાનેશ્વરી દાન દેતાં સ્ત્રીઓના વાર્યાથી અટકી પડે છે તેને દારિદ્ર નજીક આવ્યું જાણવું, એક ધનાઢય માણસ પાલખીના સુખાસનમાં બેસી સધાવે છે, રસ્તામાં જાયકો હાથ ઉંચા કરી કરી માગે છે તેને તે કાંઈ દેતો નહીં હોવાથી તેવા ચીતારને હાડકાના ઢગલાની વૈકુંઠી પાણી આરે લેઈ જવા સમાન લેખે છે.

ધનના ભાગીયા ધર્મપુણ્ય, ચોર, અગ્નિ, અને રાજા મળી ૪ છે. તેમાં મોટા ભાઈનું અપમાન કરવાથી ત્રણ નાના ભાઈઓ વિપરીતતાથી વર્તે છે. માટે—

(સાખી)

દીધું ત લીધું સહી, ખાધું ખોટું માન,
રહ્યું તે ગયું સહી, સમજે તે સુખન.

દાના ધનવંતો આ સાખીમાં વર્ણવ્યા પ્રમાણે જે જે આગળ આવ્યું તે એક પારથી આપવાજ માંડે છે. આખ્યા વગર ચેન પડતું નથી. જન્મથી એ સ્વભાવ પડેલો હોય છે, ફરી પુઠ વાળી પાછળ માટે જોતા નથી. મારી

પાસે માહરૂં નશીબ છે. એટલો મુદ્દો વિચારે છે. ત્યારે કેટલાકો ધનના સંગ્રહમાં રમુજ કરી રહેલા આહવી રમુજ છોડી દેઈ “૨” તેમાંથી બાતલ કરી મુજ પણ બને છે. તેમને લક્ષ્મીની ચંચળતા, ચપળતાનું ભાન આવતું નથી ગૃહસ્થોને શીયળ, તપ, ભાવનાના સંજોગો કદાચ ના આવે તો તેને એકજ દાન ભૂષણની સહેલી સરીયાંન અધિકતા ઉપકારક છે.

૨ શીયળ—શીલપાળનાર સહુમાં પુજ્ય છે. તે બ્રહ્મચારી, સદાચારી કહેવાય છે, શુદ્ધશીલથી સર્પ હોય તો કુલ બની જાય છે, અગ્નિ શીતળ પડી જાય છે, રેતીના રણના ઠેકાણે જળાશય થાય છે, તેના પ્રભાવથી કોઈ ભાગ્યે અબળ હશે. તેવા શુળીમાં સિંહાસનધારી સુભદ્ર શેઠ, સીતાજી આદિ લેઈને સત્ પુરૂષો અને સતીઓના સૂર્યોદય પહેલાં આજે જયકારી પડહ વાગે છે. યતિધર્મને ધારણ કરનારાનિઝંથ—મુનિજનોનક અંગત ત્રણ કરણ, ત્રણ યોગ, ચાર સંજા પાંચ ઇંદ્રિ, નવ પ્રકારના જીવ અને અજીવ તથા ક્ષમાદિ દશ પ્રકારના ભેદે શીલાંગના ૧૮૦૦૦ ઉત્કૃષ્ટ પ્રકારો છે.

૩ તપ—જેને સહિષ્ણુતા, તિતિક્ષાનાં સંયોધનોથી જણાવાય છે. તે તપકર્મોને તપાવવા અર્થે કરવાનો છે. એ-

કલી લાંઘણ રૂપે થતો નથી, પણ આનંદથી કાંઈ કાંઈ ઇચ્છાનો રોધ કરવાથી થાય છે, તપના બાદ્ય, અભ્યંતર એ લેદ છે. બાદ્યથી અનશન (ભથ્થારહિત)માં ઊપવાસ વિશેષ શક્તિ પ્રમાણે કરવા, વૃત્તિસંક્ષેપ, રસવિગચનો ત્યાગ કરવો એ વીગેરે છે અને અભ્યંતરમાં, સદ્ગુરુ, અતિથી, ગુણવંતની સેવાસુશ્રુષા, ભક્તિ કરવી તથા સ્વાધ્યાય (પઠન, પાઠન) ધ્યાન, કાયોત્સર્ગ (કાઉસર્ગ) વિનય, અને દોષોનું પ્રાયશ્ચિત લેવું એ છ રીતનું આચરણ કહ્યું છે એ તપ બાદ્ય કરતાં મોટું થઈ પડે છે. આવી તપશ્ચર્યા શક્તિને બહાર લાવી પોતાનું બહાલી બટ કર્મ થઈ શકવામાં અબાધા ન થાય તેટલી કરવી, મતલબ કે શક્તી ઉપરાંત કરવું નહીં, તેમને ગોપવવી પણ નહીં.

૪ ભાવના—એટલે શુભ સંકલ્પ કરવો, તેના વિના ઉપર કદા ત્રણ ધર્મ દીપી નીકળતા નથી, સાચા પ્રેમ વગરનો ધર્મ એકઠા વગરનાં નમાલાં મીઠાંની પેઠે છે. સંસારની અનિત્ય ભાવના કરતાં ભરતેશ્વરરાય આરિસાબુવનની રીદ્ધિ સિદ્ધિ વચ્ચેથી પસાર થઈ કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષ નગર પધાર્યા છે.

ભાવધર્મનો પ્રભાવ (કવિતા)

કવિત.

૧

મન વિણ મળવો જ્યું, ચાવવો દંતહિણો,
ગુરૂવિણ ભણવો જ્યું, જીમવો જ્યું અલુણો;
જસવીણ બહુ જીવી, જીવતે જ્યું ન સોડે,
તિમ ધરમ, ન, સોડે, ભાવના ન હોવે.

૨

ભરત નૃપ ઇલાચી, જીરણશ્રેષ્ઠિભાવે,
વળી વલ્લકલ ચીરી, કેવળજ્ઞાન પાવે;
હજદર (બળભદ્ર) હરીણોજે, પાંચમે સ્વર્ગે જાવે,
ઈહજ ગુણ પસાયે, તાસ નિસ્તાર થાયે.

ભાવનાઓ (ગીતિ)

પરહિત ચિંતા, મૈત્રી, પરદુઃખ વિનાશિની તથા કરુણા,
પરસુખ તુષ્ટિ મુદિતા, પર દોષો પેક્ષ મુપેક્ષા:

એમ મૈત્રી, કરુણા, આનંદ, અને મધ્યસ્થ ભાવના
થઈ શકે છે. વળી બીજી બાર ભાવનાઓમાં સંસારની અનિ-
ત્યતા, અશરણપણું, ઘડીઘડીના ચિત્રવિચિત્ર રંગ, સ્વાર્થતા,
જાત ઉપરનાં દુઃખસુખ, અશૌચ શરીર, પાપમાં બંધાવું,
એ સંબંધના વિચારોમાં ઉડું ઉતરવું તે તથા નવાં કર્મ
આવતાં અટકાવવાં, પાછલાં કર્મ જપ તપ કરી વિખેરી

નાંખવાં, લોકનું સ્વરૂપ ઉંધુ, સીધુ, ને ઉધા ત્રણ સરવલાનાં
યા, જમો પહેરી કહેડે એ હાથ દઈ પહોળા પગ રાખી
ઉભેલા પુરુષાકારે જોવું, અને સારો સુલભ બોધ તથા
રત્નત્રયાત્મક ધર્મ પામવો એ દુર્લભ છે. એ મનસુખાઓ
જણાવી તે મુખ પાઠ કરવા નીચે મુજબ.

બાર ભાવનાનો દુહો.

પ્રથમ અનિત્ય અશરણપણું, એ સંસાર વિચાર,
એકલપણ એકત્વ એમ, અશુચિ આશ્રવ સંભાર;
સંવર, નિર્જરા ભાવના, લોક સરૂપ સુબોધ,
દુર્લભ ભાવો જૈનધર્મ, એણીપેરે કરજ્યો શુદ્ધ.

કોઈ પુન્યે બહુ બહુ કાળે આ મહાન અવતાર, આ
બહાલો ધર્મ, દેવદર્શન, સંતોનો સમાગમ મળ્યો છે,
તે મહારા માટે કાંઈ ઓછું નથી. સર્વ પ્રાપ્તિનો બુદ્ધિબળે
સદઉપયોગ કરી લેવાની સ્ફુરતા મહારામાં ક્યારે આવશે ?
હું સર્વસ્વ ત્યાગી નિઃપરિગ્રહી ક્યારે થઈશ ? હું શુદ્ધ
ચારિત્ર લેઈ સંયમ ભાર ઝીલી મુનીપણું ક્યારે લઈશ, હું આ
દેહને શાંતિ સમાધીથી ક્યારે છોડીશ, એવા પુણ્યના દીવસ
આવશે ત્યારે મને ધન્ય છે. આવા દરરોજ મનોરથ કરવા.
હવે પરચુરણ સંકલ્પો પણ નીચે મુજબ કરવા યોગ્ય છે.
હું આ વખતે આત્માના રૂપમાં અને આત્માના ભાવમાં
રહ્યો છું કે પારકાના સ્વભાવમાં જોડાયો છું. મેં આજના
દીવસમાં મહારા આત્માનું શું સુધાર્યું, હું એકલો આવ્યો,

એકલો જવાનો છું, સુખદુઃખમાં કોઈ ભાગ લેઈ શકતું નથી, પાપ કરીને મેળવેલું ધન મહારા લોગ પડવાનું નથી ખાનારા ખાઈ જશે, મારા માથે તો પાપનો ભારો રહેશે, હું આ સંસાર કારાગ્રહ બેડીમાંથી ક્યારે છુટીશ ? ભારવટી-આના ભાર માફક ભારો નીચે ઉતારી ક્યારે હળવો થઈશ ? આ દેહ અશુચિ,^૧ અપવિત્ર સાતઘાતુઓથી ભરેલો છે, મારે કોઈનું શરણુ નથી, હું કોઈનો નથી, તેમ મહાર્ગ કોઈ નથી, સૌ જીવોનું ભલું થાઓ, એક ખીજને મદદગાર થાઓ. ગુણનો આદર અને અવગુણોમાં બેદરકારી હો ! આત્માને ગુંદર જેવાં ચીકણાં પરમાણુ (કર્મકલકો) ચાંટી જવાને લેઈ અરસપરસ સજ્જડ મીત્રાઈ કરી બેઠાં છે, તે જ્યાં ભરાઈ રહ્યાં હોય ત્યાંથી ખસેડવા પોતામાં રહેલ શક્તીવાન આત્મા જે પરમાત્માપણી પ્રભુતા ભાવીમાં મેળવવાનો અધિકારી છે-તેનુંજ અવલંબન લેવું, તેનાથી પરાઈમુખ (છેટા) રહેવાથી પાલવે તેમ નથી, આત્મા અવિનાશી, અમર છે, અહો નિબનંદણ મહારાજ, કેવળ ભગી-રથ પ્રવૃત્તિમય પરાધીનતામાં અહોરાત શું રાચી રહ્યો છું બકરાના ટોળામાં રહેલ વનરાજ સિંહ જેમ બકરાં જેવો પામર થઈ જાય છે, તેમ આત્મરાજ માઈકાંગલા જેવો બિચારો થઈ ગયો છે. વિષયવાસનાઓનાં સુખો આંખ મીંચીને ઉઘાડીએ એટલી ક્ષણનાં છે, એક ચીજ એકકાળે

દુઃખે કરીને મેળવી રાજ થવાય છે, તેની તે ચીજ બીજા-
 કાળે કંટાળો ઉપજાવે છે. તે કારણે બધી ખાશીયતો
 સુખ પછી દુઃખ અને રાગમાંથી દ્વેષકારક હોઈ, તેને
 સોનાની અને સોઢાની બેડીવાળી જેલ કહી છે, આખરે
 છતમાં હું એકીલો છું, સમ્રાટ, સામ્રાજ્ય, સગુંવહાલું દેશ
 રાજ, ઘર ગામ, કે શરીર સર્વ માયીક છે, અને જડદ્રવ્યો યા
 કોઈ પદાર્થો મહારા થવાના નથી. હું કોઈનો સગોસ્નેહી
 નથી, જ્યાં જોઈ છું ત્યાં સ્વાર્થના ભારાની ગંજીઓ ગોઠ-
 વાઈ ગઈ છે—હા ! હા ! આયુષ્યમાંથી વરસ ઓછાં થાય
 છે તેથી બુદ્ધી શાકિણી જોર મારે છે, ધોળો દુત મસ્તક ઉપર
 ચડી સ્વાર થાય છે, પરમાધાર્મી રાક્ષસો-જમદુત મોં ફાડી
 તલપી રહ્યા છે, નાડીયો, ગાત્ર, ચામડી, અંગોપાંગ, આકાર
 ઇંદ્રિયો, અને ભાવેન્દ્રિયો બહેરીખોદ, અંધી, શીથીલ
 પડી જાય છે, ઘર બળી રહ્યું છે, ઓ દવ લાગ્યો, શા માટે
 સુતો છે, ઓ આગ્યો, કેમ બહાર નીકળી જતો નથી, ઘરમાં
 સાગાઈ ચોર ભરાઈ રહ્યા છે, હવે તો રાત્રી ગઈ, પ્રજ્ઞાત
 થયું, ક્યાં સુધી સેજમાં લાંબી સોડ તાણી પડી રહીશ ! કર્મ
 કલકો^૧ પછાડા મારતાં ક્યારે બંધ થશે, જન્મ મરણનું
 આવાગમન ક્યારે બંધ પડશે ? આ કથની કોને ક્યાં જઈને
 કહેવી ! બોત ગઈને થોડી રહી, રાત્રી થોડીને વેશ ઘણા
 મુકવા પરવડે એમ છે કે ? આવી તરેહ તરેહની ભાવના

૧ ધર્મપાપ જનીત ભોગોનાં પરમાણુંઓનાં સંયયરૂપ પુદ્ગળો.

જાણવી, સૌનું કલ્યાણ મંગળ થવાની ચાહના પણ કરવી તેમાં જો બદામ આપવા લેવા પડતી નથી.

પરામુર્તના જગતમાન્ય આ એકેએક સાદા અને સહેલા ભાવ મંત્રો છે તે સ્ત્રી પુરુષોનાં વિદેહી વશીકરણો છે. તેનું છ માસ લગભગ ભાવથી ધ્યાન કરતાં જીવનક્રમ બદલાઈ તાદૃશ્ય ચમત્કાર દાખવશે. તેથી બાહ્ય, અભ્યંતર શત્રુઓ વશ થાય છે, નડતા ગ્રહોની આ સેવના છે. તે ગ્રહો જ્યોતીષી દેવલોકમાં આવેલા ત્રીજા પ્રકારના છે, તેનું જો વળગણુયા નડતર થતું હોવાનું લાગે તો તેને દુર કરવા માટે પણ આ મંત્રો કામના છે, કેમકે આ સાધના તેનાથી ઉતરતી નથી, તેમાંનું એક સુવાક્ય પણ ઝીલી ન લેનારને દુર્ભાગ્યે પનોતી, ગ્રહો નડે, તેનો પણ દેવોના દેવ શ્રી સર્વજ્ઞ દેવાધિદેવની વિધીસર પુજા કરવાથી (અનાજ ભેગું ઘાસ ઉગવાની માફક અધિષ્ઠીત સમકિતી દેવોની કૃમક મળવાથી) નિગ્રહ થાય છે. એટલુંજ નહીં પણ ભુત, પ્રેત, દેવ, દાનવ, શાકિણી, ડાકિણી, પીશાચ, વાણ, વ્યંતર ક્રોધનું કંઈ જોર ચાલતું નથી. વળી તે સદ્ભાવના કેવી છે તે કહે છે—

વસંતતિલકા છંદ.

અતિચિંતા જવાલા, જવલિત બહુ કર્મેન્ધન ભર્યો,
ઉપાધિ વ્યાધિના, પ્રખર તણખાંથીજ પ્રસર્યો;
ભવાગ્નિ વેગેથી, સકળ જનને દબ્ધ કરતો,
સમાવે છે તેને, નાથ ધન સદાશાંત કરતો.

વિશ્વના નાથની વાણીના ધ્યાન રૂપી જલધરવડેઃ ક-
ર્મરૂપી લાકડાંથી બળતો ભવરૂપી અગ્નિ અતિચિંતારૂપ
જવાળા, અને ઉપાધિ વ્યાધિરૂપ છુટક છુટક ઝીણા તણુખ-
લાથી ત્વરાએ સઘળા મનુષ્યોને બાળતો છતાં શાંત થાય
છે. માટે સાચી આજ્ઞાઓ શીર ચડાવી એક સમય પણ
ધ્યાન છોડવું નહિ.

મહા પરોપકારી પુરૂષોએ અંત સમયની ક્રિયામાં
ભવોભવનું આરાધન એક મુહુરત માત્રમાં થઈ શકે તેવા દસ-
માંના ત્રણ ખાસ અધિકારોનું સદા સેવન કરવા યોગ્ય છે. શ્રી
પરમાત્માનું શરણુ, દુષ્કૃત નિંદા, અને કરેલાં તથા
કરવા લાયક સુકૃત્યોનો આદર ભલોભાવ આણીને કરવાં.
હમેશાં તેવા સદાચારી ચારિત્ર વગર સિદ્ધી થવાની નથી.

જ્ઞાન ક્રિયાભ્યાં મોક્ષઃ

યથાયોગ્ય જ્ઞાન ક્રિયાના યોગે સમ્યગ્. દર્શન, જ્ઞાન
ચારિત્ર એ ત્રણની એકત્રતા થવાથી મોક્ષ માર્ગ છે. એક દેશીય
ક્રિયાનું કૃણ શુષ્ક (સુકું) કહ્યું છે. નિરંતર જ્ઞાન અને ક્રિયા
મુખ્ય અને ગૌણપણે જોડાએલ છે. જો કે વ્યવહાર નયથી
જ્ઞાની “આત્મા લેખાએલો છે” આવી દ્રષ્ટી વડે શુદ્ધ થાય
છે, ત્યારે ક્રિયાવાન “હું બંધાએલો છું” તેવી દ્રષ્ટીથી

શુદ્ધ થાય છે, આહવી ગ્રંથોત્તર જાગૃતિ ગુણ શ્રેણીમાં
પુષ્ટીકારી છે. વળી તે સંબંધમાં શાસ્ત્ર વિદીત દુહા નીચે
સુજળ છે.

આત્મ બોધ વિણુંક્રિયા, તેતો બાળક ચાલ,
તત્વારથથી જાણીએ, નમોનમો ક્રિયા સુવિચાર,
અધ્યાત્મ જ્ઞાને કરી, વિઘટે ભવ ભ્રમ ભીતિ,
સત્ય ધર્મ તે જ્ઞાન છે, નમો નમો જ્ઞાનની રીતિ.

જ્ઞાનતત્ત્વ એક એકથી ચડતી ઇન્દ્રિયોના સકળ જીવો-
માં ઓછા વધતા પ્રમાણમાં વ્યાપીને રહેલું છે, માટે તે
શાસ્વત છે. ત્રણ લોકમાં ત્રિકાળ પુજાય છે. હવે શાસ્ત્ર ઘણું,
ને મતિ થોડી માટે અનુભવ તથા શિષ્ટ^૧ ધર્મદાતાનાં
વચનો પ્રમાણ કરી મહા જનોના પગલે સરળ સ્વભાવે
ચાલ્યાં કરવું. કારણ ઉત્તપત્તિને લેઈકાર્ય નીપજે છે. દોહરો.
(કાળ સ્વભાવ ઉદય નશીબ, જે ભાવી બળવાન, પાંચે કારણ
જળ મળે. તબ હોય કાર્ય નિદાન.) દરેક કાર્યનું ઉપાદાન^૨
કર્મ છે, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, મોહ, હર્ષ કર્મોથી થાય
છે. આત્મા નિમીત્ત છે, ઉપરોક્ત પાંચ સમવાયી (સાથે
રહેતાં) કારણો એકઠાં થવાથી કાર્ય થાય છે, તેનું મુળ
કારણ મુખ્ય તથા બાકીનાં ચાર પેટામાં રહે છે. જ્યારે
હાથ લીધેલું કામ પડતું મુકવું પડે તે વારે ઉદ્વેગ થા,

ખેદ થઈ જાય, પણ સમયસુચકતા રાખી તનને આધીન રહેલા મનને જરા તરા વિસામો લેવા દેઇ યોગ્ય અવસરે ચાલુ રાખવું—ક્રિયાએ કર્મ છે, જ્ઞાન એ શુદ્ધ ઉપયોગ છે, તે બંને વિશુદ્ધ પરિણામી ધર્મ રથને ચલાવવાનાં બે પૈડાં છે, તેને ગતિ આપવાથી સાર અસાર ચાહે તેવી મન કામના આત્મામાં પ્રતિબિંબ થતાં પુરી કરી શકાય છે. આશ્રમ પૂર્ણ કોટીવાળા આત્મ વિકાસી જ્ઞાનીઓને તો સુજ્ઞાનની ફક્ત આવશ્યકતા રહેછે. પૂર્ણ સ્વરૂપની ઉપાસનારૂપ જ્ઞાન એ રિદ્ધી સમૃદ્ધિ છે, અષ્ટસિદ્ધિ, નવનીધી પણ તે છે, દેવતાની લલિધઓ^૩ દાસની પેઠે હાજર થાય છે, જ્ઞાન ગુણનો બડામાં બડો આધાર છે. રાગ દ્વેષાદિભાવ રોગનો સદાગમ એટલે જ્ઞાનથીજ અંત પમાય છે;—ઉપયોગ સહીતની ધર્મ ક્રિયા ચિત્તની પુષ્ટિ અને શુદ્ધિ કરે છે, જે આત્મ સંયમી^૪ના હોય તેમને કર્મ રસને તપાવવા (સારૂ ઉતાવળે આંબા (કેરી) પાકતા નથી એ જીની કહેણીને ફેરવી દેવાને લાગુ પડતાં પરચુરણ સાધનોથી કેરી પકવવામાં આવે છે તેમ ” કર્મનો પરિપાક કરવા) આત્મ હંસ તરફ પ્રવૃત્તિવાળી અમૃત ક્રિયા કરવામાં પાછી પાની કરવીજ નહીં.

પાસા, સ્વપ્ન, રતન, રસોઇ, રજકણુ, જીગાર એવાં દશ દ્રષ્ટાંતે દુર્લભ મનુષ્યપણું “ચૌદ રાજ (વૈરાટ)માંના પાતાળમાં

રહેલી નર્કોના સાત મજલા કુદી ઉંચે અર્ધ ઉપરની ભૂતળભૂમિ” માં પુન્યના પ્રતાપે મળેલ છે. માટે દુગંધનીય ગર્ભમાં જીવને (કાયાના રોમ બરાબર ડા કરોડ તપાવેલી સોયો ઘોચાવા માફકનું અને મળ સુત્રમાં ઉંઘા મસ્તકે રહેવાનું) જે દુઃખ થાય છે તેમાંથી છુટવા વખતે લીધેલા પશુ જેટલું અંગીકાર કરવું જોઈએ. રખે !! આ “છે, છે, નેછે,”ની પુંજ ખોઈ નાંખી બન્યો બનાવ્યો ખેલ બગડવાનો ટાઈમ આવે; આ ઉપરાંત પશુ વૃદ્ધિ કરી પ્રાકૃતી શુરા સરદારો સ્વર્ગની ઉર્ધ્વ ભુમીની ટોચે ઠેઠ ચઢી જાય છે, એ વડાઈ પુન્ય પ્રકૃતિને આભારી છે, તે મહોદય માટે પુરૂષાર્થની સાથે પુણ્યાઈ હોયતોજ સફળતા થાય. એટલા સારૂ રૂચીવંત વૈરાગીને સુત્ર સિદ્ધાંતોથી નિયંત્રીત પદ્ય કે ગદ્યમાં યોજાએલા એકાદ તાત્વીક કટ્યાણુકારી જાપનું મનસાથે અહર્નિશ રટણ કર્યા કરવું. જે જાપથી પોતાનું સાધ્ય ભુલાય નહીં, રોમે રોમમાં લક્ષ પરિણામ રહે તેવો જાપ ઉત્તમ છે.

ધર્મ ધ્યાનરૂપી અગ્નિથી આત્મારૂપ સુવર્ણ કર્મરૂપી વનનાં વૃક્ષો જડ મુળથી બળે છે. ફરીથી બીજ પેદા થતું નથી, જો ધર્મ ધન અને સુખની મમતાથી કરેલ હોય તો પરંપરા એ મોક્ષ સુખ મળતા અગાઉના ભવમાં પ્રાણી નરકમાં જાય છે. અને જો મમતા રહિત કરવામાં આવે તો સીધો શીવ પંથજ છે.

લક્ષિત, દાનાદિક આચાર વિચાર, એ વ્યવહારિક છે, જે અનુભવી આત્મા આત્માને આત્મા વડે કરી આત્મા માટે આત્માથી આત્માનું આત્મામાં ધ્યાન કરે છે, તે નિશ્ચે પરમાત્મા સ્વરૂપી થાય છે, હાલ તેવા તારક પ્રભુદેવ અનાદિ સુખરૂપ પંચ મહાવિદેહોમાં અધિષ્ઠિત દેવતાઓ રચિત રત્ન, કનક, રજતના ત્રણ ગઠની અંદર એક યોજનના સમવસરણુ પ્રાસાદમાં બિરાજી સુરાસુર, નરનારીઓથી બાર પ્રકારી પર્ષદા^૧ (સભા) માં સ્વાભાવિક તીર્થ પ્રવર્તાવતા જયવંતા વિચરે છે, અને જેઓ નિર્વાણ પામી સમસ્ત કર્મ રૂપ ઉપાધિઓના ક્ષયથી સઘળું કાર્ય સિદ્ધ કરી આત્મારામજીની લક્ષ્મી લીલાની લહેરમાં જગત શીરે લોકના અંતે શીવ સુખમાં અવગાહના કરી નિરંજન, નિરાકાર, જ્યોતીમાં જ્યોતિ સ્વરૂપે જગતના ઠાઠ બાણી રહ્યા છે. જેમના વિજયવંત નામથી મન વિકસાયમાન થાય છે, તેમનું નિશ્ચયથી અહીંયા બેડાં છતાં બાવ સહીત દ્વીકરજેડી સમય સમય આલતા શ્વાસોશ્વાસમાં સો વાર ધ્યાન કરી જીંદગાનીની લહાણુ લેવા બળવત્તર થઇશું ત્યારેજ સિદ્ધી છે.

卐 ═══ 卐

છંદ મનહર.

અપાર આદિત્યચંદ્ર, અપારનક્ષત્ર ગ્રહો,
તારાઓ અપાર તેમ, બગોળ અપાર છે.

ઉત્પત્તિ સ્થિતિને ધ્રુવ, ગત્યાગતિ પરિણામ,
 ઉદયઉદીરણાઓ બંધન અપાર છે;
 દિનાંતર મહાદિશા, શશીકલ હોરાગણ,
 સારિણી ભવન યોગ માસ તિથિવાર છે.
 સર્વ હકિકત જાણે આગમ ટિપ્પણ રચે,
 એવા એક યોતિષીને મહારો નમસ્કાર છે,

૨

વર્ણમેળ માત્રામેળ પ્રસ્તાર છંદોની જાતિ,
 આયવ્યય સવ્યા સવ્ય પિંગળ પ્રકાર છે;
 શ્રંગારાદિ નવરસ સ્થાયિને સંચારીભવ,
 ઉદાહરણાદિ શ્લોક ઉત્તમ ઉચ્ચાર છે;
 કાવ્યકૌશ અલંકાર વાઉમય સકળ જાણે,
 ગદ્ય પદ્ય ગ્રંથો જેના સર્વથી ઉદાર છે,
 સુકવિનો કુલ ગુરુ રત્ન કહે વારંવાર,
 એવા એક કવીશને મહારો નમસ્કાર છે.

૩

યોજન પ્રમાણવાળું કોરટ મકાન બાળુ,
 ત્રિકૂટ સમાન ઉચું સિંહાસન સાર છે,
 સુખાસન ઉપર બેસે, ત્રિછત્ર ધરાય શીરે,
 ચામર વિંજાય પાસે વાજંત્ર અપાર છે,
 બાર પરિષદા વિષે ન્યાયા ન્યાય સ્પષ્ટ કરે,
 ચક્રવે ચલાવે રાજ્ય, સ્વતંત્ર વિચાર છે.

ઈંદ્રાદિ સ્તવે છે નિત્ય, કરે છે ઉત્તમકૃત્ય,
એવા એક રાજાજીને મહારો નમસ્કાર છે.

૪

ફિકરમાં ફસે લોક ફિકરમાં ફાંફાં મારે,
એવી જે ફિકર તેની ફાકી કરનાર છે.
આસમાની રંગવાળો આસમાન રૂપીમાની,
ખલકો પહેરીને સર્વ સ્થાને ફરનાર છે;
અપ્પર બુદ્ધિનો ધરે, તત્ત્વરૂપી ભિક્ષાગ્રહ,
એનલ હક્ક એ વાક્ય મુખે વદનાર છે,
હૃદને બેહદલાંધે અન્યની ફિકર ટાળે,
એવા એક ફિકરને મહારો નમસ્કાર છે.

૫

ગંભીરતા ગેર રંગે ત્રિશુભિ કોપીન ધરે,
દમન ઇન્દ્રિય ગુણ દાંડો ધરનાર છે,
કેવલમંડળમાં ભિક્ષા છે અશુર લઘુ,
તત્ત્વમસિ મહાવાક્ય ધ્વનિ કરનાર છે;
ધ્યાન ધૂણી યમયજ્ઞ પડ રિપુ વિજયરૂપી,
પડકર્મ કારકરૂપી ક્રિયા કરનાર છે,
વર્ણાતીત પરાત્પર સ્વરૂપે પરમહંસ,
એવા એક બાવાજીને મહારો નમસ્કાર છે.

૬

શૈલેશ્વી કરણ શ્રેષ્ઠ કૈલાસ છે,
ગંગાઝૈરી જ્ઞાનને દર્શન, વૃત્તિવિભ્રુતિ ઉદાર છે,

ક્ષપક નંદીકા રોહ શ્રુત સ્કંધ સ્કંધ સુત,
 ગણધર ગબ્બનન પાર્ષદો અપાર છે,
 અષ્ટ કર્મ ક્ષય સિદ્ધિ નવકોટિ નવનિધિ,
 મદન દહન કરે યોગ હથિયાર છે,
 સ્વયંભૂગિરિશ ઈશ મૃત્યુંજય મહાદેવ,
 એક એક શિવજીને મ્હારો નમસ્કાર છે.

૭

ચિદાકાર પ્રહ્લોક ચતુર્ગુણ ચતુર્મુખ,
 ચાર ભુજ ભાવનાઓ હંસ નિરાકાર છે,
 વિરતી સાવિત્રી ત્રિયવાણી સરસ્વતી સુતા,
 અગમ્ય આગમ પાઠ વેદનો ઉચ્ચાર છે;
 ધર્મ સૃષ્ટિ સૃષ્ટા વિધિ નાભિજન્મ કળસન,
 ગુણાતીત ગુણાકાર અમર આધાર છે,
 સદાનંદ પિતામહ પરમેષ્ઠિ ત્રિકાલજ્ઞ,
 એવા એક વિધાતાને મ્હારો નમસ્કાર છે.

૮

જ્ઞાનાકાર ગોલોકમાં સ્વરૂપ સામ્રાજ્યપતિ,
 ચરણ કમલ દૃષ્ટિ રાસલીલા સાર છે,
 ગ્રહણા સેવના દ્વય રાધા રૂકમણિ બાળા,
 અતીદ્રિય વૃંદાવન મોરલી ઝંકાર છે;
 પ્રકૃતિ પ્રવૃત્તિ માસીકર્મ દૈત્ય વિદારક,

કાળનાગ નાથ્યો કર્મ મહા મારનાર છે,
પુરાણ પુરૂષ હૃષીકેશ રત્ન કહે એમ,
એવા એક વિષ્ણુજીને મહારો નમસ્કાર છે.

પ્રભુમુર્તિના અનુપમરૂપ વિષે.

પશમ રસ નિમગ્નં દ્રષ્ટી યુગ્મમ્ પ્રસન્નમ્
વદન કમલ મંકઃ કામિની સંગ શુન્ય
કરયુગમ્ પિયત્તે, શસ્ત્ર સંબંધ વંધ્યમ્
તદ્દસિ જગતિ દેવો, વિતરાગ, સ્તવમેવ.

પ્રસ્તાવિક કાવ્યો તથા બોધ.

છાંડો.

નહીં પીંડ આ પોતા તણો, પોતાનું કાંઈએ ન જાણવું,
સહુએ શુભા શુભ કર્મને, પોતા તણું પ્રમાણવું.

દ્રહો.

કષ્ટ કરો, સંજમ કરો, ગાળો નિજ દેહ,
જ્ઞાન દશા વિણ તેહને, નહીં કર્મનો છેહ.

શ્લોક

દેવ પૂજા ગુરોપાસ્તિ, સ્વાધ્યાય સંયમસ્તપઃ
દાનંચેતિ ગૃહસ્થાનામ્, પટકર્માણિ દિને દિને.

ઉઘમ સાહસ ધર્મ, બુદ્ધિ શક્તિ: પરાક્રમ:
ખડે તે વર્તન્તે, તદેવ સહાય કૃતં.

બુદ્ધે ક્લં તત્વ વિચારણ્ય, દેહસ્ય સારં વત ધારણ્ય.
ધનસ્ય સારં કિલ પાત્રદાનં, વાચઃક્લં પ્રીતિકરં નરાણામ્.
ઉઘમે દારિદ્ર નાસ્તિ, માને નાસ્તિ કલેશ:
જપે નાસ્તિ પાપઃ ધૈર્યે નાસ્તિ દુષ્ઠ:

જીર્ણ લોજનમ્ આત્રેય, કપિલઃ પ્રાણીનાં દયામ
બદસ્પતિર્વિશ્વાસમ્ પંચાલ સ્રીષુ માર્દવમ્

હુહા.

ધન ચાહે તો ધર્મકર, ધર્મ વિના ધન ન હોય,
વારી વલોવ્યાં ધૃત નીપજે, તો લુપ્ત જમે ન હોય.

પઢે પારકાં પામવો, મીઠે ન મનકી આશ,
જયું ઘાણીકે બેલકો, ઘરહી કોશ પચાશ.

સમતા વિણ જે અનુસરે, પ્રાણી પુન્યનું કામ.
છાર ઉપર જેમ લીંપણું, જેમ ઝાંખર ચિત્રામ.

જરૂરી સુબોધ.

૧ શ્વેત લેશ્યા (અધ્યવસાય=વિચાર) રાખી શુકલ
પક્ષી થાઓ. ને કઠોરતા છોડો.

૨ અવગુણ ઉપર ગુણ કરવાનો દ્વાગ જોતા રહો.

૩ ધર્મ કાર્યમાં દોષ (મોળાશ) નહીં કરો.

૪ જ્ઞાન એજ નૈસર્ગિક, ક્ષાયીક, સ્વાભાવિક મત છે.

૫ સમતા (સરખાપણું) થી સકળ આત્માને એક સરખી નજરે જોવાથી અંતઃકરણમાં રહેલી મેલની કીટી દુર થતાં ગાડરીયા પ્રવાહમાં પડતાં બચી જવાય છે.

૬ ધર્મનું મુળ વિનય અને પાપનું મુળ વ્યસનો. આ કોટી અથોનો સાર છે.

૭ ચેતન અચેતન પદાર્થોના પરભાવ-વિભાવમાં રમવું કે રાચવું નહીં.

એકેન્દ્રિયી પંચેન્દ્રિ સુધીના દોષ નિવારણ.

પ્રહ ઉઠી વંદુ-એ ચાત્ર.

દેવ ગુરૂ ધર્મ તથા, અં સિં આત્મની સાખ,
ખટ ધ્યાનથી માણી, માગી નિર્જરા કાજ. ૧

પાંચસો તેસઠ ભેદી, વિરાધ્યા જીવ જેહ,
અભિહયાદિક દસ, ને રાગ દ્રેષની સીત્ય. ૨

ત્રિયોગે ત્રિકરણે, ત્રિકાળે ગુણતાં દોષ,
અઠાર લખ ચોવીસ સહસ, ઉપર એકસો વીસ. ૩

ધર્યાવહી દંડકનો, કર્મ યોગી સંસાર, ૪
 નિવારી મુજ સાહિબ, ખુશાલ ઉતારે પાર.

સંખ્યા આંક—૫૬૩×૧૦×૨×૩×૩×૩×૬=૧૮૨૪૧૨૦ કુલ.

૫૬.

છોડ ભગવનકો હુનીસેં દિલ લગાકર કયા કરેં, એ ટેક.
 કાલ અનાદિ કર્મ સેં, રોગસેં પીડા હૂઠ.
 ધર્મ ખુટી મીલ ગયે, હુજી દવા કર કયા કરેં—છોડ ૧
 સંસારમાં પ્રીર જાલસેં, ભમતા રહ્યા હું કાલસે,
 હાથ હીરા મીલ ગયે, કંકરકુ લેકર કયા કરેં—છોડ ૨
 કર્મકા વિપાકસેં તુમ નામકા સમરન કરેં,
 કલ્પ છાયા મીલ ગયે, છત્તા લગાકર કયા કરેં—છોડ ૩
 દેવા દેવી સખ મીલ ગયે, નિશ્ચય વંદન કિસકું કરેં.
 મોક્ષ દાતા મીલ ગયે, હુજી પુજા કર કયા કરેં—છોડ ૪
 આત્મ જો પ્રગળા હોવે, જ્ઞાનકા આધારસે,
 તુમ દશનં દુર્લભ મીલ ગયે, જગમાં કીર્તી મેં કરેં—છોડ ૫

કાફી.

પાનીમેં મીન પિયાસીરે,
 સુન સુન આવત હાંસી.

એ ટેક.

સુખ સાગર સખ ઠોર ભર્યો હે,
 તું ક્યાં ભયો ઉઠાસી. પાનીમેં. ૧
 આતમ જ્ઞાન ખીન નર ભટકત હેં,
 કયા મથુરા કયા કાઝીરે. પાનીમેં. ૨
 માન માન મુની કહે એ ગુરૂ સાચો,
 સહેજે મિલે અવિનાશીરે. પાનીમેં. ૩

અમે અમર પદ પાયા.

અખ હમ અમર ભયે, ન મરેંગે, અખ૦
 યા કારણ મિથ્યાત દીયો તજ, કયું કર દેહ ધરેંગે. ૧
 રાગ દ્વેષ જખ બંધ કરત હ, ઈનકો નાશ કરેંગે.
 મર્યો અનંત કાળ તેં પ્રાણી, સો હમ કાળ હરેંગે. ૨
 દેહ વિનાશી હું અવિનાશી, અપની ગતિ પકરેંગે.
 નાસી જાસી અમ ધિરવાસી, ચોખે વહે નિખરેંગે. ૩
 મર્યો અનંતવાર બિન સમજયો, અમ સુખ દુઃખ વિસરેંગે.
 આનંદ ધન નિપટ નિકટ અક્ષરદો,
 નહીં સમરે સો મરેંગે. અખ. ૪
 ઇતિ.

અગાઉથી મંગાવનારનાં નામો.

સંખ્યા.	નામ	ગામ
૫૧	શા. પ્રેમચંદ મગનલાલ દલાલ,	મુંબઈ
૫૧	શેઠ. હીરાચંદ નાગરદાસ	ખંભલાય (ઝાલાવાડ)
૨૫	રા. રા. મોતીલાલભાઈ જમનાદાસ પોષ્ટ માસ્તર	હિંમતનગર
૨૫	તલસાણીયા મગનલાલ મોહનલાલ	અમદાવાદ
૨૫	ગૃહસ્થો ૩ લીંબડી શહેર. હા. શેઠ છોટાલાલ ઉજ્જમશી	હિંમતનગર
૨૫	શેઠ. વજ્રપાળ નારણજી.	આકાદરા તામે પ્રાંતીજ
૧૦	મેતા. મણીલાલ કસ્તુર	ગદોડા
૧૦	શા. પદમશી નાથાલાલ	„
૧૦	રા. રા. મગનલાલ પ્રેમચંદ	છંડર
૧૦	કોટડીયા. રાવજીભાઈ અખેચંદ	હિંમતનગર હાલ નવા
૧૦	શેઠ. પ્રહલાદભાઈ ડાશીરામ મણીયાર	છંડર
૪	રા. રા. મુળદેવભાઈ ધીરજીરામ.	હિંમતનગર
	શ્રી ખડા માહારાજકુમાર સાં ના કામદાર.	
૪	રા. રા. ઇંદ્રસીંહજી ધનસીંહજી,	„
૫	મેતા. જોડીરામ જગનલાલ.	ખેરણા
૪	રા. રા. હુસેનમીયાં મહમદમીયાં.	છંડર
૫	રા. રા. સોમાલાલ વિઠ્ઠલદાસ	રાયધડ
૨	રા. રા. વર્ધમાનદાસ રવરૂપચંદ	છંડર
૨	શા. તલકચંદ શીરચંદ	રૂપાલ
૨	શા. મનસુખભાઈ દલીચંદ	„
૨	ગણપતરામ જોઠારામ ત્રીવેદી	બીલોડા
૨	રા. રા. શીવશંકર શંકરલાલ વઢીલ.	ચાંદરણી

૨	રા. રા. ભુપતસીંહજી-ફોજદાર	મેઘરજ
૧	મે. સદાશીવ જયકૃષ્ણ. દવે ટ્રેજરી ઓફીસર	છડરસ્ટેટ.
૫	વા. છગનલાલ અમથારામ.	ગવાડા
૨	ફતેચંદ મોતિચંદ સંઘવી.	હિમતનગર
૫	કાદરલાલ જોષતારામ ધાંચી	"
૨	રા. રા. કાળીદાસ કશ્મિદાસ. ટ્રેજરી ઓફીસ શી.	હિમતનગર
૧	રા. રા. મણીશકર દરજીવન. એકાઉન્ટન્ટ	"
૨	શા. પુંગરામ બીખાલાલ. (તાલુકા પ્રાંતિજ) આગીચોલ	
૧	ગાંધી. છોટાલાલભાઈ ગુલાબચંદ	હિમતનગર
	હેડમાસ્ટર ઈંગ્રેજી સ્કુલ,	
૧	રા. રા. વહાલજીભાઈ ઝવેરચંદ શ્રી હજુર ઓફીસ. ઘં. કલાકે.	
૧	મીયાં. જીવાભાઈ બાદરભાઈ. જેલર	હિમતનગર
૧	શેઠ. ડોસભાઈ ઉસમાનભાઈ	હિમતનગર
૧	ગાંધી, કાદરલાલ છગનલાલ	ટીટોઇ
૧	શા. દીપચંદ છગનલાલ.	"
૧	બહેરા હાથીચંદ હરીચંદ.	હિમતનગર
૨	જીણાભાઈ વ્રજલાલ.	મુંબઇ
૩	શા. ચુનીલાલ સરૂપચંદ	"
૨	શેઠ. ભોગીલાલ પરમાનંદ	"
૧	ગાંધી. જીવણચંદ જી પ્રેમચંદ	મોહનપુર
૧	શા. મનસુખલાલ જેચંદ	મુંબાઇ
૧	ગાંધી ફકીરચંદ મોતીચંદ	"
૧	જેઠાલાલ મોતીચંદ	મોદુકા
૨	રા. રા. શકરાભાઈ મોતીલાલ	અમદાવાદ શેઠ
		આં ૩૦ ની પેઠી

૨	મુનીમજી કેશવલાલ ડાળીદાસ.	„
૧	કીલીદાર. કેશવલાલ મોતીલાલ	„
૧	રા. પ્રાણુલાલ ગીરધરલાલ.	„
૧	પટેલ રણછોડદાસ હરગોવન.	અમદાવાદ શેડ આ. ક.ની પેદી
૧	રા. મણીલાલ કસનદાસ,	„
૧	રા. મયુરદાસ રણછોડ	„
૧	શા. જગનલાલ શરૂપચંદ.	દુદર
૧	શા. લલતુભાઈ કરમચંદ	„
૧	રા. મણીલાલ સાંકળચંદ શાહ	માલપુર
૨	રા. મણીલાલ શીવલાલ મહેતા.	„
૧	રા. નાથાલાલ રામરામ.	ચાંઈલા
૧	રા. લીલાભાઈ વાલજી પટેલ.	ગાંધી.
૧	રા. હરિલાલ લલતુભાઈ પંડ્યા.	રાયધડ
૧	મેમણ અલીભાઈ સુલેમાન.	પેહાણપુર
૧	મે. રંગીલદાસભાઈ. ચીફ એન્જનીયર	ધડર સ્ટેટ
૧	રા. ભાઈશંકર અંબારામ.	રાયધડ
૧	રા. જગજીવન જગનલાલ વ્યાસ.	ધડર
૧	શ્રી બુદ્ધિસાગર જૈનલાઈબ્રેરી	ગવાડા
૧	તપોધન જ્ઞાતિ મંસ્થા.	„
૧	રા. રા. ઉમીયાશંકરભાઈ નાથાભાઈ દાકતર સાહેબ.	હિમતનગર
૧	ઉપાધ્યા. પ્રેમશંકર લલતુરામ. સરવૈ ઝોશીસ ડા.	હિમતનગર
૧	વ્યાસ. રામશંકર મણીલાલ સરવૈ. ઝો. ડા.	

૧	રા. લીલાધર મોતીરામ,	”
૧	મેતા. શીવલાલ સાંકળચંદ	ધનસુર
૧	રા. ફકીરભાઈ વીરમદાસ. પટેલ.	ગાંધી
૧૫	રા. હરગોવિંદાસ ભુવરદાસ પાલ કામદાર	મોહનપુર
૧	શા. હકમચંદ દેવચંદ	અરપોદરા
૧	શા. સાંકળચંદ દેવચંદ	”
૧	રા. રા. મગનલાલ વિરચંદ	સાંઘ્યા
૧	રા. રા. હરગોવિંદ છગનલાલ	ગાંધી
૧	રા. દોલજી હાથીજી	મેઢાસણ
૧	રા. રા. જમાદાર ઉદેસીંહજી	મેઢરજ
૧	રા. રા. હરગોવિંદ લાલદાસ	”
૧	રા. શામળદાસ કસનદાસ	”
૧	રા. શેઠ નાથજી ભગવાનદાસ	”
૧	રા. શા. મગનલાલ નાથજી	”
૧	રા. મણીલાલ મનસુખ	”
૧	સુશીલા ખેન. જ્ઞાલીઆઈ વીરચંદ	ઠંડર
૧	દોશી મહાસુખ કાળીદાસ.	મેઢરજ
૧	મેતા. રવચંદ ભાઈચંદ	”
૧	ગાંધી. લલજીભાઈ મનસુખલાલ	”
૧	સોની મગનલાલ વીરચંદ	”
૧	શા. શીવલાલ મુળજીદાસ.	”
૧	શા. મનસુખ માધવલાલ	”
૧	શા. મોતીલાલ દલુચંદ	”
૧	દોશી. દારકાં ખાતુદાસ.	”

૧	મેતા. પીતાંબર શામળદાસ.	”
૧	શા. વેણીચંદ અખેચંદ	મેદાસણ
૧	શા. લક્ષ્મીચંદ લલ્લુભાઈ.	મોડાસા
૧	શા. નાથજીદાસ રેવાચંદ.	મેઘરજ
૧	ગાંધી શામળ વ્રજલાલ	”
૧	શા. અમરચંદ હરજીવન	”
૧	શા. જીવીલદાસ ચુનીલાલ	”
૧	શા. કાળીદાસ માંનચંદ.	હાલ હિમતનગર
૧	શા. રાવજીભાઈ કૃતેચંદ	સોલાપુર
૧	દોસી. ગણપતભાઈ સુરચંદ	(શાહપુર દક્ષિણ)
૧	શા. જોડાલાલ ચુનીલાલ	રૂપાલ.
૧	વા. અમરતલાલ ભીખાલાલ	વીરાવાડા
૧	શા. કાળીદાસ જીવરાજ	મોહનપુર
૧	શા. લલ્લુભાઈ લકમચંદ	”
૧	શા. કાળીદાસ ધરમચંદ	”
૧	શેઠ. સાંકળચંદ ધરમચંદ.	હરસોલ.
૧	શેઠ કુલચંદભાઈ લકમચંદ	મોહનપુર.
૧	શા. કંકુચંદભાઈ તેજકરણ	અહમદનગર
૧	શા. દેવચંદભાઈ ગણેશ	અંતુર
૧	શા. કુલચંદભાઈ ખેમચંદ	વળાદ
૧	વા. લાલચંદ નાનચંદ	રામનાથનાઉપરા.

કેટલાક કઠણ શબ્દાર્થ,

પાન	શબ્દ	અર્થ	પૃષ્ઠ	શબ્દ	અર્થ
૪	પટુતઃક	ચતુરાષ્ટ=જનગીત	૩૩	અસાધ્ય	અશક્ય
	વિગ્રહ	વિરોધ	૩૪	સંવેરી	છાની
૫	અનંત છવા	અપાર સુદૃઢભવો	૩૫	પારધી	શિકારી, માંસાહારી
	કુળ				
	ખુંવાર	ખરાખી		કલ્પતું	કલતું
	અવકાશ	નિરાંત	૩૬	કોશીશ	તજવીજ=દિલચાલ
	પ્રતિપાદન	નક્કી		ખાટવા	મેળવવા
	કલા	આખર [હુન્નર		અનિત્યતા	ક્ષણભંગુર=નાશવંત
૨૨	વિકૃતિ	વિકાર	૩૭	અગ્રગણ્ય	આગેવાનીમાં ગણતરી
૨૪	શિષ્ટો	સમજી		પોત	એખ
૨૫	અનિવાર્ય	વારીકે છુટી શકે		જઈક	ધરડા
		(નહીં તેવું)		જઘન્ય	ઝોઝામાં ઝોઝું
૨૬	ખેલુદી	ઉન્માદી=સ્વછંદી	૩૮	દાર્શનીક	દેખીતો
૨૭	વક્રોક્તિ	મુખવચન		કૃતધ્ની	વિધનઅંતોપિ
૨૮	નિપુરતા	નાશકારકબુદ્ધિ		દુરાચલી	કદાચલી=લડીલાઈ
૨૯	ખંદગી	સેવા		પામરતા	દરિદ્રોપણું
	ઝનુન	ઝંઝ=ક્રોધ		ગવાહી	સાહેદ
	નેતા	નાયક=વડેરા	૩૯	ઉપેક્ષા	અવગણના=અપમાન
	એવદદિપ-	દેખાદેખી અનુક્રમે	૩૯	જેમ	પેરે-માફક-જેતું
	રંપર ।				
૩૧	આશાવાદી	આશાવાન	૪૦	ગોષ્ઠિઓ	વાર્તાલાપ
	આયતો	પુર્વાપર સંખંધા		સ્ખલના	અંતરાય-નડતર
	અધ્યાહાર	અંતરગત યા ગર્ભિત		ક્ષોભ	આકુળતા-અંતાપ
	આક્ષેપ	ખહાનુ-ખદલાય	૧૪	જરી વિગરી	ઘડભાગ
૩૨	વિક્રય	વેચાણ		સંભાવના	સંભવ
	ઉપવિત	જનોઈ		કોરપણ	સત્તામણી-સખ્તાઈ

૪૧	વિતંડાવાદ વિસંવાદ વાદવિવાદ ધિક્કાધ મુલતવી પ્રવામ સિર પ્રતિષ્ઠિતપ્રોક્ત પ્રાગભાર ૪૨ ૪૩ ૪૪	નાદકે કજુલવાત વાતમાં વધારે ચડસા ચડસી દોંગામ્ન=છળભેદ બાકી રાખવું મુસાફરી=દેશાટન પંડાતા અધિપતી અધિકભાર દયામણા ઉચ્ચારે મનુષ્ય વસ્તીના પ્ર- દેશ બહાર. પ્રભુજી આસક્ત=ત-મય તળણા મસ્તાની અપ્રમાણકે કાદર=કામા નળી ટેવ તલાક, ત્યાગ નિયમ=પ્રતિજ્ઞા ગ્નેસ ગ્નેડકુ ભાળા સહન શિલતા તીક્ષ્ણ=જલદ શત્રુ કૂરતા	૪૫ ૪૬ ૫૦ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭	આર્ત રૌદ્ર અતિથિ વસ્તુત જ્ઞાત આપખુદી આલમ આમ ચારિત્રી ગીલેટ વસુ પશુ વિભૂતિઓ સુજા ભાગન કામ ટાપટીપ સુદ્રુપા સ્થિતિ અદૃષ્ટીમ ન્યુનાધિક કૃત્રિમ અધ્યાત્મ ડીઝી સ્વાધ્યાય નિવાજવું પોપટીયું દાડમુઠ	પીડીત ખુનખાર અભ્યાગત મુળ સ્થિતિ બાણીતું આપમત દુનીયા હિતકારી સદાચારની દોળ=ઓપ દ્રવ્ય=ધન દોળ=વાંકાજડ સંપત્તિઓ ડાહ્યા પાત્ર લાયક ધારણા છુંછા-ચાપાચીપ આલપાલ-આસેવન સ્થાઈ-સ્થીત કુદરતી ઓખું અધિક બનાવટી આત્મ સ્વભાવી ચાંદ [(માયારહિત) વાંચવું-ગોખવું પાવન થવું ઉપરચોટીયું-ચંચળ મુગ્ધવું-દિશાયુક
----	--	--	--	--	---

૫૭	પરાડ-મુખ ઉર્મી, જનતા પરાત અકરામ	અવગુમુખ-વિમુખ ઉદ્ધાસ-તીવ્ર પ્રેમ માણસો પ્રાંતે-શીલીક ધનાયત-મક્ત દેવું	૬૦ ૬૧	વ્યતીત ક્ષણીકઆયુ મધ્યસ્થ	વિતી જવું, ચલિત અસ્થિર આયુષ્ય તટસ્થ-ઉદાસીન- તા-સમભાવ
૫૮	પૌદ્ગલીક જ્ઞાતાદ્રષ્ટા સામાન્ય જખતાવર વિપાક	ભૌતિક-સંસાર સંજંધી જ્ઞેષ્ટ રહેવું જાણી લેવું મર્વામાં મનાતું પ્રૌઢ-ઉત્તમોત્તમ તરેહવાર ભોગદ્રવ્ય	૬૧ ૬૯ ૭૦ ૭૨ ૭૩	પૌરુષીકતા દ્રવ્ય પ્રયોજન ભણકારા સંયમી	માણસાદ્ય ગુણ, પરિણામ સહિત ભાવ સુ ચન પદાર્થ. મતલબ પડછંદા પાંચે ધન્દ્રિયોને જીતનાર
૫૯	પરિણતી ચૌભંગી પાપાનંજંધી ભવાભિનંદી	રીતભાત ચારભેદ પાપથી લેપાયેલું ભવવ્રદ્ધિ કરનારો આનંદ		પારાવાર પરમાર્હત રાક્ષસીઅરિ એકલડોકલ	અપરંપાર એક લાયક ધર્મી દેવ્ય જેવા શત્રુઓ એકલમતિ
૬૦	સંભાવિત સબ્યો દર્શના વરણ જ્ઞાનાવરણ ઉપશમ વમળો	આખરદારો સામાન્યભોધ (સમ જ) ઉપર મેલો પડદો વિશેષ અવભોધ (જ્ઞાન)ને ઢાંકનાર પડદો શમીજવું કુંદડીયો-ચક્રીયો	૭૪ ૭૬ ૭૭ ૮૧ ૮૨	અપાય નિર્માયીક મૌનપણે તરવરો કિંપાક વ્યપદેશ રહત ઉપહાસ	આપદા-અનર્થ- (કારી) માયા વિનાના ઉદાસીનપણે-સ- (મતાપણે-ગુપ્ત્યુપ વનસ્પતિ અશુભ કર્મદ્રવ્ય ફેરફાર વગર મશ્કરી

૮૪	પોગ્રામ	નકકી થયેલ	૧૦૨	ઉપયોગ	સાવધપણું
		ગોઠવણ	૧૦૩	દુગંધીનય	ગધ(વાળા)
૮૫	વિત	ધન	૧૦૪	લક્ષણ	લાક્ષણ
	અનુકંપા	દયા	૧૦૮	પીંડ	શરીર
	દાક્ષિણ્યતા	શરમ	૧૦૮	હાથકેશ	ઘંટિયોને દમનાર
	સાહસ	પ્રરાદમ	૧૦૯	માર્ગવ	ક્રામળતા
	શ્લાઘા	પ્રસંસા	૧૧૦	અરિ+હંત	અરિહંત એટલે
	નિશ્રેય	કલ્યાણકારક			કર્મશત્રુને હણ-
૮૨	વિપરીતતા	ગેરવ્યાજબી-ઉલટું			નાર તે
૮૩	પડલ	વિજયકંડા		સિદ્ધપરમાત્મા	જે કર્મમલનો
૮૪	ખલાલી	રોગરોગનું			ક્ષય કરી સિદ્ધ
૮૫	સંકલ્પ	સુવિચારો			થયા છે તે
૮૬	નં ૧૨ ની	ધર્મકથકાર્લ દુર્લ-	૧૧૨	અક્ષર દો	સિદ્ધ (પ્રભુ)
	ભાવના	(ભતા			સોડલ
૮૭	ભાવિમાં	ભવિષ્યમા	૧૧૧	દર્યાવહી	માર્ગમાં જતાં
૮૮	સાગાધ	ખાસખરા		દંડક	આવતાં ચા-
					લતાં જીવોની-
					વિરાધના.

શુદ્ધિપત્રક.

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ
૨	૫	સાંસારિક	સંસારિક
૪	૧૭	શને	અને
૭ કવિતા	૪	તેનો	તેને
૯	૮	શ્ર	એ
૯	૧૯	૦	દોડ કરતા ઘોડા
૧૦	૧૯	રહ	રહી
૧૧	૪	અમોઘ	અમોઘ
૧૩	૧૧		
૧૬	૧૮	બચ્યાં	બચ્યાં
૨૦	૧૪	મનુષ્યની	મનુષ્યના
૨૮	૧૧	ત	તે
૩૩	૧૦	વાલી	બહાલી
૩૪	૨	સાધનારા	સાધનારા,
	૧૦	મુખત્યારી	મુખત્યારીથી
૩૫	૧૨	મહાજનો	મહાજનો,

૩૬	૪	કરવારની	કરવાન્ની
૪૩	૪	પર્યત	પર્યત
	૧૯	વ્યાજખી છે	વ્યાજખી છે,
૪૪	૧૪	દ્વંદ્વા	દ્વંદ્વો
૫૯	૧૧	સદ્ગુરુ	સદ્ગુરુજન
૬૦	૧૩	મીટીંગો	મીટીંગો
૭૬	૧૩	માન	મૌન
૮૦	૮	ગારવ	ગૌરવ
૮૨	૧૩	અંતમ	અંતિમ
૮૪	૮	સ્થાનથાં	સ્થાનમાં
	૧૫	સાવધતા	અસાવધતા
૮૫	૫	૦	રહું તે છેલ્લી પથારીએ.
૯૧	૧૫	વર્ણવ્યા	વર્ણવ્યાં
	૧૯	ઐયાસ	ઐયાંસ
	૨૦	ગણે	પણે
૯૨	૨૦	પડેલે	પડેલો
૯૪	૩	બાલ્યથી	બાલ્યથી—
૯૫	૨૨	તપકર્મેનિ	તપ કર્મેનિ
૯૯	૧૬	ત	તે
		શાંત	શાંતિ

૧૨૪

૧૦૦	૭	૦	પુરુષોએ બતાવેલા
૧૦૧	૧૧	થોડી	થોડી,
		અનુભવ	અનુભવી
	૧૩	કારણ	કારણની
૧૦૨	૧૪	(સાર	×
૧૦૮	૫	પશમ	પ્રશમ
૧૦૬	૧	ધૈર્ય	ધૈર્ય
	૫	માને	માને
૧૧૨	૧૦	હ	હ

જાહેર ખબર.

અમારી પાસેથી નીચેના ગુજરાતી પુસ્તકો મળશે.

પંચ પ્રતિક્રિમણ (નવ સ્મરણ તથા જીવ વિચારાદિ ચાર પ્રકરણોના અર્થ સાથે.) જેની નવ આવૃત્તિઓ ખપી જવાથી હાલમાંજ દશમી આવૃત્તિ બહાર પાડવામાં આવી છે. કી. ૧-૮ ૦

દેવસીરાઇ પ્રતિક્રિમણ અર્થ સાથે. પાકુ પુંકું ૦-૮-૦

જીવ વિચારાદિ ચાર પ્રકરણ „ ૦-૬-૦

સામાયક સૂત્ર અર્થ સાથે ૦-૧-૦

સ્તોત્ર સંગ્રહ જૈનવાર્ષીક પર્વતું પુસ્તક. ૨-૦-૦

દેવસીરાઇ શાસ્ત્રી મૂલ મોટા અક્ષર કી. ૦-૫-૦

„ ગુજરાતી મૂલ કી. ૦-૪-૦

રત્નાકર પચ્ચીસી ૦-૨-૦

દીવાલી કલ્પ ભાષાંતર ૦-૬-

આગમના છુટા બોલ ૦-૪-

નવસ્મરણ સ્તોત્રો સહિત પાકીટ સાઇઝ ૦-૫-

તે સિવાય સઘળા જાતના જૈનધર્મના પુસ્તકો તર ભીમશી માણેક વીજેરના પુસ્તકો પણ અમારી પાસેથી મલકે

મળવાનું ઠેકાણું:—

માસ્તર ઉમેદચંદ રાયચંદ.

પાંજરાપોળ—અમદાવાદ.

